

Vilniaus universitetas
Religijos studijų ir tyrimų centras

Jolita Skinulytė-Niakšu

Religijos studijų programa

Magistro darbas

**Sielų transmigracijos samprata žydų mistikoje: ištakos, paralelės ir
šiuolaikinės interpretacijos**

Darbo vadovas: doc. dr. Aušra Kristina Pažėraitė

Darbo recenzentas: lekt. dr. Nerijus Čepulis

Vilnius 2011

TURINYS

ĮVADAS.....	3
SIELŲ TRANSMIGRACIJOS SAMPRATOS IŠTAKOS.....	11
<i>GILGUL</i> SAMPRATA JOS KŪRĖJO IZAOKO LURIJOS IR JO MOKINIO CHAIMO VITALIO MOKYME.....	28
2.1. <i>GILGUL</i> PROCESO TIKSLAS	28
2.2. <i>ADAM</i> NUOPUOLIS – <i>GILGUL</i> PROCESO PRADŽIA.....	36
2.3. <i>GILGUL</i> SIELŲ LYTISKUMO ASPEKTU IR SIELOS APVAISINIMAS – <i>IBBUR</i>	40
2.4. MESIANISTINIS <i>GILGUL</i> ASPEKTAS	45
<i>GILGUL</i> – ŽYDŲ ISTORIJOS INTERPRETACIJOS ĮRANKIS.....	48
ŠIUOLAIKINĖS INTERPRETACIJOS: <i>GILGUL</i> MICHAELIO LAITMANO KABALOJE	51
IŠVADOS.....	55
ŠALTINIAI IR LITERATŪRA	58
SANTRAUKA.....	61
SUMMARY	63

IVADAS

Sielų kelionių, sielų transmigracijos arba reinkarnacijos idėja nesvetima daugeliui tiek šiuolaikinių, tiek jau išnykusių pasaulio religijų. Sielų kelionėmis buvo tikima senovės Egipte, jas žinojo zoroastrai, apie jas kalbėjo Platonas, tarp didžiųjų šiuolaikinių religijų ši koncepcija bene geriausiai išplėtotą ir tapusią esmine gyvenimą reguliuojančia ir lemiančia doktrina budizme. Nors tradicinis judaizmas, kaip ir krikščionybė ar islamas, atmeta sielos atgimimo ir naujo įsikūnijimo idėją, tačiau žydų mistikoje, konkrečiai kabaloje ši doktrina įsitvirtinusi ir pripažįstama, o tam tikrais istorijos periodais buvo tapusi kertine ne tik religiniame–socialiniame kontekste, bet ir interpretuojant pačią žydų istoriją.

Tradicinis judaizmas griežtai atmetęs reinkarnacijos idėją, apskritai neteikia ypatingos reikšmės pačiai pomirtinio gyvenimo sampratai. Nors istorijos eigoje, žydų pomirtinio gyvenimo samprata patyrė tam tikrą transformaciją, tačiau judėjų gyvenimas išliko griežtai reglamentuotas šiame pasaulyje, bet menkai apibrėžtas anapusiniame. Nors žydai „nenaudojo pomirtinio gyvenimo tam, kad išspręstų blogio problemą“¹, o už teisingą ir dorą gyvenimo būdą esą atlyginama šiapus, abejonės ir klausimai nuolat kilo ne tik paprastiems tikintiesiems, bet ir teologams, filosofams. Šis klausimas keliamas ir Jobo knygoje: o kaip su dieviškuoju teisingumu likimo nuskriaustiems, nors pagal religinius priesakus gyvenantiems? Kai kurių tyrinėtojų teigimu, atsakymo į šį klausimą neduoda ne tik garsioji Jobo knyga, bet ir apskritai judaizmas².

Teodicėjos problemos sprendimu galėjo tapti žydų mistikos tradicijoje apie VIII a. ėmusi formotis kaip slapta ir siauram ratui prieinama sielų transmigracijos samprata. Jau XIII a. kabalistai Jobo istoriją interpretuoja tik remdamiesi *gilgul* arba sielų transmigracijos idėja. Pilna savo jėga ši koncepcija atsiskleidžia XVI a. Izaoko Lurijos mokyme ir sulaukia atgarsio plačiuose visuomenės sluoksniuose³. Ilgainiui Lurijos naudoti terminai ir sampratos susiję su *gilgul* netgi persikelia į tautosaką, todėl XVIII–XIX a. skirtingų Europos šalių žydų pasakojimuose esama ne tik dybukų (*dybbuk* – piktoji dvasia), bet ir *gilgul*. Tautosakoje pradiniai terminai naudojami nebe taip tiksliai, kaip juos aiškino Lurija, tačiau tai parodo, kiek plačiai buvo paplitusi *gilgul* koncepcija, taip pat jos aktualumą.

Taigi darbe bus siekiama nagrinėti lurianišką sielų transmigracijos sampratą, kaip pasaulių kūrimo vienovės ir savęs atkūrimo koncepciją, kuri taip pat atsako į tradiciniame

¹ Keller, Edmund B. Hebrew Thoughts on Immortality and Resurrection//International Journal for Philosophy of Religion, Vol. 5, No. 1. (Spring, 1974). – p. 23.

² Ten pat.

³ Scholem, Gershom. Žydų mistika ir jos pagrindinės srovės. Vilnius, 2009. – p. 277.

judaizme likusią atvirą teodicėjos problemą, išbaigia gimimo ir mirties ciklą, o į žydus istorijos bėgyje ištikusias negandas pažvelgia ne kaip į Dievo bausmę, o misiją.

Darbo pavadinimas iš esmės atspindi ir jo struktūrą. Pirmojoje darbo dalyje bus aptariamoms sielų transmigracijos, kuriai nusakyti kabaloje naudojamas terminas *gilgul*, idėjos ištakos, taip pat terminai naudoti skirtinguose šios sampratos raidos.

Kalbėdami apie *gilgul* koncepcijos atsiradimą kabaloje negalime apeiti ir kitų religijų bei filosofinių mokyklų, ypač egzistavusių šalia žydų bendruomenių Rytuose ar Europoje ir galėjusių turėti įtakos formuojantis *gilgul* sampratai. Tad darbe bus plačiau aptarta Indijoje susiformavusi *samsaros* koncepcija, kaip viena labiausiai išbaigtų tokio pobūdžio sampratų pasaulio religijose. Be to, galėjusi ankstyvuosius kabalistus pasiekti iš dviejų pusių: tiek iš Rytų per persus turėjusius tamprius ryšius su Indija, kur kaip tik tuo metu kai aktyviai plito budizmas, tiek Europoje per graikų filosofus, kurie, manoma, galėjo žinoti ir savo filosofijoje naudoti būtent Indijoje susiformavusio mokymo apie sielą bei jos keliones idėjas.

Atraminiais darbais pirmojoje šio tyrimo dalyje tapo Josepho P. Schultzo lyginamosios religijos darbas „Judaism and the gentile faiths“⁴, Gershomo Scholemo „On the Mystical shape of the Godhead“⁵, „Origins of the Kabbalah“⁶ bei straipsnis prancūzų kalba „*Gilgul* Migration et syphathie des âmes“⁷ iš knygos „La mystique juive. Les thèmes fondamentaux“. Šiuose darbuose daug dėmesio skiriama būtent galimų *gilgul* ištakų paieškoms ir to meto tarpreliginėms sąsajoms nagrinėti, bandant per tam tikrus simbolius ar kalbos pobūdį atrasti vienos ar kitos religijos, filosofinės mokyklos pėdsaką kabaloje.

Šioje dalyje taip pat bus nagrinėjami tiesioginiai pirmieji šaltiniai, kuriuose aptinkama sielų transmigracijos idėja. Tai maždaug XII a. pabaiga datuojamas veikalas „Sefer ha-Bahir“⁸ („Bahir“) arba „Švytėjimo knyga“ ir kiek vėlesnis, maždaug XIII a. antroje pusėje parašytas „Sefer ha-Zohar“⁹ („Zohar“) arba „Spindesio knyga“. Pastarasis veikalas, anot Scholemo, pseudoepigrafo forma parašytas mistinis romanas, kuriame nagrinėjamos ir interpretuojamos laisvai pasirinktos Biblijos

⁴ Schultz, Joseph P. *Judaism and the Gentile faiths: comparative studies in religion*. Fairleigh Dickinson Univ Press, 1981.

⁵ Scholem, Gershom. *On the Mystical Shape of the Godhead. Basic Concepts of the Kabbalah*. New York: Schocken books, 1997.

⁶ Scholem, Gershom. *Origins of the Kabbalah*. Princeton: The Jewish Publication Society, 1990.

⁷ Scholem, Gershom. *Gilgul Migration et syphathie des âmes//La mystique juive. Les thèmes fondamentaux*. Paris, Les éditions du cerf, 1985. – p. 203-252.

⁸ Sefer ha-Bahir. Attributed to Rabbi Nehunia ben haKana. [Žiūrėta 2011 m. balandžio 21 d.] Prieigos internete: http://www.servantsofthelight.org/QBL/Books/Bahir_1.html; <http://pages.uoregon.edu/sshoemak/102/texts/bahir.htm>; www.utom.org/library/books/bahir.pdf

⁹ The Wisdom of the Zohar. An Anthology of Texts. Arranged by Fischel Lachower and Isaiah Tishby. Volume II. Oxford University press, 1991.

Zohar: The Book of Splendor. Basic readings from the Kabbalah. Ed. by Gershom Scholem. New York: Schocken books, 1995.

eilutės¹⁰. Pagal interpretacijų tematiką ir pobūdį „Zohar“ suskirstytas į daugelį rubrikų. Šiam darbui aktualiausias dvi – „Tikkune Zohar“ ir „Ra‘ja Mehemna“. Pirmoji – tai pirmųjų šešių Toros skyrių komentaras, antroji – kabalistinė Toros įsakymų ir draudimų interpretacija. „Bahir“ – dialogo forma parašytas į penkis, palyginti nedidelius, skyrius suskirstytas veikalas. Jame interpretuojamos atskiros Toros eilutės aiškinantis sukūrimą, daug dėmesio skiriama aiškinti raidžių reikšmei ir t.t. „Bahir“ taip pat keliamas teodicėjos klausimas, o atsakant į jį pasitelkiama sielų kelionių idėja. Nuorodos į sielų keliones pateikiamos palyginimais, pasakojimais, kurie turi panašumų į kitose religijose išskylančius įvaizdžius, kas mokslininkams ir tyrinėtojams leidžia daryti tam tikras išvadas apie galimą kitų religijų įtaką ankstyviesiems kabalistams ir jų formuotai sielų transmigracijos idėjai. „Bahir“ *gilgul* dar nėra visuotinis dėsniš, o veikiau išimtis, taikoma tik tam tikrų, dažniausiai seksualinio pobūdžio, nuodėmių atveju. Tuo metu tai dar slaptas, išskirtiniam kabalistų ratui prieinamas ezoterinis aiškinimas.

Antrojoje darbo dalyje nagrinėjamas žydišką sielų transmigracijos koncepciją išplėtojusio Izaoko Lurijos arba šventojo Ari (1534–1572) mokymas. Pastarąjį Scholemas vadina centrine naujosios kabalos figūra, deja, nepalikusia savo raštų. Taigi pagrindiniai šaltiniai šiuo atveju yra „Sefer Ha‘Gilgulim“¹¹ ir „Ša‘ar ha-Guilgoulim“¹² (hebr. „Reinkarnacijų vartai“) – tai Lurijos mokinio Chaimo Vitalio (1543–1620) darbai, kuriuose jis išsamiai ir sistemingai perteikė Lurijos mokymą apie sielos keliones. Anot Scholemo, šis Vitalio darbas yra galutinis akmuo smarkiai besikeitusiame ir išsamiai išplėtotame kabalistiniame mokyme apie sielos keliones. „Sefer Ha‘Gilgulim“ laikomas pagrindiniu ir svarbiausiu kabalistiniu veikalu apie sielų keliones. Jame pateikiami dėsnišai lemiantys ir aiškinantys sielų keliones. Čia *gilgul* jau visą pasaulį aprėpiantis dėsniš, į antrą planą nustūmęs nieko nežadančią pomirtinio gyvenimo sampratą.

Antrojoje darbo dalyje į *gilgul* procesą taip pat bus siekiama pažvelgti iš *Adam Kadmon* nuopuolio perspektyvos, per sielų lytiškumo ir mesianistinę prizmę. Pagrindinė literatūra šioje dalyje tapo Scholemo „Žydų mistika ir pagrindinės jos srovės“¹³, „On the Mystical Shape of the Godhead“, Charleso Mopsiko paragrafas iš knygos „Le Sexe des Âmes“¹⁴, Shaul Magid knyga „From Metaphysics to Midrash: Myth, History, and the Interpretation of Scripture in Lurianic Kabbala“¹⁵, Moshe Idelio „Messianic Mystics“¹⁶. Pastarajame veikalė nagrinėjama masianizmo

¹⁰ Scholem, Gershom. Žydų mistika ir jos pagrindinės srovės. Vilnius, 2009. – p. 162.

¹¹ Sefer ha-Gilgulim. Jerusalem, 1903.//Magid, Shaul. From Metaphysics to Midrash : Myth, History, and the Interpretation of Scripture in Lurianic Kabbala. Indiana University Press, 2008.

¹² Ša‘ar ha-Guilgoulim. Tel Aviv, 1981// Mopsik, Charles. La femme masculine//Le Sexe des Âmes. Paris-Tel Aviv: Editions de l’ecolat, 2003.

¹³ Scholem, Gershom. Žydų mistika ir jos pagrindinės srovės. Vilnius, 2009.

¹⁴ Mopsik, Charles. La femme masculine//Le Sexe des Âmes. Paris-Tel Aviv: Editions de l’ecolat, 2003.

¹⁵ Magid, Shaul. From Metaphysics to Midrash : Myth, History, and the Interpretation of Scripture in Lurianic Kabbala. Indiana University Press, 2008.

istorija skirtingais kabalos formavimosi periodais, tad šis darbas buvo vienas svarbiausių nagrinėjant Lurijos *gilgul* koncepciją mesianistiniu aspektu. Idelio požiūris taip pat tapo savotiška atsvara Scholemui, kaip vienai ryškiausių figūrų kabalos tyrinėjimų srityje. Magido darbe sielų transmigracija nagrinėjama *Adam* nuopuolio kontekste, imamasi raidžių ir sferų sistemos analizės. Tiek Magido, tiek Mopsiko darbai pasitarnavo rengiant skyrelį apie sielų lytiškumą ir kaip lytis įtakojama *gilgul* proceso eigoje bei atskleidžiant *ibbur* koncepciją. Na, o Scholemo darbai, žinoma, suteikė bendrą Lurijos išplėtos sielų transmigracijos koncepcijos vaizdą, kurį, kaip jau minėta, šiek tiek pakoregavo Idelis.

Paskutinės darbo dalys skiriamos *gilgul* interpretacijoms. Vienoje bus kalbama apie *gilgul*, kaip žydų istorijos interpretavimo įrankį. Vieningo tyrimo šia tema nepavyko rasti, tad remiamasi keleto autorių straipsnių ištraukose pateiktomis interpretacijomis, pvz.: Matthiaso B. Lehmanno knyga¹⁷, Davido B. Rudermano žurnale „Jewish History“ pasirodžiusiu straipsniu¹⁸ ir kt. Kitoje dėmesys bus skirtas populiariosios šiuolaikinės kabalos autoriaus Mischaelio Laitmano formuojamai sielų persikėlimo sampratai. Šiame darbe nagrinėjamos jo darbų išleistų rusų kalba «Освобождение»¹⁹, «Богоизбранность»²⁰ bei „Dvasia ir kūnas“²¹ ištraukos.

Lietuvoje pastaruoju metu atsirado nemažai moderniosios kabalos leidinių, išleista nemažai Michaelio Laitmano darbų, veikia internetinis portalas. Tačiau klasikinės kabalos tyrinėjimų beveik nebūta, todėl tikru įvykiu tapo 2009 m. pasirodžiusi Scholemo knyga „Žydų mistika ir jos pagrindinės srovės“. Ši knyga bene vienintelė, kur lietuvių kalba galima susipažinti su sielų transmigracijos žydų mistikoje koncepcija. Lietuvos tyrinėtojų dėmesio žydų mistikos koncepcija apie sielų transmigraciją kol kas nesulaukė. Tad šis darbas bus pirmasis bandymas nagrinėti sielų transmigracijos idėją žydų mistikoje ir jos sąsajas su kitų religijų ir filosofinių mokyklų sampratomis.

Žydų mistikos tradicija palyginti menkai tyrinėta ne tik Lietuvoje, bet ir pasaulyje. Vienu svarbiausių ir kol kas didžiausių darbų atlikusiu tyrinėtoju yra Scholemas, kurio tyrinėjimai, paskaitų ir straipsnių rinkiniai „Žydų mistika ir jos pagrindinės srovės“, „Origins of the Kabbalah“ ir „On the Mystical Shape of the Godhead“ tapo pagrindu šiam darbui. Visuose minėtuose darbuose

¹⁶ Idel, Moshe. *Messianic Mystics*. Yale University Press. London. – 1998.

¹⁷ Lehmann, Matthias B. *Ladino rabbinic literature and Ottoman Sephardic culture*. Indiana University Press, 2005.

¹⁸ Ruderman, B. David. On Divine Justice, Metempsychosis, and Purgatory: Ruminations of a Sixteenth-Century Italian Jew//*Jewish History*, Vol. 1, No. 1 (Spring, 1986).

¹⁹ Лайтман, Михаэль. Освобождение. Москва: «Империум Пресс». Издательская группа: kabbalah.info, 2005. [žiūrėta 2011 m. gegužės 27 d.]. Prieiga internete: <http://lib.kabbalah.info/?e=d-00000-00---0russianc--00-0--0-10-0---0---0prompt-10---4-----dte--0-11--11-ru-50---20-about-%d0%b3%d0%b8%d0%bb%d0%b3%d1%83%d0%bb+%d0%bd%d0%b5%d1%88%d0%b0%d0%bc%d0%be%d1%82--00-0-1-00-11-1-0utfZz-8-00&a=d&c=russianc&cl=search&d=HASH8bfb0f942dbdb6e6bc32d5.7.17>.

²⁰ Лайтман, Михаэль. Богоизбранность. Москва: М. Лайтман, 2001.

²¹ Laitman, Michael. *Dvasia ir kūnas*. Vilnius: Dialogo kultūros institutas, 2008.

nagrinėjama ir sielų transmigracijos idėja. Nuotrupomis ši koncepcija atskleidžiama ne viename žydų mistiką tyrinėjančių autorių straipsnyje, tačiau vien šiai temai skirtų darbų man nepavyko aptikti. Vienas nuosekliausių leidinių sielų transmigracijos tema – tai Briano Ogreno „Renaissance and rebirth: reincarnation in early modern Italian kabbalah“²². Knyga išleista periodinio mokslinio leidinio „Studies in Jewish history and culture“ rėmuose. Tenka pastebėti, kad daugelis žydų mistikos tyrinėtojų itin dažnai cituoja ir autoritetingai pripažįsta Scholemo darbus, ypač tai pastebima kalbant apie sielų transmigracijos sampratą. Savitų ir išskirtinių kitų tyrinėtojų išvalgų sielų transmigracijos tema beveik nėra.

Šio darbo tikslas – nagrinėti žydų mistikoje plėtojama sielų transmigracijos idėją kaip išsprendžiančią judaizme iškylančią teisingo atlygio problemą. Darbe iškelti tokie uždaviniai:

- apžvelgti galimas sielų transmigracijos idėjos kaboje ištakas budizme ir kituose VIII–XII a. Vidurio Rytuose ir Europoje veikusių religiniuose judėjimuose bei sektose, Platono filosofijoje;
- nagrinėti, kaip sielų transmigracijos idėja išsiskiria žydų mistikoje, kaip keičiasi sąvokos ir terminai naudojami šiai sampratai nusakyti;
- atskleisti Lurijos išplėtotą *gilgul* koncepciją ir nagrinėti ją Adam Kadmon nuopuolio, mesianistiniu bei lytiškumo aspektais;
- nagrinėti *gilgul* koncepciją, kaip žydų istorijos interpretavimo įrankį;
- apžvelgti, kaip *gilgul* koncepcija interpretuojama moderniojoje populiariojoje Laitmano kaboje ir palyginti su Lurijos mokymu.

Darbe iškeltiems tikslams pasiekti pasitelkti tekstų analizės ir interpretavimo, istorinis aprašomasis bei palyginamasis metodai. Palyginamasis metodas daugiausia pasitarnauja, siekiant atskleisti ir palyginti atskirų religijų ir filosofinio Platono mokymo bei žydų mistikų požiūrį į sielų transmigraciją.

Kadangi žydų mistikų tekstai originalo kalba nebuvo prieinami, darbui reikalingos „Sefer ha-Gilgulim“ arba leidimo prancūzų kalba „Ša‘ar ha-Gilgulim“ ištraukos buvo nagrinėjamos ir rekonstruojamos iš atskiruose straipsniuose, tyrimuose pateikiamų citatų, lyginant ir nagrinėjant atskirų tyrinėtojų išvalgas bei tekstų interpretacijas.

Ateityje šią temą galima būtų nagrinėti socialiniu aspektu ir gilintis, kokią įtaką turėjo ir kiek plačiai buvo paplitusi *gilgul* koncepcija tradicinį judaizmą išpažįstančiuose žydų sluoksniuose. Eitų kalba apie *gilgul* koncepcijos išplitimą ir sampratą XVI–XX a. žydų bendruomenėse. Apžvelgus dabar prieinamus tyrimus ir literatūrą matyti, kad savo epogėjų ir didžiausią žinomumą ši

²² Ogren, Brian. Renaissance and rebirth: reincarnation in early modern Italian kabbalah. BRILL, 2009.

koncepcija pasiekė XVI a., o vėliau palaipsniui slūgo susidomėjimas ja, tiek tarp kabalos adeptų, tiek tarp pasekėjų.

Religijos enciklopedija terminus sielų transmigracija, atgimimas, graikiškuosius *palingenesis* ir *metempsychosis* bei reinkarnacija rašo į vieną eilę, aiškindama juos kaip tą patį reiškinį nusakančius, tačiau skirtingose kultūrose ir skirtingu laikmečiu naudotus terminus. Taigi enciklopedijoje pateikiamas toks sielų transmigracijos apibrėžimas: procesas, kurio pasekoje po mirties dvasinė ar nežemiška, vos pastebima ir lengva asmenybės dalis palieka kūną, kuriame buvo ir persikelia į kitą kūną, kitaip tariant atgimsta. Pasak Werblowsky ir Bremerio, kūnas gali būti tiek žmogaus, tiek gyvūno ar kitokios egzistencijos formos, tarkime, augalo ar netgi negyvos būties, tarkime, akmenų²³. Pats žodis reinkarnacija yra lotynų kalbos kilmės, sudarytas iš priešdėlio *re-*, kurio viena reikšmių nurodo į atsinaujinantį ir pasikartojantį veiksmą, bei žodžio *incarnatio*, reiškiančio įsikūnijimą. Tarptautinis žodžių žodynas nurodo, kad reinkarnacija reiškia sielų persikūnijimą, tuo tarpu į vieną eilę rašomas *metempsychosis* – sielų persikėlimą. Taigi pastarasis terminas tiksliau nusako dalyko, apie kurį kalbama šiame darbe turinį.

Trumpai aptarsiu pagrindinius terminus naudojamus darbe. Pasak Scholemo, *gilgul* yra sielų persikūnijimas, o išvertus iš hebrajų kalbos reiškia pervertimą, perritimą, riedėjimą²⁴. Hopenwasser teigimu, *gilgul* yra religinis žydiškas terminas nusakyti reinkarnaciją, o pats žodis kyla iš šaknies reiškiančios pasukti²⁵. Taigi žodžio *gilgul* reikšmė nurodo į procesualų reiškinį, kuris be kita ko žymi ir tam tikrą virsmą, perėjimą. Be *gilgul* naudojamas dar vienas terminas *gilgul nešamot* reiškiantis sielas keliaujančias per gyvenimus, inkarnacijas, skirtingus kūnus. Scholemas *gilgul* terminą įvardija neprijungdamas *nešamot* tiesiog kaip sielos kelionę, netgi sielos tremtį²⁶. Būtent šis aspektas yra itin svarbus XV–XVI a. gyvenusiems žydams ir ko gero nulėmęs *gilgul* koncepcijos sėkmę plačiuose žydų sluoksniuose.

Ibbur arba apvaisinimas, procesas, kurio pasekoje siela ar jos dalis įeina į kūną, kuriame jau gyvena prigimtinė siela. Hopenwasser tai vadina pozityviu apsėdimu²⁷. Tai laikinas procesas, iki bus pasiektas tikslas dėl kurio siela–atėjūnė apvaisino kūną. Dažniausiai tokio apvaisinimo tikslas padėti žemėje gyvenančiai sielai, tokiu atveju apvaisinančioji siela yra išminčiausia siela, kuri siekia

²³ Werblowsky, Zwi. Bremmer, Jan N. Transmigration//Encyclopedia of Religion. Editor in chief Lindsay Jones. 2nd edition. 1-15 t. USA, Macmillan Reference, 2005. – p. 9325.

²⁴ Scholem, Gershom. Žydų mistika ir jos pagrindinės srovės. Vilnius, 2009. – p. 430.

²⁵ Hopenwasser, Nanda. Reviewed work(s): Jewish Mystical Autobiographies: Book of Visions and Book of Secrets by Morris M. Faierstein; Moshe Idel. Mystics Quarterly, Vol. 26, No. 3, September 2000. – p. 121.

²⁶ Inkarnuojanti siela yra tarsi tremtyje, iki įgyvendins savo užduotį, tačiau net tuomet ji vis dar liks tremtyje, iki bus atkurta pirminė žmonijos siela.

²⁷ Hopenwasser, Nanda. Reviewed work(s): Jewish Mystical Autobiographies: Book of Visions and Book of Secrets by Morris M. Faierstein; Moshe Idel. Mystics Quarterly, Vol. 26, No. 3, September 2000. – p. 121.

padėti gyvenančiai sielai pakilti į aukštesnį dvasinį lygį. Kitas tikslas susijęs su sielų lytimi, tarkime *ibbur* dėka vyrišką sielą turinčios moterys gali pastoti ir pagimdyti.

Dybbuk terminas nurodo į negatyvų gyvos būtybės apsidimą nelaminga jau mirusio žmogaus siela²⁸, galime pavadinti piktosios dvasios atitikmeniu.

Tikkun, remiantis Scholemu yra ontologinės klaidos, atsiradusios sudužus sferų indams, ištaisymo ir kosminio visos ontologinės tvarkos atitaisymo procesas²⁹. Hopenwasser aiškina, jog *tikkun* pasaulio atitaisymas laukiant ateinančio Mesijo ir siekiant visų žmonijos sielų tobulumo bei pasaulio užbaigimo³⁰. Lurianiškoje kabaloje *tikkun* – tai per sferų šviesą turėjusių rinkti indų sudužimą padarytos ydos gydymas ir restitucija³¹.

Kelipot (dgs.) arba *klipa*, *klipos*, išvertus iš hebrajų kalbos reiškia kevalą, kuriame įkalinama dieviška šviesa, pasklidusi materijos pasaulyje po sferų indų sudužimo³².

Nefesh arba gyvybės alsavimas, žemiausias žmogiškos sielos pradas, vitalinė jėga³³.

Rua išvertus iš hebrajų kalbos reiškia vėją, vėjo dvelksmą, o kabaloje reiškia dvasią, antrąjį žmogaus sielos elementą, intelektą. Po kūno mirties ši sielos dalis patenka į žemiškąjį rojų³⁴.

Nešama – aukščiausioji žmogaus sielos dalis, esanti ne kiekviename žmoguje, o prabundanti tik tam tikrų pastangų dėka.

Adam Kadmon – hebrajų kalboje reiškia pirmakštis, nuo amžių egzistuojantis žmogus. Tai yra žemiškojo *Adam* provaizdis, kosminis arba dangiškasis *Adam*. Ši samprata turėjo keletą raidos etapų ir istorijos bėgyje kito. Pirminio žmogaus koncepcija pateikiama „Zohar“ dalyje „Idra Rabba“ („Didysis susirinkimas“) 141b paragrafe, čia jis vadinamas *Adam Ulaja* arba išaukštintas, dangiškas žmogus. Minėtoje ištraukoje aiškėja, jog pirma buvo pavidalas, kuris egzistavo kaip pirminė idėja ar mintis, žiūrėdamas į tą idėją, Dievas kūrė visa kas yra danguje ir žemėje. Remiantis „Zohar“ išeitu, kad kurdamas pasaulį Dievas manifestavo save, o Dievo savęs manifestacijos pirmavaizdis yra *Adam Kadmon*³⁵. Pasak Scholemo, „Zohar“ pati dieviškoji išmintis vadinama Didžiuoju *Adam*. Tačiau dažniausiai *Adam Kadmon* kabalistinėje literatūroje suvokiamas arba kaip dieviškųjų emanacijų sudarančių dešimties sferų tinklą, visuma, arba kaip kuri nors iš sferų³⁶. Lurijos požiūriu, *Adam Kadmon* atsiranda Dievo savęs apribojimo, susitraukimo, susispaudimo pasekoje, ir tai yra

²⁸ Ten pat.

²⁹ Scholem, Gershom. Žydų mistika ir jos pagrindinės srovės. Vilnius, 2009. – p. 439

³⁰ Hopenwasser, Nanda. Reviewed work(s): Jewish Mystical Autobiographies: Book of Visions and Book of Secrets by Morris M. Faierstein; Moshe Idel. *Mystics Quarterly*, Vol. 26, No. 3, September 2000. – p. 121.

³¹ Scholem, Gershom. Žydų mistika ir jos pagrindinės srovės. Vilnius, 2009. – p. 260.

³² Ten pat, p. 431.

³³ Ten pat, p. 434.

³⁴ Ten pat, p. 436.

³⁵ Žydų mistikos paskaita. Dėst. Doc. dr Aušrelė Pažėraitė. 2010 m. vasario 17 d.

³⁶ Scholem, Gershom. Žydų mistika ir jos pagrindinės srovės. Vilnius, 2009. – p. 427-428.

pirmasis Dievo savęs apribojimas³⁷, o pasak Scholemo, tai pirmoji dieviškosios šviesos, kuri iš *Ein Sof* plūstelėjo į *cimcum* proerdvę, konfiguracija³⁸: „*Adam Kadmon* imamas suvokti kaip egzistuojantis dar iki sferų susidarymo: jis tampa simboliu šviesos pasaulių, emanuojančių į nuo amžių egzistuojančią erdvę iškart po *Ein Sof* šviesos atsitraukimo, kitaip tariant, Dievo „susitraukimo“ *cimcum*“³⁹. Lurija aiškina: kad galėtų kurti, Dievas turėjo save apriboti, atlaisvinti erdvę sukurtam pasauliui, šis susitraukimo procesas vadinamas *cimcum*⁴⁰. Taigi *Adam Kadmon* tampa pirmąja ir aukščiausia forma, kuria, neskaitant *cimcum* manifestuojasi dievybė⁴¹.

³⁷ Žydų mistikos paskaita. Dėst. Dr Aušrelė Pažėraitė. 2010 m. vasario 17 d.

³⁸ Scholem, Gershom. Žydų mistika ir jos pagrindinės srovės. Vilnius, 2009. – p. 260.

³⁹ Ten pat, p. 428.

⁴⁰ *Cimcum*, *šebirath ha-Kelim* ir *tikkun* yra trys kertiniai taškai Lurijos teosofijoje. Pagal Scholem, Gershom. Žydų mistika ir jos pagrindinės srovės. Vilnius, 2009. – p. 260.

⁴¹ Ten pat.

SIELŲ TRANSMIGRACIJOS SAMPRATOS IŠTAKOS

Judaizmas nepripažįsta sielų transmigracijos idėjos, ji nėra aptinkama Talmude ar Toroje. Tačiau žydų mistikai būtent interpretuodami Torą, Talmudą ir kitus tradiciniame judaizme pripažįstamus raštus aptinka įrodymų, pagrindžiančių sielų transmigracijos idėją. Kaip teigia daugelis tyrinėtojų, sielų transmigracijos doktrina atsiranda kaip atsakas į klausimą apie dieviškąjį teisingumą, t.y. kaip teodicėjos problemos sprendimas: „Kodėl yra teisieji, kurie turi gėrį ir teisieji, kuriems nesiseka?“. Viename pirmųjų šaltinių, kur aptinkame sielų transmigracijos idėjos užuomazgas, „Sefer ha-Bahir“, į šį klausimą atsakoma: „Nes antruoju atveju teisusis jau buvo nusidėjęs ir dabar yra nubaustas. Bet, ar kas nors baudžia žmogų už tai, ką jis padarė blogo vaikystėje? Argi rabi Simonas nesakė, jog aukštybių teismas nebaudžia, kol žmogui nesueina 20 metų ar daugiau? Jis pasakė: aš nekalbu apie esamą gyvenimą. Aš kalbu apie tai, koks jis egzistavo iki tol“⁴².

Taigi *gilgul* koncepcijos atsiradimo pradžia įprasta laikyti apie 1200 m. datuojamą kūrinių „Sefer ha-Bahir“, kuris veikiausiai buvo parašytas Pietų Prancūzijoje. Tačiau tyrinėtojų teigimu, aliuzijų į reinkarnacijos idėją būta ir ankstesniuose svarstymuose, o užuominų apie sielų transmigraciją aptinkama net VIII a. šaltiniuose⁴³. Scholemas atkreipia dėmesį, kad „Sefer ha-Bahir“ atsiranda tuo pat metu ir toje pat vietoje, kur ir kada suklesti katarų judėjimas. Katarams taipogi žinoma reinkarnacijos idėja, įskaitant reinkarnavimą į gyvūnų kūnus. Būtent tame Scholemas išvelgia vieną iš esminių skirtumų tarp katarų ir „Sefer ha-Bahir“ aptinkamos sielų transmigracijos idėjos⁴⁴. „Sefer ha-Bahir“ nėra užsimenama apie reinkarnavimą į gyvūnus ar kitas gyvybės formas, atvirkščiai, kalbama pabrėžtinai apie žmogaus kūną. Katarų požiūrį Scholemas vadina pesimistiniu ir sako, kad dar vienas skirtumas, tas, kad šie laiko, jog visos pasaulyje esančios sielos yra puolę⁴⁵, taipogi brėžiamas ryškus atskyrimas tarp fizinio ir dvasinio pasaulių⁴⁶. Tuo tarpu „Sefer ha-Bahir“ aiškiai nurodo, kad, priklausomai nuo Izraelio poelgių, į žemę gali nusileisti naujos arba senos, t.y. jau žemėje gyvenę, sielos.

⁴² Sefer ha-Bahir. Section V. Mysteries of the Soul. 195 fragm. [žiūrėta 2011 m. balandžio 28 d.] http://www.servantsofthelight.org/QBL/Books/Bahir_1.html; taip pat Scholem, Gershom. Origins of the Kabbalah. Princeton: The Jewish Publication Society, 1990. – p. 189.

⁴³ Werblowsky, Zwi. Bremmer, Jan N. Transmigration//Encyclopedia of Religion. Editor in chief Lindsay Jones. 2nd edition. 1-15 t. USA, Macmillan Reference, 2005. – p. 9330.

⁴⁴ Scholem, Gershom. Origins of the Kabbalah. Princeton: The Jewish Publication Society, 1990. – p. 188; taip pat Scholem, Gershom. On the Mystical Shape of the Godhead. Basic Concepts of the Kabbalah. New York: Schocken books. 1997. – p. 199.

⁴⁵ Scholem, Gershom. On the Mystical Shape of the Godhead. Basic Concepts of the Kabbalah. New York: Schocken books. 1997. – p. 191.

⁴⁶ Ten pat, p. 199.

Tyrinėtojai išvelgia dvi kryptis, iš kur Europoje gyvenusius kabalos pasekėjus apie VIII–X a. galėjo pasiekti sielų transmigracijos idėja. Viena jų – graikiškoji–indiškoji. Esą sielų transmigracijos idėjos galėjo būti perimtos iš graikų filosofų: Platono, neoplatonikų, o šie savo ruožtu iš Indijos. Šią Scholemo nurodytą kryptį perima ir kiti tyrinėtojai, tačiau reiktų atkreipti dėmesį, kad ji sunkiai tikėtina, tiek dėl abejotinių Indijos–Graikijos kultūrinių ryšių, tiek dėl ankstyvųjų kabalistų galimybių susipažinti su graikų filosofija.

Sielų transmigracijos idėją aptinkame Platono veikale „Faidonas“. Čia iškeliamas klausimas: „Siūlau svarstyti šitaip: ar gyvenimą baigusių žmonių sielos yra pas Hada, ar jų ten nėra? Pirmiausia, yra toks senas padavimas, kurį mes pamename, kad ten yra iš čia atėjusios sielos, o paskui vėl ateina čia ir atsiranda iš mirusių. O jei šitaip yra – jei gyvieji vėl atsiranda iš mirusiųjų, – ar tai nereiškia, kad mūsų sielos tenai yra? Juk neatsirastų vėl, jei nebebūtų? Tad, jei tikrai paaiškėtų, jog gyvieji atsiranda iš niekur kitur, kaip tik iš mirusiųjų, turėtume pakankamą įrodymą, jog taip ir yra. Priešingu atveju, dar kaip nors kitaip reiktų svarstyti.“⁴⁷. Šioje ištraukoje ir toliau sekančiame dialoge keliama idėja, kad gyvieji atsiranda iš mirusių, t.y. mirusių žmonių sielos persikelia į gyvuosius. Sokratas netgi siekia įvardinti atskiru terminu šį vyksmą:

„– Vadinasi, – pasakė anas, – jeigu yra „atgimti“, „atgimti“ turėtų būti gyvųjų atsiradimas iš mirusių?

– Žinoma.

– Vadinasi, ir šitaip pripažinome, kad gyvieji iš mirusiųjų atsiranda lygiai taip pat, kaip ir mirusieji iš gyvųjų?“⁴⁸

Tačiau „Faidone“ esama ir daugiau pagrindo numanyti esant platoniškos sielos sampratos ir Indijoje paplitusios karmos doktrinos sąryšių. Sokratas kalba apie pavojų, kuris kyla tam, kas nesirūpina siela, apie gyvenimo žemėje metu sielos kaupiamą „kraitį“: „(...) jei siela nemirtinga, jai juk reikia priežiūros ne tik šiam laikui, kai vyksta tai, ką mes vadiname „gyventi“, bet ir visam laikui. Štai čia, rodos, ir esama didžiulio pavojaus tam, kas ja nesirūpins. Mat jeigu mirtis reikštų visa ko nusikratymą, tai būtų tikras laimikis niekšams: mirdami jie nusikratytų ne vien kūno, bet ir savo niekšystes kartu su siela. Bet iš tiesų, kadangi paaiškėjo, jog siela yra nemirtinga, tad jai tikriausiai nėra jokio kito prieglobsčio nuo blogybių, nei kito išganymo, kaip tapti kuo geriausia ir protingiausia. Juk vykdamas pas Hada siela neturi ničnieko, tik tai, kas joje kasdieniu penu buvo išugdyta ir išauklėta. Būtent šie dalykai, kaip pasakojama, labiausiai praverčia arba kenkia mirusiajam jau pačioje kelionės į ten pradžioje. O pasakojama šitaip: žmogui mirus, kiekvienas savas daimonas, tas, kuris buvo gavęs žmogų gyvenimo metui, paima ir veda tam tikron vieton, kur

⁴⁷ Platonas. Faidonas arba Apie sielą. 70 d. Vilnius, Aidai. 1999. – p. 41.

⁴⁸ Ten pat, 72 a, p. 44.

jie turi susirinkti ir, sulaukę teismo nuosprendžio, keliauti toliau pas Hadą su tuo palydovu, kuriam yra pavesta į ten lydėti čia esančius žmones. O po to, kai jie patiria ten, ką turi patirti ir išbūna reikiamą laiką, kitas palydovas vėl veda juos čionai – tai trunka daug ilgų laiko apsisukimų. (...) Kai ateina ten, kur renkasi visos sielos, netyra ar ką nors tokio padariusi siela, – antai, jei neteisingai ką nors nužudė ar nuveikė ką nors panašaus iš giminingų ir šios giminės sielų daromų darbų, – visi nuo jos bėga ir nusigręžia. Niekas nenori būti jos bendrakeleiviu ar palydovu, tad ji klaidžioja viena ir visai pasimetusi, kol baigiasi tam tikras laiko tarpas, kuriam praslinkus neišvengiamybė nugabena ją į deramą buveinę. O tyrai ir darniai savo gyvenimo kelią nuėjusios sielos bendrakeleiviais ir palydovais tampa dievai, ir kiekviena jų apsigyvena deramoje vietoje.⁴⁹ „Valstybėje“ (X, 615a) ir „Faidre“ (249a) Platonas aiškina, jog nuo mirties iki gimimo naujame kūne praeina tūkstantis metų. Įdomus sutapimas, kad kabaloje *gilgul* ciklas gali trukti tūkstantį kartų⁵⁰.

Reiktų paminėti ir Pitagorą, kuris laikomas pirmuoju graikų filosofu, svarsčiusiu sielų transmigracijos idėją⁵¹. Antikinės filosofijos ir istorijos tyrinėtojo Dillono teigimu, Platonas sielų transmigracijai nusakyti naudoja terminą reiškiantį „vėl ateiti į gyvenimą“, „atgimti“, „vėl atsirasti“⁵², o Pitagoras esą naudojo žodį reiškiantį „atgimimą, vėl tapimą“.

Įprasta manyti, kad abiems minėtiems filosofams įtakos galėjo turėti Indijos kultūra, su kuria tuo metu senovės Graikijos pasaulis jau turėjo sąryšių. Visgi esama ir kitokių nuomonių. Dillonas pabrėžia, kad iki šiol kintanti Indijos istorijos iki Kristaus eros chronologija neleidžia tiksliai įvertinti galimą šios kultūros įtaką kitoms. Pasak Dillono, Sokrato ir Budos gyvenamuoju metu Graikijoje žinota apie Indiją ir jos kultūrą, tačiau akivaizdžių idėjų judėjimo ir mainų įrodymų nesama⁵³ iki pat Aleksandro įsiveržimo į Šiaurės Indiją 327 pr. Kr.⁵⁴ Dillonas abejoja liudijimais, esą Pitagoras (VI a. pr. Kr.) keliavo į Indiją ir iš ten „parsivežė“ sielų transmigracijos idėją⁵⁵, taipogi tuo, kad Sokratas galėjo turėti aktyvių sąryšių su Indija ar disputų su tenykščiais mąstytojais⁵⁶. Dillono įsitikinimu, šaltinis, kuriame minimas Sokrato dialogas su indu yra palyginti

⁴⁹ Ten pat, 107c–108c, p. 103–105.

⁵⁰ Turimos omenyje kartos, ne kartai.

⁵¹ Dillon, Matthew. *Dialogues with Death: The Last Days of Socrates and the Buddha*. Philosophy East and West. Vol. 50, No. 4, October, 2000. – p. 526.

⁵² Platonas. *Faidonas arba Apie sielą*. 70 c, 71e–72a. Vilnius, Aidai. 1999.

⁵³ Dillon, Matthew. *Dialogues with Death: The Last Days of Socrates and the Buddha*. Philosophy East and West. Vol. 50, No. 4, October, 2000. – p. 526.

⁵⁴ Dillonas cituoja Plutarcho veikalą „Aleksandro gyvenimas“ 64 skyrių, kur paminėta, kad Aleksandras surengė graikų filosofų ir Indijos „nuogųjų filosofų“, greičiausiai džainistų debatus. Dillon, Matthew. *Dialogues with Death: The Last Days of Socrates and the Buddha*. Philosophy East and West. Vol. 50, No. 4, October, 2000. – p. 526.

⁵⁵ Dillonas cituoja Sedlarą ir abejoja, ar apskritai tokia Pitagoro kelionė galėjusi vykti. Dillon, Matthew. *Dialogues with Death: The Last Days of Socrates and the Buddha*. Philosophy East and West. Vol. 50, No. 4, October, 2000. – p. 501–551, 10 išnaša.

⁵⁶ Dillonas turi omenyje Euzebijaus „Preparatio Evangelica“ 11.3.8 paragrafe papasakotą istoriją: „Muzikantas Aristoksenas papasakojo šią istoriją apie indus: vienas iš jų susitiko Sokratą iš Atėnų ir paklausė apie ką jo filosofija. Kai Sokratas pasakė, kad jis studijuoja žmogaus gyvenimą, indas nusijuokė ir pasakė, kad niekas negali pažvelgti į

vėlyvas – III–IV a., ir nėra vertingas. Pitagoras, Dillono teigimu, galėtų būti puikus tarpininkas, juolab, kad įprasta manyti, jog jis padarė didelę įtaką Platonui, nors pastarasis Pitagorą mini tik vieną sykį, o ypač idėjoms, išdėstytoms „Faidone“. Visgi šis tyrinėtojas nėra linkęs pasikliauti, jo manymu, menkais sąryšiais ir daryti toli siekiančių išvalgų. Bet koku atveju, to meto graikai, Dillono teigimu, dar negalėjo turėti žinių apie Budą ir jo mokymą⁵⁷, o geriausiu atveju graikų žinios apie Indiją buvo bendro pobūdžio ir išėję iš brahmanų klasės.

Tačiau net ir atradus ryšius tarp graikų ir indų negalime daryti išvados, kad ankstyvieji kabalistai sielų transmigracijos idėją ar jos bruožus perėmė iš graikų filosofų. Taip yra dėl istorinių aplinkybių. Platonas Vakarų Europoje viduramžiais buvo praktiškai nežinomas. Platono raštų originalai buvo atrasti tik žlugus Konstantinopoliui, t.y. XV a. viduryje. Tuo metu kabaloje jau buvo žinoma ne tik sielų transmigracijos idėja, bet ir naudojamas *gilgul* terminas jai nusakyti. Viduramžių mokslininkai su kai kuriais Platono veikalais galėjo susipažinti iš lotynų kalbos vertimų iš arabų ar persų kalbų. Tačiau tokie vertimai paprastai nebuvo pažodiniai, pateikiami su komentarais ir interpretacijomis. Sulig renesanso epocha išaugus susidomėjimui antikos kultūra ir filosofija, atsiranda ir geresnis Platono išmanymas. Taigi geriausiu atveju Platono „Faidoną“ galėjo būti skaitęs ir iš jo įkvėpimo sėmęsis Lurija ar Vitalis.

Tačiau indiška karmos ir reinkarnacijos idėja ankstyvuosius kabalistus gyvenusius Europoje galėjo pasiekti ir kitu keliu – iš Rytų, kur žydų bendruomenėms galėjo įtakos padaryti persai, turėję glaudžius santykius su Indija.

Indija, kur, nepaisant visos religinės ir kultūrinės įvairovės, galime aptikti, bent jau didžiosioms, pagrindinėms tenykštėms religijoms bendrą bruožą – karmos dėsnį įsukantį gimimo ir mirties arba reinkarnacijų, kitaip *samsara* ciklą. Tai nereiškia, kad karma visose Indijos pusiasalyje gimusiose religijose suprantama vienodai, tačiau esminę ir atpažįstamą savo formą išlaiko. Šiame darbe indusitiškas bei budistiškas karmos bei reinkarnacijos dėsnis aktualus dėl dviejų priežasčių. Viena vertus, jo galimos įtakos formuojantis kabalistų požiūriui į reinkarnaciją. Kita priežastis, kodėl šis dėsnis mums aktualus, tai jo išbaigtumas ir paplitimas pasaulyje. Nors tradicinės didžiosios religijos (krikščionybė, judaizmas, islamas) atmeta reinkarnacijos, kartu ir karmos idėją, tačiau neišvengia diskusijų apie jas. Skirtingų konfesijų tikintiesiems šie gyvenimą reguliuojantys dėsniai atrodo priimtini ir suprantami, neretas linkęs ieškoti galimo savo religijos ir šių koncepcijų

žmogaus esmę, jei nežino apie dieviškus dalykus“. Euzebijus šios istorijos šaltiniu nurodo Aristokseną, Aristotelio mokinį. Dillono manymu, šis pasakojimas gali būti datuojamas apie tą laiką, kuomet Aleksandras pasiekė Indiją, po kurios tokio tipo pasakojimai tapo itin populiarūs.

⁵⁷ Dillonas savo hipotezę remia, kaip jis pats tigia, naujausiais mokslininkų aiškinimais, remiantis kuriais paankstinamas Budos gyvenimo laikas iš 566–486 m. pr. Kr. į 450–370 m. pr. Kr., o pastarasis praktiškai sutampa su Sokrato (470/469–399 m. pr. Kr.). Remiantis Dillon, Matthew. Dialogues with Death: The Last Days of Socrates and the Buddha. Philosophy East and West. Vol. 50, No. 4, October, 2000. – p. 525.

suderinimo. Šis argumentas, mano požiūriu, galėjo būti vienas tų, kurie nulėmė, kad reinkarnacijos samprata įsitvirtino XVI a. kabaloje.

Taigi, kaip *karma* ir *samsara* suvokė brahmanai, kurių įsitikinimai, Dillono spėjimu, galėjo įtakoti graikų filosofus? Žodis *karma* kyla iš sanskritiškos šaknies *kr*, reiškiančios veikti, daryti, įtakoti ir pirminė šio žodžio prasmė buvo susijusi būtent su veiksmu, kurio pasekoje turimas tam tikras rezultatas. Būtent tuo ir užsiėmė vedų laikotarpio (apie IX a. pr. Kr.) brahmanai šventyklose. Žemėje, apeigų metu jie kūrė mikrokosmosą ir tam tikru ritualiniu elgesiu tikėjosi padaryti jam įtaką. Taigi ritualas, kurio metu buvo tikimasi gauti tam tikrą rezultatą ir buvo vadinamas *karman*⁵⁸. Ilgainiui susiformavo aiškinimas, jog po tokių ritualų ir aukojimo, rezultatas nebūtinai bus iškart, o kada nors ateityje. Upanišadų autoriai regėjo dvigubą pomirtinį kelią: vadinamąjį protėvių kelią (*pitryana*), kuriuo ėjo tie, kas atliko ritualus, tikėdamiesi materialios gražos, t.y. tie, kas vadovavosi vedomis, šis kelias Upanišadose reiškia amžiną atgimimą⁵⁹, ir aukštesnį – dievų kelią (*devayana*), kuriuo ėjo tie, kam nebeteks atgimti žemėje⁶⁰. Jau Upanišadose įtvirtinta tiesa, kad vienintelis būdas išsiveržti iš gyvenimo ir mirties ciklo yra išlaisvinti save nuo karmos dėsnio, o tai galima padaryti per jogos praktiką arba per asmenybės dieviškumo, kuris nepriklauso nuo karmos, išsiveržimą. Joga, suteikianti praktinį įrankį dievišką galią žmogui atrasti savyje, papildė upanišadų karmos koncepciją. Džainizme karmos dėsnis itin radikalus, čia karma suteršia netgi nevalingi, netyčiniai poelgiai, tad džainistai reikalauja absoliutaus *ahimsa* – visiškai netrokšti ir nesukelti jokiai gyvai būtybei mirties. Nepaisant griežtų reikalavimų ir askezės, džainistų manymu, reikia ne vieno gyvenimo, kad būtų apsisvalyta nuo karmos poveikio ir būtų pasiektas nušvitimas. Kiek kitaip karma interpretavo „Bhagavadgita“ autoriai. Čia ne veiksmai, o troškimas yra lemiantis veiksnys: karmos dėsnis įgalinamas, kai kažkas veikia be troškimo. Taigi iš esmės dar iki budizmo Indijos religijose centrinėmis sampratomis tampa: atgimimas, karma ir išsilaisvinimas. Kitaip nei džainizme, Teravados budistams svarbu ne tik pats veiksmas, bet ir jo intensija, juk būtent intensija yra tai, kas įgalina ir motyvuoja veiksmą, taigi ir suteikia jam vertę bei sukelia karmos efektą ir turi įtakos būsimiems atgimimas⁶¹. Vėlesnė Sarvastivada mokykla bandė atskirti intenciją ir veiksmą, kaip tai, kas priklauso sąmonei yra mentalinis aktas ir tai, kas yra materialu, išreiškiama. Atsiradus *dharma* sampratai, reiškiančiai įvairias egzistencijos ir fenomenų formas (sąmonė, psichikos sandara, materialūs elementai, priežastiniai ryšiai ir kt.), ima kisti ir karmos dėsnio suvokimas. Objektai

⁵⁸ Mahony, William K. Karman: Hindu and Jain concepts// Encyclopedia of Religijon. Editor in chief Lindsay Jones. 2nd edition. 1-15 t. USA, Macmillan Referente, 2005. – p. 5094.

⁵⁹ Reat, Noble Ross. Karma and Rebirth in the Upanisads and Buddhism//Numen, Vol. 24, Fasc. 3, December, 1977. – p. 164.

⁶⁰ Mahony, William K. Karman: Hindu and Jain concepts// Encyclopedia of Religijon. Editor in chief Lindsay Jones. 2nd edition. 1-15 t. USA, Macmillan Referente, 2005. – p. 5095.

⁶¹ Hirota, Dennis. Karman: Buddhist concepts// Encyclopedia of Religijon. Editor in chief Lindsay Jones. 2nd edition. 1-15 t. USA, Macmillan Referente, 2005. – p. 5098.

tampa laikiniais įvairių *dharmų* dariniais, lygiai kaip ir psichinė veikla tėra psichifizinė įvairių *dharmų* sąveika. Taigi apie jokią individualybę nebekalbama, tik apie *dharmų* srautus. Dabartyje egzistuojančios *dharmos* ir jų dariniai įtakoti praeityje sukeltų priežasčių. Anot Sarvastivados mokymo, kiekvienas veiksmas priskiriamas ar priklauso dariniui, kurį suvokiame kaip asmenį. Mahajanos budizme atsiranda bodhisattva samprata, to, kuris talkina kitoms būtybėms kelyje į nušvitimą arba *nirvaną*. Šiuo atveju, *karma* vienu metu yra tiek individuali, tiek jungtinė: tas, kuris padeda kitam ir kito santykis yra grįstas abipuse priklausomybe, atskiro „aš“ tokiu atveju nėra.

Samsaros koncepcija budizme labiausiai atitinka *gilgul* prasmę kabaloje, tačiau jos raida taipogi nebuvo vienalytė. Pasak Smitho, *Samsara* išvertus iš sanskrito kalbos reiškia „pereiti per daugelį būsenų ar būklių“⁶², be šios reikšmės Mialis pažodžiui siūlo versti ir kaip „klaidžiojimas“, „apsisukimas“, „apsivertimas“⁶³. Pastarosios reikšmės visiškai atitinka *gilgul* prasmę. Pasak Smitho, ta pačia reikšme *samsara* suvokiama tiek induizme, tiek budizme, tiek džianizme. Kaip jau minėta, gimimo, mirties ir atgimimų ciklą *samsara* įsuka *karmos* dėsnis. Šios dvi sampratos minėtose Indijos religijose paaiškina tiek žmonių skirtumus, tiek tarnauja kaip etinė moralinio teisingumo teorija⁶⁴. Panašiai nutinka ir su *gilgul*, kuri ankstyvųjų kabalistų darbuose išnyra Dievo teisingumo klausimo kontekste.

Reat pabrėžia esminį poslinkį, kuris įvyksta Upanišadose ir budizme su *karmos* ir *samsara* sampratomis – žmogus pats tampa atsakingas už savo gyvenimą ir likimą, ši atsakomybė perkeliama nuo dievų pačiam žmogui. Rigvedos klausimas, „kurį dievą garbinsime savo aukomis?“, pakeičiamas „Brhadaranyaka“ teiginiu „aš esu brahmanas“⁶⁵. Pasak Reat, tiek budistų, tiek Upanišadose esanti atgimimo koncepcijos iš esmės skiriasi tik terminais⁶⁶. Taigi abejose sistemose veiksmai arba karma lemia ir įtakoja atgimimą, jo formą, taigi išdalies ir patį individą naujoje inkarnacijoje. Karmos veikimo mechnizme pagrindinė rolė tenka minčiai, troškimui, esmės nežinojimui, iš to seka žodžiai ir veiksmai, kurie yra antriniai⁶⁷, o jie jau formuoja būsimą atgimimą. Pasak Reat, dar yra valia – aktyvioji minties ar troškimo pusė ir aukščiausia proto išraiška, nuo kurios priklauso, kokia kryptimi eis žmogus, kokius darbus darys ir kaip tobulės. Taigi išreikšta valia nulemia atgimimą laimingesnėje arba menkesnėje būties formoje. Budizme esama dešimties nuodėmingų veikslių ir dešimties veikslių, lemiančių gerus padarinius, tarkime

⁶² Smith, Brian K. Samsara// Encyclopedia of Religion. Editor in chief Lindsay Jones. 2nd edition. 1-15 t. USA, Macmillan Reference, 2005. – p. 8097.

⁶³ Мьялль, Л. Сансара//Буддизм. Словарь. Москва. Издательство «Республика». 1992 г. – ст. 222.

⁶⁴ Smith, Brian K. Samsara// Encyclopedia of Religion. Editor in chief Lindsay Jones. 2nd edition. 1-15 t. USA, Macmillan Reference, 2005. – p. 8097.

⁶⁵ Reat, Noble Ross. Karma and Rebirth in the Upanisads and Buddhism//Numen, Vol. 24, Fasc. 3, December, 1977. – p. 173.

⁶⁶ Ten pat.

⁶⁷ Карма//Буддизм. Словарь. Москва. Издательство «Республика». 1992 . – ст. 144-146.

nužudymo karminis padarinys – trumpas gyvenimas, ligos, vagystės – skurdas, dosnumo – sveikata ir t.t.⁶⁸. Reat teigimu, geras atgimimas tas, kuris leis žmogui gyventi taip, kad jam pavyktų išsivaduoti iš samsaros ciklo. Taigi abejojose sistemose vienintelis rūpestis – sustabdyti atgimimą.

Dar vienas svarbus dalykas, kad laimingas ar nelaimingas atgimimas neturi nieko bendra su bausmės ar apdovanojimo sampratomis, nes, kaip jau minėta, nėra to, kuris valdytų atgimimų procesą, išskyrus patį žmogų⁶⁹. Šis momentas svarbus ir kabaloje: *gilgul* nėra bausmė ar apdovanojimas, tačiau šį įsikūnijimų procesą taipogi siekiama nutraukti, tai nėra siekiamybė. *Gilgul* buvo suvokiama kaip pamoka, dar viena galimybė gyventi pagal šventus įstatymus, ištaisyti ankstesniame gyvenime padarytas nuodėmes.

Ryškesnio skirtumo esama pačios sielos sampratoje Upanišadose ir budizme. Brahmanizme, Upanišadose gimimas yra *atman* arba individualaus aš, nemirtingos sielos pasireiškimas, aukštesnysis aš, pasaulinė dvasia. Pasak Kanaevos, manyta, kad kiekviena asmenybė yra aukštesnės realybės dalis, todėl individualus aš ir pasaulio aš arba pasaulio dvasia sutampa⁷⁰. Šis *atman* nėra pažeidžiamas ar kaip nors įtakojamas karmos, pastaroji veikia tik *atman* išraišką, išorinį pavidalą, t.y. tam tikros individualios išraiškos valia, troškimas ir veiksmas formuoja konkretaus būsimo individo gyvenimą⁷¹. Tuo tarpu budizmas atmeta *atman*, kaip individualios, nemirtingos sielos sampratą. Pasak budizmo, nei fizinėse ar psichinėse būties apraiškose, nei už jų ribų nėra nieko, kas liudytų nepriklausomą, nenunykančią esmę, vadinamąją savastį⁷². Budistai turi *anatman* sampratą, sakančią, kad siela kaip nekinatama, amžina, vieninga ir nepriklausoma substancija, glūdinti individualioje būtyje, neegzistuoja⁷³. Budistų įsitikinimu, aš arba ego sudaro penkios samplaikos – *skandhos*. Tačiau dėl tokio individualybės traktavimo budistams iškyla kita problema – kaip įmanoma transmigracija ir kas transmigruoja? *Gilgul* atveju turime panašią situaciją. Lurija išplėtoja sudėtinės sielos sampratą, kur kiekviena sielos dalis gali reinkarnuoti atskirai, nėra taip, kad iš kūno į kūną keliauja vienas ir tas pats sielos junginys. Budistai ieškodami šios problemos sprendimo pasitelkia žvakės įvaidį, kur žvakė tarnauja kaip kūno paralelė, o liepsna – sielos. Budizmas teigia, kad būtina išsilaisvinti iš tikėjimo „aš“ egzistavimu, o toks tikėjimas yra aistrų priežastis ir tampa pagrindiniu kliuviniu siekiant *nirvanos*⁷⁴. Tik įveikus „aš“ ir suvokus būtį kaip beasmenišką,

⁶⁸ Ten pat, st. 145-146.

⁶⁹ Reat, Noble Ross. Karma and Rebirth in the Upanisads and Buddhism//Numen, Vol. 24, Fasc. 3, December, 1977. – p. 176.

⁷⁰ Канаева, Н.А. Атман//Буддизм. Словарь. Москва. Издательство «Республика». 1992 г. – ст. 40.

⁷¹ Reat, Noble Ross. Karma and Rebirth in the Upanisads and Buddhism//Numen, Vol. 24, Fasc. 3, December, 1977. – p. 178.

⁷² Atman// Rytų išminties enciklopedija. Budizmas. Hinduizmas. Daoizmas. Dzenbudizmas. Vilnius. 2010. – p. 37.

⁷³ Anatman// Rytų išminties enciklopedija. Budizmas. Hinduizmas. Daoizmas. Dzenbudizmas. Vilnius. 2010. – p. 25.

⁷⁴ Ten pat.

kaskart susidarančių ir išnykstančių reiškinių procesą galima perprasti keturias tauriąsias tiesas ir išsivaduoti iš *samsaros* rato⁷⁵.

Samsara šiek tiek skirtingai interpretuojama atskirose budizmo atšakose, induizme ir džainizme, tačiau vieningai suvokiama kaip pančiai nuo kurių reikia išsilaisvinti⁷⁶. Induizme iš *samsaros* rato galima išsivaduoti tik susitapatinus su brahmanu, išsivadavus iš savojo nežinojimo. Budizme įkalinimą *samsaros* rate lemia neapykanta, troškimai ir iliuzijos. Koks bus naujas atgimimas lemia *karma*. Išsivaduoti iš *samsaros*, remiantis budizmu, galima tik esant žmogiškoje būtyje, nes kitos egzistencijos formos nepažįsta troškimų ir nežinojimo, tad negali jų įveikti⁷⁷.

Rytuose gyvenusių žydų bendruomenėms įtakos galėjo turėti ne tik Indijos religijos, bet ir manicheistai, kitos judėjiškos, krikščioniškos ir musulmoniškos krypties sektos aktyviai veikusios VIII–X a. Vidurio Rytuose.

Manicheistai apie VIII a. vis dar buvo aktyvūs Mesopotamijoje⁷⁸. Pasak Scholemo, apie galimą tokį sąryšį galėtų liudyti ne sykį „Sefer ha-Bahir“ pasirodanti datulių palmės simbolika. Manicheizmas religija, kurią itin sudėtinga rekonstruoti dėl arealo, kuriame ji plito ir kalbų, kuriomis esama šaltinių liudijančių apie ją, įvairovės. Manoma, kad manicheistai tikėjo, kad siela gali atgimti žmogaus kūne, augaluose ar gyvūnuose. Tikslas atgimti taip vadinamu *electus*, išrinktuju manicheistu, kas leidžia išsilaisvinti iš atgimimų ciklo. Aišku tai, kad manicheistai bijojo savo atgimimo, nes galėjo siela reinkarnuoti į paukščius, peles ar tiesiog žolę.

Manicheizmo ikūrėjas – persų aristokratijos atstovas Mani⁷⁹. Religija plačiai paplito į rytus ir vakarus, tiesa šioje pusėje ji nebuvo tokia sėkminga kaip rytuose, kur Kinijoje išliko iki XVI a. Mani veikė srityje, kuri buvo įtakojama skirtingų kultūrų: zoroastriškosios, žydiškosios, krikščioniškosios ir budistiškosios. Ipolitas Romietis (170–235 ar 236) „Philosopkumena“ apie 225–uosius metus rašo, kad elkazaitų⁸⁰ bendruomenės, kurioje gimė ir augo Mani, pradininkas Alcibiadas⁸¹ manė, kad Kristus, prieš gimdamas iš Mergelės Marijos jau ne sykį buvo atgimęs⁸².

⁷⁵ Ten pat.

⁷⁶ Smith, Brian K. *Samsara*// Encyclopedia of Religion. Editor in chief Lindsay Jones. 2nd edition. 1-15 t. USA, Macmillan Reference, 2005. – p. 8098.

⁷⁷ *Samsara*// Rytų išminties enciklopedija. Budizmas. Hinduizmas. Daoizmas. Dzenbudizmas. Vilnius. 2010. – p. 353.

⁷⁸ Werblowsky, Zwi. Bremmer, Jan N. *Transmigration*// Encyclopedia of Religion. Editor in chief Lindsay Jones. 2nd edition. 1-15 t. USA, Macmillan Reference, 2005. – p. 9330.

⁷⁹ Mani, manoma, gimė apie 216-tuosius ir mirė apie 277 m.

⁸⁰ Elkazaitų bendruomenė buvo judėjokrikščioniškos pakraipos grupė. Pagal Werblowsky, Zwi. Bremmer, Jan N. *Transmigration*// Encyclopedia of Religion. Editor in chief Lindsay Jones. 2nd edition. 1-15 t. USA, Macmillan Reference, 2005. – p. 9329.

⁸¹ Pasak Ipolito Romiečio, Kalisto (217-222) valdymo laikais Alcibiadas iš Sirijos atvyko į Romą ir atsigabeno knygą, kuri buvo gauta iš vyro pasivadinusio Elchasai (kituose šaltiniuose: Elkasai, Elkessai, Elkesaios, Elkesaitai). Knygos turinys buvo perduotas 96 mylių aukščio ir 16 mylių pločio, o aplink pečius 24 mylių apimties angelo, kurio pėdos ilgis buvo 14 mylių ir 4 mylių pločio, ir 2 mylios gylio. Jis prisistatęs Dievo sūnumi ir buvo lydintas tokio pat dydžio sesers – Šv.Dvasios. Alcibiadas paskelbė, kad prasidėjo nauja nuodėmių atleidimo era. [žiūrėta 2011 m. gegužės 29 d.] <http://catholic.org/encyclopedia/view.php?id=4208>.

Werblowsky ir Bremmeris teigia⁸³, kad šioje nuostatoje veikiau galima išvelgti graikiškos minties pėdsakus, nei Indijos religinių įsitikinimų.

Pasak Scholemo VIII–IX a. musulmonų tarpe būta įvairių sielų persikėlimo teorijų, konkrečiai tarp mutazilitų⁸⁴ ir tarp izmailitų gnostikų⁸⁵. Fine'o teigimu, būtent iš šių musulmonų sektų Artimuosiuose Rytuose, konkrečiai Irake gyvenę žydai galėjo perimti sielų transmigracijos idėją. Fine'o nuomone, nors tradiciniame judaizme buvo pasipriešinta šios idėjos sklaidai, tačiau ji įsitvirtino karaitų, vadovaujamų Anano ben Davido, tarpe⁸⁶.

J.P. Schultz teigimu, reinkarnacijos doktrina pirmą kartą judėjų mąstyme iškilo IX–X a. ir tam galėjo turėti įtakos aktyvesnės sąsajos su islamo religija ir kultūra⁸⁷. Šis tyrinėtojas savo darbe cituoja apie 1037 m. gyvenusį musulmonų autorių Al-Baghdadi. Pastarasis savo darbe esą rašo, kad daugelis žydų išpažįsta tikėjimą į reinkarnaciją, o kaip įrodymą cituoja Danielio knygos ištrauką apie karaliaus Nabukadnezaro viziją (Dan, 3). Al-Baghdadi aiškina, esą žydai šią ištrauką interpretuoja kaip Dievo bausmę karaliui, kuris reinkarnavo į septynis skirtingus gyvūnus, kol galų gale pripažino vieną Dievą ir buvo atkurtas į pradinę formą⁸⁸. Tačiau, pasak Scholemo, tokia Danielio knygos interpretacija neaptinkama senųjų kabalistų mokyme⁸⁹.

J.P.Schultzas taipogi mini karaitus: "Karaitas Ananas taip pat tikėjo į reinkarnaciją, tačiau jo pasekėjai atsisakė priimti šią koncepciją"⁹⁰. Pasak Scholemo, pats Ananas, kuris laikomas karaitų

⁸² Ankstyvųjų kabalistų mokyme atsiranda trijų raidžių sudarančių vardą *Adam* interpretacija, kaip nurodančių į Adomą, Dovydą ir Mesiją, taigi į tris vienos sielos egzistencijos išraiškas. Taigi jau apie XIII–XIV a. kabalistų tarpe esama požiūrio, kad Mesijo siela nebūtinai yra nauja, o reinkarnuoja. Vėliau šį požiūrį išplėtoja Vitalis, pritaikydamas ir savęs bei savo mokytojo atžvilgiu. Plačiau apie tai p. 26 ir skyrelyje „Mesianistinis *gilgul* aspektas“.

⁸³ Werblowsky, Zwi. Bremmer, Jan N. Transmigration// Encyclopedia of Religijon. Editor in chief Lindsay Jones. 2nd edition. 1-15 t. USA, Macmillan Referente, 2005. – p. 9329.

⁸⁴ Mutazilitai – VIII–X a. po Kr. Aktyviai veikusi islamiškos pakraipos religinė grupė. VIII a. pirmoje pusėje veikęs tikėjimo mokytojas Al-Nazzam aiškino esant sielų transmigracijos. Pasak jo, Kūrėjas dėkingus kūrinius apdovanoja dangumi, o nusidėjėlius – pragaru. Tačiau tarp pastarųjų esama tokių, kurie dar kartą atgimsta purviniame gyvuliškame kūne ir priklausomai nuo to, kokias nuodėmes ar nuopelnus turėjo ankstesniame gyvenime, naujajame patiria džiaugsmą ir malonumą, ar liūdesį ir kančias. Be to, didieji nusidėjėliai esą atgimsta turėdami bjaurius veidus, tie, kas ankstesniame gyvenime buvo padarę ir gerų dalykų, gauna malonius veidus ir švelnią bausmę. Gyvulio kūne siela išlieka iki ji apsivalo nuo nuodėmių, be to, kol tai neįvyksta, tas gyvis nuolat keičia savo formą. [žiūrėta 2011 m. birželio 9 d.] <http://www.muslimphilosophy.com/hmp/13.htm>.

⁸⁵ Izmailitai istorijos eigoje ne sykį skilo į daugelį įvairių kryptių, kuriose skirtingai interpretuota *imamo* samprata per kurią ir atsiskleidžia sielų transmigracijos koncepcija. Pasakyti, kurias konkrečiai izmailitų bendruomenės ar aiškintojus turi omenyje Scholemas sudėtingas, nes plačiau jo straipsniuose ši religinė kryptis nenagrinėjama apsiribojama pasakymais „islamo sektos“ ar „izmailitai gnostikai“. Ne mažai panašumų su kabalistų požiūriu į Mesijo sielą aptikau XII a. izmailitų Kiyāma (qiyāmah) doktrinoje. Ji sako, kad imamas buvo apsireiškęs visų pranašų erose, imamai būdavo atpažįstami tų pranašų kaip dieviškumo, šventybės apsireiškimas. Pagal Madelung, Wilfred. Shiism: Ismā'īlīyah. Encyclopedia of Religijon. Editor in chief Lindsay Jones. 2nd edition. 1-15 t. USA, Macmillan Referente, 2005. – p. 8325 – 8336.

⁸⁶ Fine, Lawrence. Physician of the soul, healer of the cosmos: Isaac Luria and his kabbalistic fellowship. Stanford University Press, 2003. – p. 304.

⁸⁷ Joseph P. Schultz. Judaism and the gentile faiths. Comparative studies in religion. USA, 1981. – p. 129

⁸⁸ Ten pat, p. 130.

⁸⁹ Scholem, Gershom. Origins of the Kabbalah. Princeton: The Jewish Publication Society, 1990. – p. 192.

⁹⁰ Joseph P. Schultz. Judaism and the gentile faiths. Comparative studies in religion. USA, 1981. – p. 130.

tikėjimo įkūrėju, kilimo iš Babilonijos ir galėjo būti įtakotas ten egzistavusių žydų sektų, kurios šiandien nėra žinomos. Scholemas nagrinėdamas ir lygindamas karaitų ir ankstyvųjų kabalistų požiūrį į sielų transmigraciją remiasi karaitų autoriumi Kirkisani⁹¹, kuris savo rašytiniuose komentaruose paliko nemažai duomenų apie judėjų sektas, o savo darbuose rėmėsi ne tik savo laikmečio autoriais, bet ir gerai žinojo arabų rašytinius šaltinius, kuriuose buvo minimi Ananas ir jo pasekėjai. Taigi remdamasis Kirkisani, Scholemas tikina, kad Anano pasekėjai kalbėdami apie sielų transmigraciją rėmėsi visiškai kitomis Biblijos ištraukomis, nei tai daroma „Sefer ha-Bahir“.

Karaitų pavadinimas kilęs nuo hebrajų kalbos žodžio *qara* – skaityti, konkrečiai kalbant apie šventraštį. Pripažįsta žydų Bibliją, tačiau nepripažįsta Talmude įamžinto žodinio rabiniškojo judaizmo mokymo. Pasak Nemoj ir Franko, kitaip nei samariečiai, karaitai yra seniausia išlikusi žydų sekta, kuri sukūrė nemažai rašto aiškinimo ir interpretacijų literatūros⁹². Minėti autoriai pripažįsta, kad apie X a. karaitų misionieriai itin aktyviai keliavo net į tolimiausias judėjų gyvenamas teritorijas Artymuosiuose Rytuose ir pamokslavo tiek vietos karaitams, tiek rabiniškojo aiškinimo pasekėjams.

Vienas ryškiausių pavyzdžių, į ką išsikristalizavo Rytuose vykusių idėjų ir tautų judėjimai, tai X a. pabaigoje – pačioje XI a. pradžioje pradėjęs formotis monotėisitinis drūzų⁹³ tikėjimas, susiformavęs izmailitų, judaizmo, neoplatonizmo įtakoje. Sielų transmigracijos idėja yra viena esminių drūzų tikėjime. Remdamasis drūzų šaltiniais, Dānā teigia, kad drūzai tikėjo, jog kūnas tėra sielos apvalkalas, o po kūno mirties, siela keliauja į naują gimimą. Panašų sielos ir kūno santykio aprašymą, kūno prilyginimą rūbams aptiksime ir „Sefer ha-Bahir“, taipogi „Bhagavad Gitoje“. Dānā cituojamas drūzų tikėjimo tyrinėtojas Abdallah Najjaras teigia, jog sielų skaičius aukštutiniame pasaulyje niekada nesikeičia, o bausmė ar apdovanojimas sielai atitenka po daugelio transmigracijų, viskas priklauso nuo pasiekimų atskiruose transmigracijos cikluose, o tam pasirengusi siela gali pasiekti netgi Imamo lygį⁹⁴. Kaip siela keliauja tarp kūnų, esama nevienareikšmiškų aiškinimų. Vieni jų sako, jog siela persikelia iš kūno į kūną nepaisant to, jis vyro ar moters, nepaisant rasės, gimimo vietos ar tikėjimo. Tačiau esama ir kitokių aiškinimų. Tarkime vienas drūzų autoritetų, Sami Makarim, mano, jog siela gali persikelti tik į tos pačios lyties kūnus⁹⁵. Tali mano, jog siela keliauja tik žmogiškame kūne, t.y. nereinkarnuoja į gyvūnus⁹⁶. Manoma, kad

⁹¹ Jokūbas Kirkisani (hebr. Ya'akov ben Ephraim ha-Tzerkesi, arab. Abu Yusuf Yaqub al-Kirkisani) – karaitų dogmatikas ir egzėgetas, veikęs pirmoje X a. pusėje.

⁹² Nemoj, Leon. Frank, Daniel. Karaites// Encyclopedia of Religion. Editor in chief Lindsay Jones. 2nd edition. 1-15 t. USA, Macmillan Reference, 2005. – p. 5082.

⁹³ [žiūrėta 2011 m. gegužės 28 d.] <http://www.druze.org.au/religion/index.htm>.

⁹⁴ Dānā, Nissīm. The Druze in the Middle East: their faith, leadership, identity and status. Sussex Academic Press, 2003 – p. 60.

⁹⁵ Ten pat, p. 61.

⁹⁶ Ten pat, p. 60.

sielų transmigracijos procesas baigsis paskutinio teismo dieną, kuomet kiekvienos nuopelnai bus įvertinti pagal visas inkarnacijas⁹⁷. Ši bendruomenė Izraelyje, Libane ir Sirijoje gyvuoja iki šiol, daugiausia jos pasekėjų gyvena Galilėjos apylinkėse.

Pasak Scholemo, išties sudėtinga atrasti tiesioginį ryšį tarp Rytuose VIII–X a. gyvenusių žydų ir gyvenusių XII a. Pietų Prancūzijoje. Visgi Scholemas daro prielaidą, kad sielų transmigracijos idėjos kisdamos ir iš naujo interpretuojamos galėjo gyvuoti Rytuose gyvenusių žydų tarpe ir prie to galėjo prisidėti tiek manicheistai, tiek mandeistai⁹⁸, o žydų gnostikų teorijų nuotrupos kokiu nors būdu galėjo pasiekti Europą, ir susidūrę su čia egzistavusiais aiškinimais, transformuotis į naują kabalistinį aiškinimą⁹⁹. Nors vienareikšmiško atsakymo nėra, tačiau Scholemas prisipažįsta linkęs laikytis būtent šios hipotezės.

Kalbamu metu, t.y. VIII–XII a. nors sielų transmigracijos ar įsikūnijimo idėja jau egzistavo kabalistų tarpe, tačiau ji buvo traktuojama kaip slaptas, ezoterinis mokymas¹⁰⁰. Negana to, Scholemo teigimu, pats *gilgul* terminas to meto autoriams dar veikiausiai nebuvo žinomas, vietoj jo buvo naudojamas *sod ha-‘ibbur*, pažodžiui reiškiantis apvaisinimo paslaptį. Talmude šis terminas naudojamas, kalbant apie keliamuosius metus, kurie esą apvaisinti papildomu mėnesiu. Tačiau, Scholemo teigimu, esant reikalui *ibbur* gali būti suprastas kaip perėjimas, „ir nekyla jokių abejonų, kad būtent šia prasme jis buvo perimtas kabalistų“¹⁰¹.

G.Scholemo įsitikinimu, ankstyvieji kabalistai *ibbur* paslaptį suvokė būtent kaip sielos perėjimą iš vieno kūno į kitą, bet ne kaip apvaisinimo fenomeną, kurį vėlesnieji kabalistai aiškino, kaip procesą, kurio metu siela ar jos dalis gali prisijungti prie jau gimusio ir gyvenančio, bei savo sielą nuo pat gimimo turinčio kūno.

Beje, manoma, kad jau XIII–XIV a. Žironos kabalistai su Nahmanidu¹⁰² ir jo mokiniais priešakyje skyrė sielos transmigracijos ir apvaisinimo sampratas¹⁰³. Čia taipogi reiktų paminėti Jobo knygą, kurią ankstyvieji kabalistai interpretuoja remdamiesi sielų transmigracijos idėja, tam savo išaiškinimą yra skyręs ir Nahmanidas¹⁰⁴. Nahmanido ir vėlesnių kabalistų požiūriu, Jobas kentėjo už praeitame gyvenime padarytas nuodėmes. Pasak Nahmanido, sėkmės lydinčios nusidėjėlius ir

⁹⁷ Ten pat, p. 61.

⁹⁸ Mandeistai – iki šiol egzistuojanti religinė grupė. Mandeistai laikė, kad siela būdama kūne yra tarsi nelaisvėje, tremtyje, o jos išėjimas vieta – aukščiausioji esybė, į kurią siela galų gale, po klajonių žemėje sugrįžta.

⁹⁹ Scholem, Gershom. *Origins of the Kabbalah*. Princeton: The Jewish Publication Society, 1990. – p. 192-193.

¹⁰⁰ Scholem, Gershom. *Origins of the Kabbalah*. Princeton: The Jewish Publication Society, 1990. – p. 457.

¹⁰¹ Ten pat.

¹⁰² Nahmanidas, dar žinomas Rambani (rabis Mozė ben Nahman) vardu, gimė 1194 Žironoje, mirė 1270. Vienas ryškiausių viduramžių talmudinės literatūros autorių, filosofas, kabalistas, poetas, gydytojas.

¹⁰³ Scholem, Gershom. *Origins of the Kabbalah*. Princeton: The Jewish Publication Society, 1990. – p. 457.

¹⁰⁴ Pagal Nahmanido Jobo knygos interpretaciją pateiktą „Perush L‘Sefer Iyyov“, ed. Mosad Rav Kook. Jerusalem. – 1963. // Silver, Daniel Jeremy. *Nachmanides' Commentary on the Book of Job*. The Jewish Quarterly Review. New Series, Vol. 60, No. 1, July, 1969. – p. 25.

nelaimių apėmusių teisiuosius atsakymas iš dalies gali glūdėti „slaptoje sielų transmigracijos paslapyje“¹⁰⁵. Šiame gyvenime kenčiantys teisieji išpirks nuodėmes ir pasieks *d'vekut* – užbaigs reinkarnacijų ciklą ir įgys amžiną ramybę su Dievu. Tuo tarpu nusidėjėliai, kuriems gyvenimas gerai klojasi, sėkmę esą gavo už praeito gyvenimo nuopelnus, tačiau būsimame gyvenime patirs nuopuolį¹⁰⁶. Silverio teigimu, sielų transmigracija racionalizavo, padarė suprantama teodicėjos problemą¹⁰⁷.

Ieškodami teodicėjos problemos sprendimo, kabalistai remiasi ne tik Jobo knyga, bet atranda ir daugiau pavyzdžių. Tarkime biblinis priesakas mirusio bevaikio vyro broliui vesti mirusiojo žmoną. Tokioje santuokoje gimęs sūnus esą nešioja mirusiojo sielą ir gali įgyvendinti Dievo žmogui duotą priesaką daugintis, kurio mirusysis nespėjo įgyvendinti. Moters nevaisingumas taipogi buvo aiškinamas per netinkamą sielos įsikūnijimą, kuomet moters kūne apsigyvena vyriška siela¹⁰⁸.

Pradiniame sielų transmigracijos koncepcijos atsiradimo tarpsnyje tai nebuvo visuotinis principas. Siela buvo priversta reinkarnuoti dėl ankstesniame gyvenime neįvykdyto priesako daugintis arba dėl kitų seksualinio pobūdžio nuodėmių, pvz.: homoseksualių santykių. Visgi jau tuomet sielų transmigracija labai aiškiai suvokiama ne kaip bausmė, o kaip galimybė ištaisyti padėtį, apvalyti sielą, kaip pamoka, kurios neišmokus leidžiama ją pakartoti ir ištaisyti klaidas. Ankstyvieji kabalistai¹⁰⁹ taipogi apribojo galimų reinkarnacijų skaičių iki trijų, kaip pasakyta žodžiuose: „Iš tikrųjų Dievas daro visa tai žmogui kelis sykius, norėdamas sugrąžinti jį iš Duobės¹¹⁰, kad jis pamatytų gyvenimo šviesą.“ (Job 33, 29–30).

Tačiau „Sefer ha-Bahir“ esama užuominų, kad reinkarnacija gali vykti ir tūkstantyje kartų¹¹¹: „Žmogus pasodino vynmedžius ir tikėjosi išauginti vynuogių, tačiau išaugo rūgščios vynuogės. Jis pamatė, kad jo darbas ir derlius buvo niekam tikę, todėl medžius išrovė ir vėl pasodino naujus. Kai vėl atėjus derliaus metui jis pamatė, kad vynuogės niekam tikę, jis vėl išrovė medžius ir vėl pasodino naujus. Kiek kartų? Jis jiems pasakė: tūkstantį kartų, kaip kad yra parašyta: „Tūkstančiui kartų duoto pažado“ (Ps 105, 8). Ir tai paaiškina posakį: „974 kartos troško. Tada Tebūnie jis

¹⁰⁵ Pfeffer, Jeremy I. Providence in the book of Job: the search for God's mind. Sussex Academic Press, 2005 – p. 111.

¹⁰⁶ Pagal Nahmanido Jobo knygos interpretaciją pateiktą „Perush L'Sefer Iyyov“, ed. Mosad Rav Kook. Jerusalem. – 1963. – ištrauka 33:10.// Silver, Daniel Jeremy. Nachmanides' Commentary on the Book of Job. The Jewish Quarterly Review. New Series, Vol. 60, No. 1, July, 1969. – p. 25.

¹⁰⁷ Ten pat.

¹⁰⁸ Apie sielų lytiškumą ir jo reikšmę sielos transmigracijos bei apvaisinimo procese plačiau skyriuje „Gilgul – sielų lytiškumo aspektu“.

¹⁰⁹ Magidas nurodo į Nahmanidą ir ispanų kabalistus, Scholemas – Žironos.

¹¹⁰ Duobė yra vienas iš Šeolo, pomirtinio sielų pasaulio pavadinimų naudojamų Senajame Testamente.

¹¹¹ Turimos omenyje kartos, o ne kartai.

Palaimintas atsistojo ir pasodino jas į kiekvieną kartą“ (Agada 13 b).¹¹². Taipogi tuo metu dar nebuvo kalbama apie reinkarnavimą ne į žmogaus kūną, kas atsiranda XV a., ir ką apima Lurijos mokymas.

Pasak Magid, ikilurianiškoje kabaloje, kalbant apie mirties ir atgimimo ciklą, galima aptikti dvejopą aiškinimą. Vieni riboja reinkarnacijos galimybę priklausomai nuo padarytų nuodėmių pobūdžio: reinkarnuoja tik tie, kas nesilaiko prigimtinio įstatymo „Dievas juos palaimino, tardamas: „Būkite vaisingi ir dauginkitės, pripildykite žemę ir valdykite ją!“ (Pr 1,28), t.y. atsisako vaikų, tad turi grįžti į pasaulį. Už visas kitas nuodėmes atlyginama pragare. Tie, kas nesilaiko Mozės įsakymų, baudžiami priešlaikine mirtimi. Antrieji didina reinkarnacijų skaičių, priklausomai nuo padarytų nuodėmių gausos: nusidėjėliai reinkarnuoja ir tai yra dieviškosios malonės aktas, kuris jiems suteikia galimybę išsigelbėti nuo bausmės apsivalant naujame gyvenimo cikle, o neišnaudoję šios galimybės keliauja į pragarą.

„Sefer ha-Bahir“ teigiama, kad esama naujų sielų, kurios niekada nebuvo žemėje, ir į ją nužengs tik tuomet, kai Izraelis bus to vertas. Tačiau iki tai nutiks, visos sielos priverstos pereiti žmoniškąją būtį, be to, žemėje esančios sielos bus priverstos keliauti iš kartos į kartą: „Septintoji yra pasaulio rytai. Tai ir yra, iš kur ateina Izraelio sėkla. Stuburo smegenys išeina iš žmogaus smegenų ir tęsiasi iki lyties organo, kur yra sėkla. Todėl yra parašyta: „Palikuonis tavo iš rytų parvesiu, iš vakarų tave surinksiu“ (Iz 43, 5). Kai Izraelis yra geras, tuomet tai yra vieta, iš kurios aš atnešiu tavo sėklą, ir nauja sėkla tau bus užtikrinta. Tačiau, jei Izraelis nusidės, tuomet aš atnešiu sėklą, kuri jau syki buvo pasaulyje. Todėl yra parašyta: „Viena karta nueina, kita ateina“ (Koh 1, 4), mokant mus, kad ji jau kartą buvo atėjusi“¹¹³. Taigi pasaulyje gali egzistuoti tiek naujos sielos, tiek senos, t.y. jau syki gyvenę žemiškąjį gyvenimą žmogaus kūne. Kokias sielas: naujas ar senas, siunčia Dievas, priklauso nuo Izraelio, o ne paskiro individo elgesio. Taigi jau „Sefer ha-Bahir“ aptinkame užuominų ar pagrindo interpretuoti *gilgul* kaip procesą, kuris apima ir įtraukia ne tik paskirus individus, bet ir visą Izraelį.

Aiškinant mirties ir atgimimo ciklą „Sefer ha-Bahir“ pasirinktas palyginimas apie karalių, kuri savo tarnus aprėdė puošniais rūbais. Tačiau tarnai elgėsi netinkamai ir karalius juos nubaudė išrengdamas. Karalius išplovė rūbus, kol neliko nė menkiausios dėmelės ir jais aprėdė naujai pakviestus tarnus, nesirūpindamas tuo, geri jie ar ne. Taigi naujai pakviesti tarnai gavo rūbus,

¹¹² Sefer ha-Bahir. Section V. Mysteries of the Soul. Fragm. 195//[žiūrėta 2011 m. gegužė 9 d.] http://www.servantsofthelight.org/QBL/Books/Bahir_1.html#i05; taip pat Scholem, Gershom. Origins of the Kabbalah. Princeton: The Jewish Publication Society, 1990. – p. 189.

¹¹³ Sefer ha-Bahir. Section IV. The Ten Sephiroth. Fragm. 155//[žiūrėta 2011 m. gegužė 9 d.] http://www.servantsofthelight.org/QBL/Books/Bahir_1.html#i05.

kuriuos kažkas jau dėvėjo iki jiems ateinant. Taip ir reikėtų suprasti Ekleziasto eilutes „ir dulkės sugrįš į žemę kaip buvę, o siela sugrįš pas Dievą, kuris ją davė“ (Ekl 12,7), – sakoma „Bahir“.

Šioje vietoje Magid išvelgia „Bahir“ ir „Bhagavad Gita“ minimų palyginimų panašumą ir pateikia citatą iš pastarosios: „Lygiai kaip asmuo nusirengia sunešiotus rūbus ir apsirengia kitus, kurie yra nauji, taip pat daro kūno netekusi siela, nusimetanti sunešiotą kūną ir pasiimdama naują”¹¹⁴. Magid spėja, kad gali būti labiau tiesioginės induizmo įtakos „Sefer ha Bahir“, nei iki tol manė tyrinėtojai.

„Sefer ha-Bahir“ sakoma, kad Mesijo siela taipogi yra tarp tų, kurios niekada nėra buvę pasaulyje, t.y. nauja siela, anksčiau nepatyrusi kelionių žmogaus kūne: „Kai mes esame šiame pasaulyje, mes galime tapti vertais pasaulio, kuris ateis, kuris yra didis. Jo rankose yra sielų lobynas. Kai Izraelis yra geras, sielos yra vertos iškilti ir ateitį į šį pasaulį. Tačiau, jei jis nėra geras, tuomet šios sielos neiškyla. Todėl mes sakome: „Dovydo sūnus neateis iki tol, kol visos sielos nebus išbaigtos kūne“. Ką reiškia „visos sielos kūne“? Mes sakome, kad tai nurodo į visas sielas žmogaus kūne. Kai jos yra išbaigtos, tuomet naujos bus vertos iškilti. Tuomet ateis Dovydo sūnus (Mesijas). Jis galės gimti, nes jo siela iškils kartu su kitomis naujomis sielomis“¹¹⁵. Pasak Scholemo ir Magido, tokiu būdu „Sefer ha-Bahir“ sujungiama senoji mesianistinė ir naujoji sielų transmigracijos idėja, o toks požiūris primena mesianistinę musulmonų šiitų reinkarnacijos sampratą, kurioje laukiama paslėpto imamo sugrįžimo¹¹⁶.

Dar vienas palyginimas, kuris iliustruoja naujų ir senų sielų judėjimą pasaulyje, galima Mesijo atėjimą, pateikiamas 184 „Sefer ha-Bahir“ epizode. Tai pasakojimas apie karalių, nusiuntusį duonos savo kariams: „Karalius turėjo armiją ir nusiuntė jiems duonos pavalgyti. Tačiau jie buvo tokie tingūs, kad nepasirūpino duona, kurios iškart nevalgė. Todėl duona suplėko ir nebebuvo tinkama valgyti. Karalius pasidomėjo ar jo kariai turi ko valgyti ir ar jie suvalgė duoną, kurią jis jiems siuntė. Jis sužinojo, kad duona suplėko, o kariai gėdijosi prašyti naujos. Kaip jie galėjo pasakyti karaliui: „Mes nepasirūpinome tuo, ką mums siuntei, o dabar prašome daugiau“. Karalius įpyko ir susigražino suplėkusią duoną ir įsakė ją išdžiovinti. Jis prisiekė vyrams: „Aš jums neduosiu daugiau duonos, kol jūs nesuvalgysite šios suplėkusios“. Tada jis gražino duoną kariams. Ką jie darė? Jie pasidalino ir kiekvienas pasiėmė savo dalį. Vienas, kuris buvo uolus, pasiėmė savo dalį ir paliko ore, rūpinosi ja, kad ši išliktų tinkama valgyti. Kitas paėmė ir godžiai suvalgė tiek, kiek galėjo, o likutį išmetė, nes ja nesirūpino. Todėl jis badavo iki mirties, o vėliau buvo apkaltintas

¹¹⁴ Magid, Shaul. From Metaphysics to Midrash : Myth, History, and the Interpretation of Scripture in Lurianic Kabbala. Indiana University Press. – 2008. – p. 130.

¹¹⁵ Sefer ha-Bahir. Section IV. The Ten Sephiroth. Fragm. 184/[žiūrėta 2011 m. gegužė 9 d.] http://www.servantsofthelight.org/QBL/Books/Bahir_1.html#i05.

¹¹⁶ Magid, Shaul. From Metaphysics to Midrash : Myth, History, and the Interpretation of Scripture in Lurianic Kabbala. Indiana University Press. – 2008. – p. 130.

kūno nuodėme: „Kodėl save nužudei? Negana to, kad tu sugadinai duoną pirmą kartą, bet, kai aš ją tau sugražinau, tu ją sugadinai ir vėl. Tu sugadinai savo dalį, nes buvai pernelyg tingus ja pasirūpinti. Negana to, tu save nužudei“. Karys atsakė: „Mano viešpatie, ką aš galėjau padaryti?“. Jis jam atsakė: „Tu turėjai pasirūpinti ja. O jei sakai, kad negalėjai, turėjai pasižiūrėti į draugus ir kaimynus, su kuriais dalinai si duoną. Tu turėjai pamatyti, kaip jie rūpinasi duona ir turėjai elgtis taip pat“. Jis taip pat klausė jo: Kodėl tu save nužudei? Negana, kad sugadinai duoną, bet dar ir nužudei savo kūną? Tu sutrumpinai savo gyvenimo dienas arba bent jau buvai to priežastimi. Galėjo būti, kad tu būtum turėjęs gerą sūnų. Jis galėjo išgelbėti tave ir ištaisyti žalą, kurią tu ir kiti padarė. Todėl tavo kančia bus padidinta visose pusėse. (...)“¹¹⁷.

Šios eilutės gali būti suprastos tiek, kaip sakančios apie galimą Mesijo atėjimą, tiek pasitarnauti pagrindu vėliau atsiradusiai giminingų sielų koncepcijai. Scholemas karaliaus siųstą duoną aiškina kaip sielas, kurios buvo gražintos į žemę, o naujos sielos nebus duotos, kol senos nebus išgrynintos. Pasak Scholemo, kalba, kuria kalbama šiame palyginime, yra artimesnė Prancūzijos ar Vokietijos žydams, nei gyvenusių Rytuose¹¹⁸. Tačiau tas pats epizodas, mano požiūriu, galėtų būti interpretuojamas ir platesne prasme, t.y., kad prie sielos atpirkimo proceso gali prisidėti kitos sielos.

Naujų atspalvių *gilgul* koncepcijoje atsiranda „Zohar“. Pastarojo „Raya Mehemna“ ir „Tikkunei ha-Zohar“ dalyse Magid išvelgia kabalistiškos reinkarnacijos panašumų su mahajanos budizmu. Minėtose „Zohar“ dalyse kalbama apie begalę kartų galinčius reinkarnuoti teisiuosius, kurie, kaip ir nušvitusieji mahajanos budizme, iš užuojautos kenčiantiems gali šiems pagelbėti kelyje į nušvitimą. Toks žydų atveju yra Mozė, kuris esą sugrižo daug kartų, kad padėtų tremtyje esančiam Izraeliui¹¹⁹.

Šis reinkarnacijos aspektas išplėtotas atsiradus *nizozot ha-nešamot* (sielų kibirkščių) doktrinai, atvėrusiai naują mistinių spekuliacijų sferą¹²⁰. Siela yra tarsi Dievo šviesulys, tad kaip žibintas šviesdamas skleidžia savo kibirkštis, kad būtų uždegti kiti žibintai, taip ir siela siunčia kibirkštis neapgyvendintiems kūnams. Remiantis šiuo požiūriu tik nusidėjėliai reinkarnuoja, o teisingo siela po teismo lieka rojuje, bet jo sielos kibirkštys reinkarnuoja prisijungdamos prie kitų sielų ar jų dalių. Atsirado netgi sielų šeimų koncepcija. Artimos sielos pajėgios sukurti kosminį jėgos lauką, kuris tvyro apie giminingą sielą ir ją palaiko bei įgalina pereiti į aukštesnį lygį. Hasidizmas šią idėją

¹¹⁷ Sefer ha-Bahir. Section IV. The Ten Sephiroth. Fragm. 184/[žiūrėta 2011 m. gegužė 9 d.] http://www.servantsofthelight.org/QBL/Books/Bahir_1.html#i05.

¹¹⁸ Scholem, Gershom. *Origins of the Kabbalah*. Princeton: The Jewish Publication Society, 1990. – p. 191.

¹¹⁹ Magid, Shaul. *From Metaphysics to Midrash : Myth, History, and the Interpretation of Scripture in Lurianic Kabbala*. Indiana University Press. – 2008. – p. 131.

¹²⁰ Ten pat, p. 132.

išplėtojo teigdamas, kad visa individo aplinka, fizinė ir dvasinė, yra visuotinis jėgos laukas jo sielai¹²¹.

Pozoharinėje literatūroje, Magid teigimu, į reinkarnaciją nebėra žiūrimą kaip galimą teodicėjos problemos sprendimą, o žvelgiama kaip priemonę paaiškinti istoriją. Atsiranda interpretacijos, kurios biblines asmenybes aiškina kaip viena kitos inkarnacijas. Tarkime Mozė yra Abelio inkarnacija. Abraomo tėvas reinkarnavo į Jobą, kad apsivalytų nuo nuodėmių ir pagilintų Dievo suvokimą. Atsiranda aiškinimas apie vardo *Adam* abreviatūrą ADaM¹²². Teigiama, kad šis vardas atspindi tris vienos sielos egzistencijos išraiškas: Adome, Dovyde ir Mesijuje¹²³. Taigi čia jau visiškai kitaip aiškinama Mesijo siela, kaip ta, kuri turėjo pereiti per skirtingas inkarnacijas. Antra vertus, nurodoma, kad dieviškoji būtis vienokia ar kitokia forma visuomet gyvena „tarp mūsų“¹²⁴.

Tokia sielos reinkarnacijos sampratos raida davė pagrindą susiformuoti sampratai, kad siela gali persikelti į bet kokį kūrinį, o šiuo žingsniu tarsi sujungiama visa kūrinija¹²⁵. Magid pabrėžia, kad toks panašumas su budizmu tik išorinis, nes esą kitaip nei budizme į kitas formas reinkarnuojanti siela kabaloje nepraranda savo identiteto.

Nors ne kartą savo darbe įvardija galimą budizmo ir kabalos reinkarnacijos koncepcijų artumą, visgi Magid nesiima daryti toli siekiančių išvadų. Pasak jo, esama keletos esminių skirtumų. Pirma, reinkarnacija yra neatsiejama tiek induizmo, tiek budizmo tradicijos dalis. Biblinėje-rabiniškoje tradicijoje ir judaizme sielų transmigracijos idėja oficialiai atmetama ir atsiranda žydų mistikoje palyginti vėlai. Budizme karma yra esminis pasaulio dėsnis kalbantis apie visų būtybių kančią, iki jos pasieks nušvitimą, kabaloje reinkarnacija – Dievo meilės kūrinijai pasireiškimas, dar viena galimybė išpirkti nuodėmes. Lurianiškoje kabaloje *gilgul* koncepcija

¹²¹ Magidas pateikia Baal Shem Tov anūko, rabio Efraimo iš Sudilkovo citatą: „Iš savo senelio girdejau, kad viskas kas priklauso žmogui: jo tarnai, jo naminiai gyvūnai, net jo ūkio daiktai, viskas yra kibirkščių dalis, kuri priklauso jo sielos esmei. Jo tikslas yra užauginti jas iki jų šaknų aukštybėse. Žemiausios kibirkštys stovi viename lygyje su jų šaltiniu pačia Ein Sof. Kai žmogus, kurio sielos esmei jos priklauso, auga per gerus darbus, jos auga kartu su juo“. Kaip palyginimą Magid pateikia vieno budizmo meistrų Suzuki aiškinimą: „tos formos, kurios mus supa, liaujasi būti mums svetimos. Jos nėra prašalaičiai, jos nėra kažkas priešiško. Jos dalijasi mūsų prigimtimi. Mes esame pasirengę pakeisti save į jų egzistencijos formas ir jos taip pat vieną dieną gali priimti žmogišką formą, kai joms bus taip lemta. Yra tarpusavio interesas tarp mūsų ir jų. Yra artumo įpareigojimas ir tarpusavio supratimas tarp žmogiškų būtybių ir viso likusio pasaulio“. Pagal Magid, Shaul. *From Metaphysics to Midrash : Myth, History, and the Interpretation of Scripture in Lurianic Kabbala*. Indiana University Press. – 2008. – p. 132–133.

¹²² XIII a. antroje pusėje atsiradusi interpretacija, vėliau įtvirtinta Chaimo Vitalio koncepcijoje apie Mesijo sielą, kuri nuolat reinkarnuoja kiekvienoje kartoje iki Izraelis taps vertas jo pasireiškimo. Kaip teigia Scholemas, ši vardo Adomas interpretacija atsirado netrukus po Nahmanido mirties.

¹²³ Scholem, Gershom. *Origins of the Kabbalah*. Princeton: The Jewish Publication Society, 1990. – 459 p.; Magid, Shaul. *From Metaphysics to Midrash : Myth, History, and the Interpretation of Scripture in Lurianic Kabbala*. Indiana University Press. – 2008. – p. 132.

¹²⁴ Šioje vietoje drįsčiau išvelgti panašumą su krikščionybe. Naujajame testamente Kristus sako savo mokiniams: „Ir štai aš esu su jumis per visas dienas iki pasaulio pabaigos“ (Mt 28, 20).

¹²⁵ Magid, Shaul. *From Metaphysics to Midrash : Myth, History, and the Interpretation of Scripture in Lurianic Kabbala*. Indiana University Press. – 2008. – p. 133.

pakylėta nuo klajojančios sielos iki klajojančių žydų istorinės patirties. Tokia traktuotė, pasak Magid, neturi jokių sąsajų su budizmu.

GILGUL SAMPRATA JOS KŪRĖJO IZAOKO LURIJOS IR JO MOKINIO CHAIMO VITALIO MOKYME

2.1. GILGUL PROCESO TIKSLAS

Gilgul sampratos nėra nei Toroje, nei midrašuose, nei Talmude¹²⁶, bent jau nėra aiškių įrodymų, kad *gilgul* samprata būtų egzistavusi Antrosios Šventyklos periodu¹²⁷, tai kabalistų raštuose išplėtotas terminas. Bene išsamiausia *gilgul* koncepciją palieka Lurija. Kartu jo mokymas apie *gilgul* žymi radikalų ir įvairiapusį šios koncepcijos virsmą. Iš slaptos ezoterinio mokymo *gilgul* tampa plačiai žinoma, taikoma ir interpretuojama koncepcija. Antra vertus, *gilgul* dėsnis tampa visuotiniu ir po Lurijos jau taikomas ne išskirtiniais atvejais, o visoms sieloms, nepriklausomai nuo to, kokios nuodėmės buvo padarytos ankstesnio gyvenimo metu¹²⁸. Kitaip nei pirmtakai, Lurija neapriboja *gilgul* trukmės ir reinkarnacijų skaičiaus. Paties Lurijos raštų nėra, tad jo mokymą apie *gilgul* aptinkame jo mokinio Vitalio darbe „Sefer ha-Gilgulim“.

Prieš einant toliau, reiktų trumpai paminėti pačios sielos sampratą. Lurija ir jo pasekėjai iš dalies perima sielos sampratą iš „Zohar“ ir suvokia ją ne kaip vienalytį darinį. Tik tiek, kad „Zohar“ ir iki Lurijos siela buvo suvokiama kaip susidedanti iš trijų dalių, sudarančių individualią asmens samonę: *nefeš* (gyvybės jėga, kuri įgalina veikti kūną), *rua* (dvasia)¹²⁹, *nešama* (siela arba šventoji siela¹³⁰)¹³¹. Tuo tarpu Lurija pripažįsta esant penkių sielos dalių¹³² ir prie jau minėtų prisideda dar

¹²⁶ Babilono Talmude (Babylonian Talmud Ketubot 111 a ištrauka) naudojamas žodis *gilgul*, kai kalbama apie mirusiuosius, kurie per tunelius po žeme keliauja į Izraelio žemę, tam, kad būtų užtikrinti, jog pateks į pasaulį, kuris ateis, kad bus prikelti. Tačiau kontekstas, kuriame panaudotas žodis *gilgul* yra susijęs su prisikėlimu, bet ne reinkarnacija. Pagal Kalimi, Isaac. Haas, Peter J. Biblical interpretation in Judaism and Christianity. Continuum International Publishing Group, 2006 – p. 92-93 (265 psl.).

¹²⁷ Gilgul. [žiūrėta 2011 m. gegužės 21 d.]

http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/judaica/ejud_0002_0007_0_07314.html.

¹²⁸ Lurijos pirmtakai sielos transmigraciją arba *gilgul* daugiausiai suvokė kaip bausmę už tam tikras nuodėmes.

¹²⁹ Jėga įgalinanti veikti *nefeš*, be jos *nefeš* negalėtų išsilaikyti kūne, *nefeš* šviesą gauna iš *rua*, o ši iš *nešama*, kuri įtakojama aukštesniųjų pasaulių. Pagal The Wisdom of the Zohar. An Anthology of Texts. Arranged by Fischel Lachower and Isaiah Tishby. Volume II. Oxford University press. 1991. – p. 684-687.

¹³⁰ Angliškuose vertimuose *nešama* įvardijama kaip super-soul, t.y. virš siela arba aukštesnioji siela, dar vadinama šventąja siela. Pasak Scholemo, tai giliausia intuityvi jėga, kuri veda į Dievo ir visatos paslapčių pažinimą, ji tarsi tiltas tarp žmogaus ir Dievo. Pagal Zohar: The Book of Splendor. Basic readings from the Kabbalah. Ed. by Gershom Scholem. New York: Schocken books. 1995. – 18 p. apačia, išnaša.

¹³¹ Pagal „Zoharą“, *nefeš* yra tarpiausiai susijusi su kūnu ir yra jame nuo pirmos akimirkos ir tampa pagrindu prisijungti *rua* sielos daliai. *Rua* išsilieja ant žmogaus iš aukštybių pagal jo nuopelnus. Tik kai šios dvi sielos dalys tinkamai viena kitą supranta yra vertos gauti aukščiausią sielos dalį – *nešama*. Tik visos kartu jos sudaro tobulą sielą. Pagal Zohar: The Book of Splendor. Basic readings from the Kabbalah. Ed. by Gershom Scholem. New York: Schocken books. 1995. – 18-19 p. (99 p.). Taipogi reikia pabrėžti, kad tuomet, kai visos trys sielos dalys susijungia žmoguje, remiantis „Zoharu“, jos lieka susiję ir esti kaip viena. Ši sielos vienovė išryškėja po mirties: nors kūnui mirus, trys sielos dalys atsiduria skirtingose vietose; *nefeš* lieka žemėje su kūnu, *rua* – žemiškame Edeno sode, *nešama* – sferoje iš kurios emanavo. Todėl „Zohare“ pasakyta, kad „žemiškojo gyvenimo eigoje jis egzistuoja tik šiame pasaulyje, bet po to jis egzistuoja trijuose pasauliuose“. Tik tuomet, kai *nešama* pasieks Sostą, likę sielos dalys galės ilsėtis ramybėje. Taip yra todėl, kad „trys yra viena“. Pagal Zohar: The Book of Splendor. Basic readings from the Kabbalah.

dvi aukštesnės sielos dalys – *hayyan* ir *yehida* (kilnioji, didingoji siela). Kiekviena iš penkių sielos dalių priklauso penkiems pasauliams: *Adam Kadmon* arba sferų, *Atsilut* arba emanacijų, *Beri'a* arba kūrimo – dieviškojo sosto, *Yetsira* arba formavimo – angelų pasaulis, *Assiya* pasaulis arba darbo pabaigos¹³³. Pasak Scholemo, tokios sąsajos pagrįstos siekiu pademonstruoti dvasinių struktūrų begalybę, visų ją sudarančių dalių bendrumą ir įtaką viena kitai.

„Zohar“ teigiama, kad *nefeš* ir *rua* dalys yra susiję ir kartu yra žmoguje. Tačiau *nešama* nebūtinai sudaro žmogaus sielą: „Jei žmogus linksta į tyrą gyvenimą, tuomet jis yra lydimas šventos *nešama*, per kurią jis tampa tyras ir šventas ir dalyvauja šventume. Bet, jei žmogus nesiekia teismo ir tyro gyvenimo, jis nėra globojamas šventos *nešama*, o tik dviejų rūšių sielos *nefeš* ir *rua*“¹³⁴. Panašiai aiškina ir Lurija: *nešama* negali būti įgyta iškart. Kaip pastebi Fine'as atskiros sielos dalys gali skirtingu metu ir tempu pasiekti tobulumą, tarkime *rua* gali būti išgryninta anksčiau nei *nefeš*, tačiau bet kokių atveju, kad būtų įgyta *nešama*, prireiks bent vienos *gilgul* ciklo¹³⁵. Skirtingos būtybės praeityje, dabartyje ir ateityje gali turėti tas pačias sielos dalis. Tarkime, konkrečiu metu gyvenantis asmuo turi sąmonę, kuri susideda iš minėtų trijų dalių, tačiau ateityje šios trys dalys turėti skirtingą istoriją, t.y. kiekviena iš sielos dalių gali reinkarnuoti į skirtingus asmenis. Tarkime Lurija kalbėdamas apie Vitalio sielos buvusių gyvenimus, jam atskleidžia skirtingas jo sielą sudedančių dalių reinkarnacijų istorijas. Be to, sielos, kurios apvaisina (*ibbur*) kūnus jau turinčius savo prigimtine sielą, gali laikinai ar visam laikui prisijungti to kūno sielos dalių.

Kiekvieno žmogaus užduotį Lurija apibrėžia kaip siekį atkurti savo pirminį dvasinį pavidalą¹³⁶. Žmogui skirtos užduoties įgyvendinimas siejamas su sielos kelionių samprata¹³⁷. Remiantis Vitaliu, egzistuoja ribotas sielų skaičius, kurios visos sudarė dvasinį pirminio, kosminio *Adam* kūną. Pirminis *Adam* suvokiamas kaip tas, kuris „turėjo visos žmonijos sielą“¹³⁸. Po jo nuopuolio, pirminiai sielų pavidalai buvo sužaloti ir pažeminti, o sielų kibirkštys pažiro į visas puses ir nusileido į daiktus: „Po nuodėmės sielos pasklido į visas puses“¹³⁹. Kaip aiškinama „Sefer

Ed. by Gershom Scholem. New York: Schocken books. 1995. – 69-71 p. Taip pat: The Wisdom of the Zohar. An Anthology of Texts. Arranged by Fischel Lachower and Isaiah Tishby. Volume II. Oxford University press. 1991. – p. 863.

¹³² Lurija remiasi senu midrašu apie penkis biblinius sielos vardus. Pagal Scholem, Gershom. On the Mystical Shape of the Godhead. Basic Concepts of the Kabbalah. New York: Schocken books. 1997. – p. 230.

¹³³ Scholem, Gershom. On the Mystical Shape of the Godhead. Basic Concepts of the Kabbalah. New York: Schocken books. 1997. – p. 230.

¹³⁴ Zohar: The Book of Splendor. Basic readings from the Kabbalah. Ed. by Gershom Scholem. New York: Schocken books. 1995. – 18 p.

¹³⁵ Fine, Lawrence. Physician of the soul, healer of the cosmos: Isaac Luria and his kabbalistic fellowship. Stanford University Press, 2003. – p. 308.

¹³⁶ Scholem, Gershom. Žydų mistika ir jos pagrindinės srovės. Vilnius, 2009. – p. 272.

¹³⁷ Ten pat, p. 274.

¹³⁸ Ten pat, 275.

¹³⁹ Sefer ha-Gilgulim. Jerusalem. – 1903//Magid, Shaul. From Metaphysics to Midrash : Myth, History, and the Interpretation of Scripture in Lurianic Kabbala. Indiana University Press. – 2008. – p. 45.

ha-Gilgulim“, kai *Adam* nusidėjo, jo nuodėmėje dalyvavo visos sielos. Tai reiškia, kad nėra žemėje žmogaus, kuris nebūtų dalyvavęs nuopuolyje ir kuris nebūtų tos nuodėmės pažeistas. Tiesa, nuopuolyje dalyvavę sielos skiriasi. Remiantis Fine‘u, esama net penkių sielų tipų¹⁴⁰:

- visiškai naujos sielos arba *nešamot hadašot amitiyut*. Šios sielos nebuvo *Adam* dalimi, kai jis atsirado, o prisijungė prie jo vėliau. Taipogi šios sielos buvo atsitraukę nuo *Adam* jo nuopuolio metu, todėl neturi nuodėmės. Kadangi jos niekada nepatyrė nuodėmės, atėję į žemę žmogaus kūne gali vieno gyvenimo metu pasiekti tobulumą. Be to, tam joms nereikia daug pastangų. Tokia siela gali grįžti į žemę dar kartą, jei ankstesnio gyvenimo metu nusidėjo ir nespėjo išpirkti nuodėmės;

- sielos, kurios buvo su *Adam* siela jam nusidedant. Jose esama vieno įtrūkimo, ydos (*Adam* nuopolis);

- sielos, kurios priskiriamos Kainui ir Abeliui bei jų giminei. Jos vertinamos taip tarsi vis dar būtų *Adam*. Jose esama dvigubo įtrūkimo arba klaidos (vienas – dėl *Adam* nuopuolio, antras – dėl Kaino ir Abelio nuodėmės);

- sielos, kurios *Adam* nuopuolio metu, nusileido tiesiai į *Klipot* karalystę ir suskilo į daugybę kibirkščių bei pasklido fiziniame pasaulyje. Pasak Fine‘o, šias sielas Lurija vadina senomis arba *nešamot yešanot*. Tam, kad jos pasiektų tobulumą, joms reikia daugybės *gilgul* ciklų. Šio tipo sielų tobulinimo procesas taipogi gali būti paspartintas atliekant tam tikrą ritualą. Nors paspartinti šį procesą ir sumažinti *gilgul* skaičių įmanoma, tačiau vieno gyvenimo metu to padaryti neįmanoma;

- sielos, kurios įsikūnijo į atsivertusiųjų į Judaizmą kūnus¹⁴¹.

Visų minėtų kategorijų sielos išskyrus pirmąją, privalo nusileisti į *Klipot*¹⁴² karalystę ir tik po to gali inkarnuoti. Labai įdomu tai, kad kuo tyresnė siela, tuo daugiau jai reikia laiko prieš ateinant į pasaulį naujame kūne arba prieš inkarnuojant. Tai vadinama apsivalymu, ir šis procesas vyksta *Malkhut* moteriškuose vandenyse¹⁴³. Taigi kuo labiau siela nusipelnusi, tuo ilgiau trunka atėjimo į

¹⁴⁰ Fine, Lawrence. *Physician of the soul, healer of the cosmos: Isaac Luria and his kabbalistic fellowship*. Stanford University Press, 2003. – p. 306–308.

¹⁴¹ Fine‘as naudoja anglų kalbos terminą „proselytes“, kuris išskyla Naujajame Testamente ir reiškia atsivertimą į Judaizmą, šis žodis naudojamas tarkime šiose eilutėse: „Vargas jums, veidmainiai Rašto aiškintojai ir fariziejai! Jūs keliaujate per jūrą ir sausumą, kad laimėtumėte vieną naujatikį, o kai toks atsiranda, jūs padarote iš jo pragaro vaiką, dvigubai blogesni už jus pačius.“ (Mt 23:15). Pagal *Proselyte*//Catholic Encyclopedia. New Advent. [žiūrėta 2011 m. birželio 8 d.] <http://www.newadvent.org/cathen/12481c.htm>.

¹⁴² *Klipot* – iš hebrajų kalbos išvertus reiškia kevalą. Tai tamsiosios jėgos, tam tikras kiautas, kuriame įkalinamos dieviškos šviesos kibirkštys, pažirusios po indų sudužimo. Pagal Scholem, Gershom. *Žydų mistika ir jos pagrindinės srovės*. Vilnius, 2009. – p. 431.

¹⁴³ *Malkhut* moteriški vandenys – *malkhut* arba *šekhina* yra paskutinė dešimtoji sfera. Joje susijungia trys aktyvios sferos atstovaujanti vyriškumą: *Netsa*, *Hod*, *Tsaddik*. Pasak Scholemo, dievybės gyvybinės jėgos į kūriniją patenka per paskutinįją sferą, kuri reprezentuoja moteriškumą. *Malkhut* priima dieviško šaltinio galią, per *malkhut* ši galia paskirstoma žemesniuose pasauliuose. Tokiu būdu *malkhut* tampa kūniško, fizinio pasaulio pradžios vieta – kūrinijos iščiomis, vieta, kur siela susivienija su šaltiniu. *Malkhut* sudaryta iš trijų hebrajų kalbos raidžių: *mem* nurodančios į žodį *maim* – vanduo, *eym* – motina, *yam* – okeanas. Iš to kyla *malkhut* interpretacija apie *malkhut* moteriškus ar motiniškus

ši pasaulį procesas: antrojo lygmens sielų inkubacinis periodas trunka 9 mėnesius, trečiojo – 7 mėnesius, ketvirtojo – 4 dienas, penktojo – mažiau nei 3 dienas. Kuo ilgiau siela užtrunka šiame gydymo procese, tuo didesnis bus jų tyrumas ir nušvitimas.

Pasak Lurijos, visos sielos, nepriklausomai nuo to, ar jos jau buvo inkarnavę ar ne, privalo pabuvoti žmogaus kūne. Kodėl sielai reikalingas kūnas? Pasak Lurijos, tai tarsi apdaras, apsaugantis sielą: „Žinok, kad nėra sielos (*nešama*) pasaulyje, kuri, Dievui uždraudus, galėtų egzistuoti nuoga, be rūbo (*levuš*), kuriuo ji aprenkiama šiame pasaulyje“¹⁴⁴. Tie sielos rūbai, kaip žinia, sukuriama lytinio akto metu, išsiskiriant sėklai ir užsimezgant fizinei gyvybei.

Privalu surinkti išsibarsčiusias sielų kibirkštis ir tokiu būdu atkurti pirminį žmogaus dvasinės esybės tyrumą. Tai pasiekama laikantis 613 Toros priesakų – mitcvų. Kol siela neįgyvendina Dievo priesakų, ji pavaldi reinkarnacijos dėsnui. Scholemas aiškina, esą dėl blogio galios žmoguje, sielos kelionės užtrunka labai ilgai ir taip atidėliojamas išganymas. Tačiau Magid į šią reinkarnacijų grandinę linkęs žvelgti iš šviesesnės pusės. Pastarasis pabrėžia *gilgul* virsmo, perėjimo, transformacijos aspektą: „Perėjimas neužbaigia sielos *tikkun*, tačiau įgalina įeiti į Izraelį, taigi tęsti atitaisymą per tolesnes inkarnacijas. Perėjimas per *gilgul* net kai tai reikalauja mirties, o paprastai taip ir būna, tampa centrine dogma atpirkime, o laipsniškas ir nuoseklus *tikkun* procesas padaro įmanomu viso Izraelio mesianistinį atpirkimą“¹⁴⁵. Taigi svarbu, kad sielų *gilgul*, o kartu ir *tikkun* procesai nesustotų, nes tik per juos įmanomas asmens bei Izraelio atpirkimas.

Kiekviena individuali siela gyvuoja tol, kol įgyvendina savo dvasinį atkūrimą. Sielos įvykdžiusios Dievo priesakus, yra išvaduojamos nuo reinkarnacijos dėsnio ir laukia visų daiktų atkūrimo, susijungiant į pirminę *Adam* sielą. Laukimas vyksta palaimingoje vietoje. Tokiu būdu *gilgul* tampa *tikkun* arba restitucijos, visatos atkūrimo ir apsivalymo, išgryninimo proceso dalimi¹⁴⁶, vaidina svarbų vaidmenį atkuriant dvasinį pasaulį ir netgi kuria dvasinio pasaulio harmoniją¹⁴⁷.

Tokia *gilgul* samprata Lurijos mokyme tampa viską aprėpiančiu pasaulio dėsniu, o anapusinio atpildo, pragaro bausmių įvaizdžiai nueina į antrą planą¹⁴⁸. *Gilgul* koncepcijoje kaip atpildas už nuodėmes suvokiama sielos tremtis į kitas egzistencijos formas – augalus, gyvius, negyvus gamtos

vandenis – gimimo vandenis. Pasitelkus gematrijos metodą, *mem* raidėje galima atrasti ir reikšmę „pienas“. Pagal Scholemo, Mopsiko ir kt. šiame darbe minimus tyrimus.

¹⁴⁴ Fine, Lawrence. Physician of the soul, healer of the cosmos: Isaac Luria and his kabbalistic fellowship. Stanford University Press, 2003. – p. 308.

¹⁴⁵ Magid, Shaul. From Metaphysics to Midrash : Myth, History, and the Interpretation of Scripture in Lurianic Kabbala. Indiana University Press. – 2008. – p. 192.

¹⁴⁶ Ten pat. Taip pat Marks, Richard Gordon. The image of Bar Kokhba in traditional Jewish literature: false messiah and national hero. Penn State Press, 1994. – 226 psl., p. 186.

¹⁴⁷ Hopenwasser, Nanda; Wegener, Signe. Shouldering the burden of one's spiritual heritage: Rabbi Hayyim Vital's „serial transmigrations“ of soul.//Mystics Quarterly. Vol. 28, 3, September, 2002. – p. 124.

¹⁴⁸ Scholem, Gershom. Žydų mistika ir jos pagrindinės srovės. Vilnius, 2009. – p. 275.

dalykus, tarkime akmenis¹⁴⁹. Būdamos tokioje būsenoje, sielos iš esmės ne itin daug gali padaryti, kad ištaisytų padarytas nuodėmes. Šias sielas, anot Lurijos, padeda išvaduoti giminingos sielos: priklausomai nuo to, kur buvo pirminio *Adam* kūne, sielos yra giminingos ir tarpusavy susiję, todėl gali viena kitai padėti pereinant į aukštesnį lygmenį¹⁵⁰. Ilgą laiką kituose kūnuose kalėjusios sielos turi galimybę atgimti žmogiškame kūne.

Pasikartojančios sielos kelionės suprantamos ne tiek kaip atpildas, kiek kaip pamoka, galimybė pasitaisyti, proga įgyvendinti įsakymus, kurių anksčiau nepavyko. *Gilgul* procesas tokiu būdu gali būti suvoktas ne tik kaip sielos kelionės, transmigracija, bet ir kaip dvasinio tobulėjimo kelias. Kiekviena naujesnė reinkarnacija tarsi įpareigota ištaisyti ankstesnės padarytas klaidas, todėl XVI a. Safedo kabalistams labai svarbus tampa žinojimas, kokia yra tavo sielos, o tiksliau, sielos dalių praeitis. Apie šio žinojimo svarbą kalba tiek Fine'as straipsnyje apie Vitalio taikytas kontempliacijos technikas, tiek Faierteinas įvade į Vitalio knygos „Sefer ha-Hezyonot“ („Regėjimų knyga“)¹⁵¹ vertimą į anglų kalbą. Buvo manoma, kad dabartyje gyvenantis asmuo ir jo likimas yra sąlygotas bei susietas su jo sielos protėviais. Todėl savo sielos protėvių žinojimas tampa metodu analizuoti save, būdu suvokti tykančias grėsmes, išsiaiškinti praityje gyvenusių sielos protėvių padarytas klaidas bei nuodėmes ir jas bandyti ištaisyti šiame gyvenime, siekiant tobulinti sielą ir kelti ją į aukštesnį lygmenį.

Pažiūrėti, kaip tai veikia galime paties Vitalio pavyzdžiu. Taigi Vitalis „Regėjimų knygoje“ rašo: „Anksčiau aš buvau Rabis Vidalis iš Tulūzos, „Sefer Maggid Mišne“¹⁵² autorius, ir jo vardas buvo toks pat, kaip manasis dabar¹⁵³. Vėliau aš persikėliau į vyrą vardu rabis Jošua Soriano. Jis buvo sėkmingas, ilgai gyvo, dosnus, lankė sinagogą rytais ir vakarais. Po to, aš persikėliau į trylikametį berniuką, kurio vardas buvo Abraomas ir kuris mirė būdamas keturiolikos. Galų gale aš atėjau į šią transmigraciją ir mano vardas Hayyim yra toks pat kaip pirmojo dono Vidalio, „Maggid Mišne“ autoriaus“¹⁵⁴. Tačiau tai nėra viskas, Lurija Vitaliui atskleidė jo visų sielos dalių reinkarnacijas kone nuo Kaino. Taigi Vitalio sielos dalys praityje buvo ir Rabio Akivos bei

¹⁴⁹ Rav Avraham Brandwein, Dean. *Gilgul Neshamot – Reincarnation of Souls*. [žiūrėta 2011 m. gegužės 21 d.] <http://www.projectmind.org/exoteric/souls.html>.

¹⁵⁰ Scholem, Gershom. *Žydų mistika ir jos pagrindinės srovės*. Vilnius, 2009. – p. 276.

¹⁵¹ Angl. „Book of Visions“. Fine, Lawrence. *Recitation of the Mishnah as a Vehicle for Mystical Inspiration: A Contemplative Technique Taught by Hayyim Vital*//*Revue des etudes Juives*, No. 141, 1982. – p. 197; Faiertein, M. *Introduction*//*Jewish Mystical Autobiographies: Book of Visions and Book of Secrets*. New York: Paulist Press. 1999. – p. 27.

¹⁵² „Maggid Mishneh“ yra vienas iš reikšmingų Maimonido „halakhic compendium „Mishneh Torah“ komentarų.

¹⁵³ Faierteinas aiškina, kad vardas „Vital“ yra italų kalboje, o analogiškas „Vidal“ yra ispaniškas vardo „Hayyim“ reiškiančio gyvenimą vertinys. Tokiu būdu vardas „Hayyim Vital“ reiškia „gyvenimas gyvenimas“. Faierteino aiškinimas pateikiamas straipsnyje: Hopenwasser, Nanda; Wegener, Signe. *Shouldering the burden of one's spiritual heritage: Rabbi Hayyim Vital's „serial transmigrations“ of soul*//*Mystics Quarterly*. Vol. 28, 3, September, 2002. – p. 132.

¹⁵⁴ Vital, Hayyim. *Book of Visions*// Judah, Isaac. Safrin, Jehiel. *Jewish Mystical Autobiographies: Book of Visions and Book of Secrets*. New York: Paulist Press, 1999. – p. 156-157.

biblinio Juozapo inkarnacijose. Kalbėdamas apie šiuos asmenis Vitalis atskleidžia sąsajas su sielos protėviais ir jų reikšmę: „Kadangi aš esu jų persikėlimas, todėl toji nuodėmė krito ant manęs, kadangi jie buvo su manimi susiję ir vestuvių dieną, o aš išlikau susijęs su jais ir devynis mėnesius iš eilės ir buvo būtina, kad aš tuo metu turėčiau naktinį sėklos išsiliejimą“¹⁵⁵.

Taigi, kaip aiškina Hopenwasser ir Wegener savo straipsnyje, Vitalis turi suvokti nuodėmės padarinius ir šiame darbe jam pasitarnauja žinios apie sielos protėvius. Netgi ganėtinai trivalios nuodėmės daug lemia šiame fiziniame gyvenime. Nusizengimas sakralinio švarumo reikalavimams – nešvaraus maisto valgymas, nekošerinio vyno gėrimas, tuštinimasis, kontaktas su bet kuo, kas turi kažką bendro su nėštumu, gimdymu arba lytiniais santykiais – tampa didžiuliais trukdžiais. Minėtų autorių teigimu, iš Vitalio teksto matyti, kad lytinis švarumas sukelia neadekvačius jausmus ir atspindi, kiek svarbus buvo juslinių malonumų atsisakymas to meto Safedo kabalistams. Kalbant konkrečiai apie Vitalį, jis savo praėjusių ir esamo gyvenimo metu nesugebėjo įvykdyti Mozės kraujo tabu. Taigi aiškinama, kad Vitalis iš Tulūzos į Vitalį persikėlė, nes pirmasis pažeidė reikalavimą susijusį su menstruaciniu nešvarumu. „Todėl jis persikėlė į mane, kad ištaisytų šią nuodėmę. Kaip rezultatas ši nuodėmė krito ant manęs“¹⁵⁶. Taigi Vitalis turi ištaisyti sielos protėvių nuodėmes savo gyvenime. Tam jis pats turi būti švarus nuo tokio pobūdžio nuodėmių. Kadangi jis pats susitėpė krauju pirmąją vestuvių naktį, konstatuoja, kad nebegali išpildyti atitaisymo užduoties. Iš Vitalio pateikiamo aprašymo taipogi galima daryti išvadą, kad siela, kuri sykį nusidėjo, turi polinkį nusidėti dar sykį, be to, nuodėmės, kurios buvo padarytos praėjusiuose gyvenimuose, turi tendenciją kartotis įvairiomis formomis ir kituose gyvenimuose.

Lurija garsėjo ne tik kaip mokytojas, bet ir kaip sielos diagnostikas bei gydytojas, t.y. jis turėjo galią pamatyti sielos praeitį, jos ankstesnes reinkarnacijas, padarytas nuodėmes bei pateikti „gydymą“, sudarydavo individualią atgailos programą¹⁵⁷. Taigi Lurija nurodo kelią, kuriuo turi eiti Vitalis siekdamas ištaisyti tiek savo nuodėmę, tiek atitaisyti sielos protėvių nusizengimus. Taigi pirmiausia Vitalis pats turi susilaikyti nuo tolesnių nuodėmių, toliau seka atgaila bei apmąstymas, refleksija. Atgaila taipogi susiejama su įvairiais simboliniais dalykais, tarkime, Vitalis turi pasnikauti 84 dienas iš eilės: „Kodėl būtent 84 dienas? Nes tiek metų Jokūbas susilaikė nuo sėklos išsiliejimo, iki jis vedė Lėją, kuri jam pagimdė Rubeną“¹⁵⁸.

¹⁵⁵ Ten pat, p. 160.

¹⁵⁶ Ten pat, p. 161.

¹⁵⁷ Tokį diagnostinį gebėjimą, kuriuo didžiavosi Lurija ir apie kurį pasakojo jo mokiniai, pasak Magid, turėjęs ir apie 1200 m. gyvenęs rabis Izaokas Aklasis. Jis esą galėjęs pasakyti asmeniui, ar jo siela nauja ar reinkarnavusi. Paimta iš Magid, Shaul. *From Metaphysics to Midrash : Myth, History, and the Interpretation of Scripture in Lurianic Kabbala*. Indiana University Press. – 2008. – p. 130.

¹⁵⁸ Vital, Hayyim. *Book of Visions// Judah, Isaac. Safrin, Jehiel. Jewish Mystical Autobiographies: Book of Visions and Book of Secrets*. New York: Paulist Press, 1999. – p. 160.

Svarbu pastebėti ir tai, kad *gilgul* procesas turi stiprų bendruomeniškumo aspektą. Jau minėjome giminingas sielas, kurios padeda žemesnėse gyvybės formose įsikūnijusioms sieloms. Tačiau giminingos arba protėvių sielos svarbios ir žmonėms. Vitalis aprašo savo patirtį, kai jo siela buvo apvaisinta (*ibbur*) sielos protėvių sielų dalimis: „kai aš buvau dvidešimt devynerių amžiaus, Rabis Akiva sklandė virš manęs ir supo mane norėdamas mane apvaisinti. Iš to atrodo, kad jo animus persikėlė į mane ir susiliejo su mano animus“¹⁵⁹; tokie pat apvaisinimai, tik jau kitų asmenų sielomis, įvyko Vitaliui būnant trylikos ir dvidešimties. Toks susijungimas, kai *tzadik* arba išminčius susijungia su gyvenančio asmens siela, įvyksta dėl trejų priežasčių:

- tam, kad šiuo metu gyvenančiam asmeniui padėtų išstbulinti sielą, pakylėti ją į aukštesnį lygmenį;
- tam, kad būtų padaryta įtaka visatai arba *tikkun* procesui;
- tam, kad būtų atstatyta gyvenanti asmenį apvaisinusio mirusiojo, kuris galbūt nespėjo kažko įgyvendinti savo gyvenimo laiku, siela.

Savo knygoje Vitalis aprašo atvejį, kuris puikiai atspindi bendruomeniškumo ir pagalbos mirusioms sieloms galimybę. Vitalio aprašomame epizode mirusio siela įeina į merginos kūną ir kreipiasi į susirinkusiuosius, prašydama pagalbos: „Aš nesu toks, kaip kitos dvasios, Aš esu išminčius ir teisingas. Aš atėjau, nes man reikia atitaisyti vieną nedidelę nuodėmę, taip pat aš turiu pranešti jums žinią, nes jūs gailėsitės daugelio savo nuodėmių“¹⁶⁰. Atėjusioji dvasia papasakoja apie mirusiųjų sielų klajones, taipogi paprašo Vitalio melstis už jį: „Tu žinai, kad neįmanoma man patekti į Dangų, nebent per *zaddikim* – šio pasaulio maldą. Todėl melskis už mane ir gydyk mane“¹⁶¹. Taigi susirinkusieji meldžiasi ir tokiu būdu siela užbaigia savo misiją ir palieka merginos kūną.

„Transmigracija atsirado vardan Izraelio ir visos dvasinės bendruomenės gerovės. Gerosios sielos gali sugrįžti į žemę ir susijungti su sau giminingomis vėliau reinkarnavusiomis sielomis, kad būtų ištaisyta anksčiau padaryta žala“, – sako Hopenwasser ir Wegener¹⁶². Taigi *ibbur* tarsi papildo ir maksimaliai išplečia visuotinį *gilgul* dėsni ir tokiu būdu padaro įmanomą *tikkun* arba atkūrimo procesą, bei jį paspartina.

Tarp Lurijos ir jo pasekėjų buvo žinomas susijungimo arba susivienijimo ritualas, kuris buvo naudojamas siekiant užmegzti kontaktą su mirusiais. Buvo manoma, kad esant tam tikroms aplinkybėms, ir elgiantis griežtai pagal nustatytą ritualą, mirusieji gali kalbėti su to vertais

¹⁵⁹ Ten pat, p. 157.

¹⁶⁰ Ten pat, p. 57–58.

¹⁶¹ Ten pat, p. 60.

¹⁶² Nanda Hopenwasser, Nanda; Wegener, Signe. Shouldering the burden of one's spiritual heritage: Rabbi Hayyim Vital's „serial transmigrations“ of soul.//Mystics Quarterly. Vol. 28, 3, September, 2002. – p. 125.

palikuonimis. Lurija šį ritualą atskleidė tik verčiausiems ir visą mokymą išėjusiems mokiniams. Savo patirtį aprašantis Vitalis sako, kad laikinas susijungimas su ankstesne jo sielos inkarnacija jam leido suprasti motyvus ir veiksmus, kurie buvo padaryti praeitame gyvenime. Be to, Vitalis supranta, kad tam tikros situacijos išskyla tam, kad būtų ištaisytos praeities klaidos, ir jos turi tendenciją vėl ir vėl kartotis iki įvyks atitaisymas¹⁶³. Dėl šios priežasties, pasak Vitalio, nei ateitis, nei praeitis niekada nėra fiksuotos¹⁶⁴. Taigi reiktų suprasti, kad esminis atstatymo procesas vyksta šiame, žemiškame gyvenime, sieloms buvojant žmogaus kūne, tik per jį įmanomas atitaisymo proceso vyksmas.

¹⁶³ Atitaisymas gali vykti įvairiomis formomis, tarkime pasninkaujant. Lurija taipogi turėjo galią pasakyti, kokios atgailos reikia ar kaip reiktų ištaisyti sielos protėvių nuodėmes.

¹⁶⁴ Hopenwasser, Nanda; Wegener, Signe. Shouldering the burden of one's spiritual heritage: Rabbi Hayyim Vital's „serial transmigrations“ of soul.//Mystics Quarterly. Vol. 28, 3, September, 2002. – p. 129.

2.2. ADAM NUOPUOLIS – GILGUL PROCESO PRADŽIA

Jau ankstesniame skyriuje aptartas *Adam* nuopuolio vaidmuo *gilgul* procese. Šioje dalyje bus išryškinti kai kurie specifiniai tiek paties *Adam*, tiek jo nuopuolio kabalistinės sampratos aspektai.

Lurianišką *gilgul* sampratą *Adam* nuopuolio kontekste nagrinėja Magid, taipogi Fine‘as, Scholemas¹⁶⁵. Kalbėdami apie *Adam* turime pabrėžti, kad kabaloje esama dvejopo supratimo, nes egzistuoja žemiškasis *Adam* ir mistinis provaizdis dar vadinamas *Adam Kadmon*. Pasak Scholemo, XVI a. kabalistai *Adam* suvokia kaip kolektyvinę žmonijos ir visų tautų sielą, žinoma, ypatingai ir pirmiausia, kaip Izraelio sielą. Retai pasitaiko, kad kai kuriuose šaltiniuose abu pirmieji tėvai minimi kaip kolektyvinės sielos nešėjai¹⁶⁶. Taigi išeina, kad visos sielos yra tarpusavyje susiję ir įsišakniję pirminiame *Adam*, kuris buvo dvasinė esybė. Pasak Scholemo, *Adam* buvo didinga siela, kurią Dievas sukūrė kaip dvasinės realybės veidrodį, o jo siela buvo sudaryta iš visų realybės elementų: nuo žemiausio iki aukščiausio: „*Adam* sukūrimas atspindėjo *Adam Kadmon* dieviškame pasaulyje vaizdinį“¹⁶⁷.

Lurijos mokyme žemiškasis ir ontologinis, pirminis *Adam Kadmon* taipogi yra susiję, dar daugiau žemiškajam *Adam* suteikiamas išskirtinis vaidmuo: „Žmogaus sukūrimas turėjo sureguliuoti pirminį Sfirų indų sudužimą – pradinį kosminį įvykį *Adam Kadmon*. Tačiau *Adam* nuopuolis sugražino pasaulius į netvarką ir sumišimą, dar kartą atitolindamas šio sudužimo atitaisymą“¹⁶⁸. Pasak Scholemo, jei *Adam* nebūtų puolęs, jo pirminės sielos vienybė niekada nebūtų sudrumsta, skirtingos sielos šviesos būtų toliau harmoningai švietę, pasaulio visuma būtų išsaugota¹⁶⁹.

Lurijos mokyme ontologinio *Adam* arba *Adam Kadmon* nuopuoliu laikomas sfirų šviesą rinkusių indų sudužimas – *šebirath ha-Kelim*. Scholemas perpasakoja Lurijos mitą apie *Adam Kadmon*, kuris talpino savyje dieviškąją šviesą, kuri sklido iš jo akių, burnos, ausų ir nosies¹⁷⁰. Pradžioje šios šviesos buvo kaip visuma, nebuvo suskirstytos į paskiras sfiras. Tačiau vėliau jos

¹⁶⁵ Pasak Magido, nei Zohare, nei Lurijos raštuose nebuvo naudojamas terminas, kurį būtų galima paprastai išversti kaip pirmąją nuodėmę. Eina kalba apie nuopolį, kuris veikiau susijusi su kosminiu, o ne žmogiškuoju pradū. Kaip vėliau jo dėstyme aiškinama, pirminė nuodėmė arba nuopolis tapo pagrindu žmogiškai būčiai atsirasti ir žmogaus mirtingumui. Reikia atkreipti dėmesį, kad mirtis nėra bausmė už nuodėmę, o *Adam* nuodėmės pasėkmė. Magid, Shaul. *From Metaphysics to Midrash : Myth, History, and the Interpretation of Scripture in Lurianic Kabbala*. Indiana University Press. – 2008. – p. 37.

¹⁶⁶ Magid, Shaul. *From Metaphysics to Midrash : Myth, History, and the Interpretation of Scripture in Lurianic Kabbala*. Indiana University Press. – 2008. – p. 43 ir p. 245, 60 išnaša.

¹⁶⁷ Scholem, Gershom. *On the Mystical Shape of the Godhead. Basic Concepts of the Kabbalah*. New York: Schocken books. 1997. – p 229.

¹⁶⁸ Ten pat, p. 232.

¹⁶⁹ Ten pat, p. 232.

¹⁷⁰ Čia ir toliau šioje pastraipoje pagal Scholem, Gershom. *Žydų mistika ir jos pagrindinės srovės*. Vilnius, 2009. – p. 260–261.

emanavo ir šviesa pasiskirstė, o joms surinkti ir išsaugoti emanavo indai. Trijų aukščiausių sferų šviesai surinkti buvo sukurti jas atitinkantys indai, o šešių žemesnių sferų šviesa prasiveržė vienu metu ir joms skirti indai neatlaikę pažiro šukėmis, tas pat nutiko ir paskutinės sferos indui. Po indų sudužimo suaktyvėjo *Klipot* – blogio kevalai, kurie galėjo prisisiurbti prie dieviškosios šviesos, taigi susimaišė gėris ir blogis. Sudužus indams, jų šukės ir sferų šviesa pasklido, dalis šviesos sugrižo į pradinį šaltinį, o dalis smigo žemyn. Todėl „šis sudužimas tam tikra prasme slypi visuose daiktuose“, taigi visa egzistencija turi savyje tam tikrą vidinę ydą, kuri gali būti ištaisyta, tik atitaisius sudužimą ir jo sukeltus padarinius. Taigi slaptas kūrinių tiksas – pasaulio kūrimo pradžioje buvusios idealios būklės, pirminės visumos atkūrimas, dar vadinamas *tikkun*: „Kiekvienas žmogaus darbas susijęs su šia paskutine užduotimi, kurią Dievas pavedęs savo Kūriniui“¹⁷¹; „Žmogus, atlikdamas kiekvieną savo veiksma, vidinį savoketinimąprivalo kreipti ta linkme, kad būtų atkurta pirminė vienovė, kurią sutrikdė pirminė yda – indų sudužimas – ir iš jos kilusios blogio ir pasaulyje tveriančios nuodėmės galybės“¹⁷². Taigi atpirkimas bus tuomet, kai visų daiktų yda bus ištaisyta.

Po pirminio *Adam* nuopuolio gėris ir blogis susimaišė, todėl sieloms būtina sugrįžti daug kartų, kol jų pažeidimai bus pašalinti: „Kaskart, kai sielos nusileidžia į materialius kūnus, jos sugražina tik nedidelį kiekį pasklidusių žiežirbų“¹⁷³. Magidas tokių sielų sugrįžimą aiškina taip, kad jei praeities sielos būtų apsivaliusios nuo nuodėmių, nauji žmonės nebegimtų: „išeitų, kad, jei mes negimtume nuodėmėje, mes negimtume visai. Remiantis *gilgul* samprata, nuodėmė yra proga sieloms nusileisti į pasaulį.“¹⁷⁴ Pasak Magido, tokios Lurijos nuopuolio ir išganymo interpretacijos ištakų galime ieškoti rabiniškoje tradicijoje, kur sakoma, kad atpirkimas bus pasiektas tik tuomet, kai visos sielos sugrįš į pasaulį.

Tačiau Magidas nagrinėja toliau ir tikslina: nuodėmė suvokiama ne tik kaip gėrio ir blogio susimaišymas, po *Adam* nuopuolio susimaišė ir skirtingos gėrio plotmės: tai reiškia, kad susimaišė atskiros *Adam* ir Kaino sielos dalys, siela gali būti sudaryta iš skirtingų *Adam*, Kaino ir Abelio sielų dalelių¹⁷⁵. Skaitytojas turėtų pastebėti, kad Kaino siela čia priskiriama prie gėrio plotmės. Įdomu tai, kad Lurija, kaip ir kiti jo amžininkai Kainą laikė kone pranašu, mat į jį buvo kreipęsis Dievas¹⁷⁶.

¹⁷¹ Ten pat, p. 268.

¹⁷² Ten pat, p. 269.

¹⁷³ *Sefer ha-Gilgulim*. Jerusalem. – 1903. – Chapter 3, p. 5// Magid, Shaul. *From Metaphysics to Midrash : Myth, History, and the Interpretation of Scripture in Lurianic Kabbala*. Indiana University Press, 2008. – p. 54.

¹⁷⁴ Magid, Shaul. *From Metaphysics to Midrash : Myth, History, and the Interpretation of Scripture in Lurianic Kabbala*. Indiana University Press, 2008. – p. 54.

¹⁷⁵ *Sefer ha-Gilgulim*. Jerusalem. – 1903. – Chapter 35, p. 69//Magid, Shaul. *From Metaphysics to Midrash : Myth, History, and the Interpretation of Scripture in Lurianic Kabbala*. Indiana University Press, 2008. – p. 54.

¹⁷⁶ *Sefer ha-Gilgulim*. 21 sk.// Scholem, Gershom. *On the Mystical Shape of the Godhead. Basic Concepts of the Kabbalah*. New York: Schocken books. 1997. – p. 236, 93 išnaša.

Pasak Scholemo, to meto kabalistų tarpe akivaizdus susižavėjimas mintimi, kad daugelis didingų sielų dalyvavo pirmojoje žmogžudystėje. Išskirtinę vertę Kaino ir Abelio sielos įgyja dar ir dėl to, kad jos nebuvo *gilgul*, t.y. nereinkarnavo iš vieno kūno į kitą, o įgijo gyvybę *Adam* dar gyvam esant¹⁷⁷. Ir nors Kainas yra iš kairiojo *Adam* peties arba iš teisiamųjų galių (*Din*), o Abelio iš dešinio peties arba malonės galių (*Hesed*), kurios laikomos aukščiau nei *Din* galios, tačiau „Sefer ha-Gilgulim“ sakoma, kad tą dieną, kai visos sielos bus atkurtos, „Kainas be abejonės bus aukščiau nei Abelis“¹⁷⁸.

Tokiu būdu, aiškina Magid, *gilgul* samprata peržengia tik individualios nuodėmės įveikimą, tai nuopuolis, kuris sukūrė žmogiškąją būtį, taigi yra iki bet kokio individualaus nusižengimo akto. Taigi ir *gilgul* veikia taip ir tam, kad ištaisytų tai, kas anapus ar anksčiau bet kokio individualumo.

Kadangi „pirmoji nuodėmė žemesniame lygmenyje kartoja indų sudužimą“¹⁷⁹, „Sefer ha-Gilgulim“ sakoma, kad *Adam* nuopuolio pasekoje dvasinis *Asija* pasaulis nuvirto nuo savo pakopos ir susimaišė su žemiau jo esančiu *Kelipot* pasauliu. Taip radosi materialus pasaulis bei žmogiškoji būtybė susidedanti iš dvasios ir materijos, o kiekviena nuodėmė lemia šventybės ir netyrybės maišymąsi¹⁸⁰.

Kaip jau minėta, sielos gali išikūnyti ne tik į žmogišką, bet ir kokį kitą materialų kūną. Jų yra keturi tipai: žmogiškieji, gyvūnų, augalų ir neorganiniai (tarkime akmenys ar uolos): „Buvo keturi kūrinijos tipai: gyvūnai galintys kalbėti, kurie yra *Adam*, gyvūnai, kurie negalėjo kalbėti, augalinė gyvybė ir neorganinė materija. Kai pasaulis buvo sutvarkytas, tik *Adam* buvo išbaigtas, o likę trys tipai – ne. Tačiau per *Adam*, negalinčios kalbėti gyvūnijos būtis buvo sutvarkyta, štai ką turėtų reikšti žodžiai: „Žmogus davė vardus visiems galvijams, visiems padangių paukščiams ir visiems laukiniams žvėrimis“ (Pr 2, 20). Tačiau, kai *Adam* nusižengė, valgydamas nuo Pažinimo medžio, pasaulis ir visos jo formos grįžo į netvarkos būseną. Net gyvūnai nusidėjo ir valgė nuo Pažinimo medžio, kaip tai yra žinoma“¹⁸¹. Magid aiškindamas šią ištrauką nurodo, kad visos sielos dalyvavo įvykstant pirminei nuodėmei ir visos sielos buvo jos paveiktos, tad visos sielos yra ištrauktos ir į *gilgul* ciklą. Tačiau Fine‘as, nagrinėdamas Lurijos mokymą, išskiria net penkis sielų tipus, iš kurių vienos yra visiškai naujos sielos, kurios nėra įtakotos *Adam* nuopuolio.

Visos žmogiškos sielos yra gimę nuodėmėje, nes visos yra iššakniję *Adam* ir išsilaisvinę per jo sūnus Kainą, Abelį ir Setą. Nuo šio ryšio išlaisvinta, Lurijos teigimu, tik Mesijo siela. Todėl tik ji

¹⁷⁷ Ša‘ar ha-Gilgulim, 9 b// Scholem, Gershom. On the Mystical Shape of the Godhead. Basic Concepts of the Kabbalah. New York: Schocken books. 1997. – p. 235, 92 išnaša.

¹⁷⁸ Sefer ha-Gilgulim. 23 sk, 25b// Scholem, Gershom. On the Mystical Shape of the Godhead. Basic Concepts of the Kabbalah. New York: Schocken books. 1997. – p. 236.

¹⁷⁹ Scholem, Gershom. Žydų mistika ir jos pagrindinės srovės. Vilnius, 2009. – p. 273-274.

¹⁸⁰ Ten pat, p. 274.

¹⁸¹ Sefer ha-Gilgulim. Jerusalem. – 1903. – Chapter 35, p. 70//Magid, Shaul. From Metaphysics to Midrash : Myth, History, and the Interpretation of Scripture in Lurianic Kabbala. Indiana University Press, 2008. – p. 44.

gali peržengti mirtį, kuri yra bausmė už nuodėmę. Pasak Magido, čia glūdi Lurijos pradinės nuodėmės doktrinos esmė: *Adam* nuodėmę peržengia, o kartu ir žmogiškąją būtį, gimstančią iš šios nuodėmės, tik Mesijo siela.

Visgi Magidas to nevadina įrankiu, leidžiančiu įveikti mirtį ar pirminę nuodėmę. Pasak jo, tai esą neatitaisomas dalykas: „Sinajus, Tora, net Mozė negali panaikinti gyvatės įkirtusios Izraeliui nuodų. Sielų transmigracija (*gilgul*) tai hermeneutinė priemonė, leidžianti atrasti žmogaus nuopolio ir nuodėmės atitaisymą, tačiau šis ištaisymas niekada nepašalina, ir negali pašalinti žmogaus dėmės, kurią *Adam* paliko savo palikuonims“¹⁸².

¹⁸² Magid, Shaul. *From Metaphysics to Midrash : Myth, History, and the Interpretation of Scripture in Lurianic Kabbala*. Indiana University Press, 2008. – p. 74.

2.3. GILGUL SIELŲ LYTISKUMO ASPEKTU IR SIELOS APVAISINIMAS – *IBBUR*

Jau ankstesniuose skyriuose buvo užsiminta apie lytinio pobūdžio nuodėmes, kurios lemia sielos inkarnaciją po mirties. Lurija perima šią koncepciją iš ankstyvųjų kabalistų ir išplėtoja. Tiek kūno lytis, tiek sielų lytiškumas neabejotinai yra vienas svarbiausių aspektų, tyrinėjant Lurijos mokymą apie *gilgul*. „Visa Lurijos kosmologija paremta lytiška egzistencijos samprata, todėl nestebina, kad jis tikėjo, jog sielos kaip ir kūnai turi lytį“, – įsitikinęs Magid.

Pirmoje darbo dalyje buvo cituojamos „Sefer ha-Bahir“ eilutės, kur buvo interpretuojama ištrauka iš Koheleto knygos. Aiškindamas tą pačią „Sefer ha-Bahir“ ištrauką Vitalis sako: „Žinokite, kad *gilgul* savybė galioja tik vyrams, bet ne moterims. Tokia yra eilučių „Viena karta nueina, kita ateina, bet žemė (*ha'arez*) amžinai ta pati lieka“ (Koh 1, 4). Viena karta nueina, kita ateina, nurodo į vyrus, kurie keliauja. Bet žemė, nurodo į moteris, kurios yra pavadintos „žeme“ (*arez*), kaip žinoma lieka, tai reiškia negrižta per *gilgul*. Tam taip pat yra kita priežastis. Vyrai, kadangi jie studijavo Talmudą ir Torą, neina į *Gehena*, nes Toros šviesa juos apsaugo. Tačiau moterys, kurios neįsipareigoję Torai, gali įeiti į *Gehena*, kad galėtų būti apvalytos nuo savo nuodėmių, todėl joms nereikia *gilgul*“¹⁸³.

Tačiau toks Vitalio aiškinimas sukelia tik dar daugiau klausimų. Jei vyrų sielos neina į *Gehena*, o apsivalyti nuo nuodėmių gali tik reinkarnuodamos, išeina, kad moterų sielos žemėje yra visiškai naujos sielos. Kitas variantas, vyrų sielose esama moteriškų dalių. Tačiau Vitalis pateikia savo atsaką: „Net jei moterų sielos negali reinkarnuoti, jos kartais įeina į moters kūną, per apvaisinimą moteriškos sielos kibirkštėmis. Taip pat įmanoma, kad po to, kai jos įeina į moters kūną, jei ta moteris pagimdo dukterį, moteriška siela, kuri atėjo per apvaisinimą, gali pilnai reinkarnuoti į dukterį“¹⁸⁴.

Remiantis šiuo tekstu išeina, kad moteriška siela reinkarnuoti gali tik per motiną. Kad tai būtų įmanoma reikia, kad būtų pasiektas laikinas motinos apvaisinimo būvis (*ibbur*), kuris visuomet yra tikslingas ir suteikiamas už tam tikrus nuopelnus bei tik ypatingais atvejais. *Ibbur*, kaip aiškina Mopsikas, tarsi laikinas žemėje jau buvojusios sielos įsikūnijimas į žmogų jau turintį sielą duotą gimimo momentu. Mopsikas tai netgi pavadina pozityviu apsėdimu – *dybbuk*. Kaip jau minėta, *ibbur* buvo naudojamas dar iki atsirandant terminui *gilgul* ir iš esmės atstojo pastarąjį. Tik XIII–

¹⁸³ Sefer ha-Gilgulim. Jerusalem. – 1903//Magid, Shaul. From Metaphysics to Midrash : Myth, History, and the Interpretation of Scripture in Lurianic Kabbala. Indiana University Press. – 2008. – p. 137.

¹⁸⁴ Magid, Shaul. From Metaphysics to Midrash : Myth, History, and the Interpretation of Scripture in Lurianic Kabbala. Indiana University Press, 2008. – p. 137.

XIV a. šie du terminai atsiskiria ir ima reikšti skirtingus dalykus: *ibbur* – kūno, kuriame jau gyvena prigimtinė siela, apvaisinimą kita siela, ir *gilgul*, reiškiantis sielų keliones.

Vitalis taipogi aiškina, kad kartais vyro siela gali reinkarnuoti į moters kūną dėl padarytos nuodėmės, dažniausiai tai seksualinio pobūdžio nuodėmė, konkrečiai homoseksualūs santykiai. Tokiu atveju moteris, nešiojanti vyro sielą negali susilaukti vaikų, nes joje nėra „moteriškų vandenu“. „Taigi ši moteris, į kurią reinkarnavo vyriška siela, negali nei susilaukti vaikų, nei pastoti, nes ji neturi „moteriškų vandenu“, kad galėtų priimti „vyriškų vandenu“ lašą. Todėl, šiai moteriai reikia labai nusipelnyti, kad galėtų pastoti ir susilaukti vaikų. Vienintelis būdas yra priimti į savo kūną moterišką sielą (*ibbur*). Taip susijungusi su kita moteriška siela, toji moteris galės pastoti ir pagimdyti. Tačiau ji negalės pagimdyti berniukų. Ir tai yra dėl dviejų priežasčių. Visų pirma kaip yra parašyta: „Kai moteris išlaisvina sėklą ir pagimdo vyrą“ (Kun 12, 2), tačiau šiuo atveju moteris yra vyras, kaip ir jos sutuoktinis, todėl ji negali pagimdyti sūnų, tik dukteris. Antroji priežastis ta, kad moteriška siela per *ibbur* prisijungė tik laikinai, kad pagelbėtų pagimdyti. Gimimo metu toji siela pereina į gimstantį kūdikį. Todėl kūdikis visuomet bus mergaitė. Todėl mes matome, kad visos moterys, kurios turi vyrišką sielą gali pagimdyti tik dukteris. O pastaroji turi tą moterišką sielą, kuri *ibbur* keliu jai suteikė gimimą, o pati pasiekė *gilgul*. Tik labai retais atvejais, įmanoma, kad gimimo metu moteriška siela, įėjusi į gimdančios moters kūną per *ibbur*, pasitraukia, todėl atsiranda galimybė vyriškai sielai įeiti į gimstantį kūdikį, todėl gimsta berniukas. Po to moteris nebegalės daugiau pastoti, nebent joje vėl apsigyventų moteriška siela, kaip ir pirmą kartą. Todėl, jei pirmą kartą gimė mergaitė, šioji moteriška mergaitė turėtų mirti, kad galbūt toji moteriška siela vėl galėtų apsigyventi vyriškoje moteryje ir šioji galėtų pastoti ir susilaukti vaiko, o moteriška siela dar kartą reinkarnuotųsi. Tačiau, jei gimsta berniukas, tam, kad moteris galėtų dar kartą pastoti, jam mirti jau nereikia. Nes moteriška siela, kuri buvo apsigyvenusi moters kūne, pasitraukė prieš pat berniuko gimimą, todėl ji dar kartą galės apsigyventi moters kūne ir padėti susilaukti vaiko antrą kartą. Tačiau tai irgi vyksta tik kuomet moteris yra labai nusipelnusi. Kartais nėra būtina, kad ir gimusi mergaitė mirtų anksčiau laiko. Gali būti, kad moters kūne apsigyvena kita moteriška siela, kuri dar kartą padeda susilaukti dar vienos mergaitės, kurioje vėliau apsigyvena ir šioji moteriška siela. Tokiu būdu, kiekvieną kartą pastojusi moteris patiria prieš tai aprašytus etapus. Iš tikrųjų, kiekviena panaši situacija būna susijusi su dideliais nuopelnais, nes čia veikia *ibbur* paslapties jėga, nes įprastai į vyro ar moters kūną negali patekti jokia kita siela, nebent jos būtų labai artimos. Todėl moteriai, turinčiai vyrišką sielą ir kuriai reikia moteriškos sielos *ibbur*, turi atsirasti artima arba labai panaši siela ir moteris turi būti labai nusipelnusi. Be to, kadangi *ibbur* pasikartoja kelis kartus ar dar net rečiau, jei norima rasti kelias moteriškas sielas tinkančias šioms sąlygoms, ir kad jos

pagal *ibbur* paslaptį tinkamu momentu apsigyventų šios moters kūne, tam reikia daug nuopelnų ir daug stebuklų“.¹⁸⁵

Pasak Vitalio, gali nutikti taip, kad vyras nešios savyje moteriškumą. Taigi šis atskyrimas tarp kūno ir sielos lyties, turi įtakos galimybei susilaukti palikuonių, o ir pačių partnerių rolėms. Be to, atrodo, kad dvasinė lytis yra dominuojanti kūno atžvilgiu, t.y. kiek kūnas galės atlikti savo fiziologines funkcijas priklauso nuo sielos lyties, t.y. tarkime, jei moters kūne esti moteriša siela, toji moteris yra pilnavertė, jei moters kūne esti vyriška siela, toji moteris – nevaisinga. Antra vertus, net ir vyrišką sielą turinti ir vaikų negalinti turėti moteris vadinama ne vyru, o moterimi¹⁸⁶. Taigi tarsi ir kūniškoji lytis turi pirmenybę apsprendžiant asmens lytiškumą socialinėje plotmėje. Bet koku atveju išorinę lytį riboja ir išpildo dvasinė lytis.

Taigi toks mistikų aiškinimas iš esmės keičia ir judina ankstyvojo judaizmo dėtus tikėjimu paremtus patriarchalinės visuomenės pamatus: „Individuali tapatybė susijusi su socialinėmis normomis yra visiškai dekonstruojama kabalos koncepcijoje, ji sukuria laisvę pripažinti lytinę tapatybę ir rizikuoja panaikinti religinių institucijų nustatytą socialinę santvarką, rolių hierarchiją ir normas, susijusias su lytiniais santykiais“¹⁸⁷. Žmogaus lytiškumas nėra apsprendžiamas išoriniais lytiniais požymiais, ir jis anaipol nėra akivaizdus, net paėmus ant rankų ką tik gimusį kūdikį, kas iš esmės skiriasi nuo Mopsiko aprašyto biblinio požiūrio¹⁸⁸.

Pasak Mopsiko, „biblinę epochą žymi ryškus ir nepastovus rūpestis išplėsti lyčių skirtumus, padaryti juos akivaizdžius tiek, kad socialinė to išraiška nekeltų abejonių“¹⁸⁹. Tad nenuostabu, kad mistikų diskusijos, Mopsiko žodžiais tariant, sudrebino, tačiau kartu ir praturtino religinį judaizmo

¹⁸⁵ Ša'ar ha-Guilgoulim, 9 įvadas, Tel Aviv, 1981. – p. 33–34//Mopsik, Charles. La femme masculine//Le Sexe des Âmes. Paris-Tel Aviv: Editions de l'Éclat, 2003. – p. 80-83; Magid, Shaul. From Metaphysics to Midrash : Myth, History, and the Interpretation of Scripture in Lurianic Kabbala. Indiana University Press, 2008. – p. 137-138.

¹⁸⁶ Tačiau lygiai taip Vitalio tekste esama vietų, kur vyrišką sielą turinti moteris pavadinama vyru, pvz.: kai jis kalba apie savo žmonos inkarnaciją. Pagal Magid, Shaul. From Metaphysics to Midrash : Myth, History, and the Interpretation of Scripture in Lurianic Kabbala. Indiana University Press, 2008. – p. 140.

¹⁸⁷ Mopsik, Charles. La femme masculine//Le Sexe des Âmes. Paris-Tel Aviv: Editions de l'Éclat, 2003. – p. 88.

¹⁸⁸ Mopsik rašo: „Biblijoje lyties atskirties ženklai kyla iš savęs: joks anatominis aprašymas nenurodo, kaip atskiri naujagimių berniuką nuo mergaitės, ypač norint nuspręsti dėl apipjaustymo. Gimstama mergaitė arba berniuku. Ir būvimas vienu ar kitu nesukelia jokių problemų. Niekur neklausama, kas yra mergaitė, ar kas yra berniukas, nes atsakymas atrodo toks aiškus, kad jam nereikia jokių papildomų aiškinimų. Be to, kuomet tapatybė yra remiamasi tik vizualiniais, išoriniais bruožais, tai jokie pakeitimai nėra įmanomi. Tėvai ar asmenys, padedantys gimdymo metu, pavyzdžiui, pribuvėjos, šiuo klausimu klaidų nepadarys. Nuo tada nusprendžiamas naujagimio likimas ir nustatoma jo vieta visuomenėje. (...) Visur, išskyrus vedybinio gyvenimo rėmus, vyrai ir moterys neturėjo maišytis, bendrauti tarpusavyje, liestis, matytis, girdėti vieni kitus ir apsiribodavo tik griežtai būtiniaisiais santykiais. Šis gyvenimo būdas išvirtino visose gyvenimo žydų bendruomenės srityse. Tai palaikantis diskursas dažniausiai buvo grįstas tikėjimu, kad lytinė tapatybė yra natūralus dalykas, įgimtas, neatšaukiamas ir nekintantis reiškinys. Šis priklausymas lyčiai taip pat nustato elgesio taisykles, paklusimą kitiems, fizinius ir protinius gabumus, kurie buvo aprašyti ir griežtai paskirstyti tarp lyčių. Tai nurodo, ką reiškia būti vyru ar moterimi bei abstrakčias vyriškumo ir moteriškumo sąvokas“. Mopsik, Charles. La femme masculine//Le Sexe des Âmes. Paris-Tel Aviv: Editions de l'Éclat, 2003. – p. 28–37.

¹⁸⁹ Mopsik, Charles. La femme masculine//Le Sexe des Âmes. Paris-Tel Aviv: Editions de l'Éclat, 2003. – p. 28.

diskursą¹⁹⁰, o kartu leido geriau įvertinti socialinės realybės dalykus. Šioje vietoje svarbus ir Mopsiko pastebėjimas, kad praturtintas buvo būtent judaizmas, t.y., kad žydu mistikos tradicijos negalima, neįmanoma atskirti ar nagrinėti atsietai nuo judaizmo, tai tarsi dvi vieno organizmo dalys maitinančios ir palaikančios viena kitą.

Kitas svarbus aspektas – *ibbur* skaičius viename kūne yra ribotas, paprastai įvardijamas skaičius trys.

Pasak Mopsiko, šios eilutės iš Vitalio darbo „Ša‘ar ha-Gilgulim“ nėra tik teorija, tačiau buvo taikomos ir praktiškai. Šia samprata remiantis Lurija pateikia aiškinimą ir apie paties Vitalio žmoną Haną ir dukterį Aną. Tiek Mopsikas, tiek Magidas pateikia ištrauką, kurioje sakoma: „Jis [Lurija] pasakė man [Vitaliui], kad iš visų mano sieloje esančių kibirkščių nė viena nėra man artimesnė nei rabio Akivos. Viskas, kas nutiko jam, nutiks ir man. Jis pasakė man, kad mano žmona Hana yra Kalba Šavua, rabio Akivos uošvio, *gilgul*. Kadangi jis [Kalba Šavua] buvo partneris į kuri įsiskverbia, kaip moteris, jis grįžo kaip moteris, [pirmiausia kaip] Abaya žmona, nes jis taipogi buvo iš rabio Akivos šaknies... Vėliau jis inkarnavo į mano žmoną Haną. Kadangi ji yra vyro *gilgul*, ji gali pagimdyti tik mergaites, bet ne sūnus, nes ji yra vyras... Jis pasakė man, kad ji lauksis Tyranus Rufus sielos, blogosios, kuri, kaip žinia, vėliau buvo ištekėjusi už rabio Akivos“¹⁹¹. Iš šios ištraukos galime daryti keletą išvadų. Pirma, kad Vitalis save laikė rabio Akivos inkarnacija. Antra, kad moteris turinti vyro sielą negali turėti sūnaus, tik mergaites. Trečia, tokia moteris laikoma vyru, t.y. ne fizinio kūno savybėsd, o siela apsprendžia tikrąją asmens lytį. Nors kai kuriose kitose ištraukose Vitalis tokias moteris vadina moterimis.

Ibbur koncepcija, Mopsiko teigimu, buvo itin plačiai taikoma to meto visuomenėje aiškinant moterų nevaisingumą. Kitas *gilgul* paplitimo XVI a. Safede akstinas galėjo būti didelis vaikų mirtingumas. Tokį aiškinimą pateikia Magid savo knygoje: esą *gilgul* koncepcija ir jos sielų lyties bei *ibbur* aspektas galėjo paaiškinti neįprastai didelį ir atrodytų neteisingą vaikų mirtingumą, realiai nulemtą tuo metu siautusių ligų.

Pasak Vitalio, kiekviename žmoguje esama tiek moteriško, tie vyriško prado, tačiau šie elementai gali egzistuoti tame pačiame asmenyje ir netrukdyti aiškiai jo lytinei išraiškai, žmogus nėra dvilytis. Tačiau būtent dviejų lyčių potencialo kiekviename žmoguje buvimas yra *ibbur* koncepcijos ašis, nes tik šio potencialo dėka įmanomos aukščiau aprašytos lyčių metamorfozės.

Šis požiūris, pasak Mopsiko radikaliai pasikeitęs nuo „Zohar“ esančio, kur kūno ir dvasios lyties nesutapimas kelia pasišlykštėjimą ir aprašomas kaip baisiausias įmanomas dalykas: „Daug

¹⁹⁰ Ten pat, p. 37.

¹⁹¹ Magid, Shaul. From Metaphysics to Midrash : Myth, History, and the Interpretation of Scripture in Lurianic Kabbala. Indiana University Press, 2008. – p. 140.

galių ir žiežirbų trykšta iš jo [Šėtoniško žalčio] ir patenka ant žmogaus sūnų. Ir tai yra nusidėjėlių sielos, kurios apsėda žmonių kūnus. Kai kurios jų yra vyrai, kitos moterys. Kartais moteriškos sielos apsėda vyrus, kartais vyriškos sielos apsėda moteris. (...) Nelaimė toms sėkloms [apvaisinimo metu], į kurias įsivelia šios žiežirbos. Ir kvailiai tie, kurie poravimosi metu nesisaugojo ir leido šioms išperoms pasiglemžti jų sėklas. Būtent tokiu būdu atsiranda gėrio ir blogio pažinimo medis, kuris turi į visas puses besisukiojantį ugnies kalaviją. Visi sielų persikėlimai šiame Medyje kinta: kartais lazda tampa žalčiu, kartais žaltys tampa lazda, taip pat vyras tampa moterimi, o moteris tampa vyru. [...] Kai moteriškumas yra stipresnis už vyriškumą reinkarnacijos metu, jis neturės barzdos ir bus nevaisingas, jo akiai bus gyvuliški ir tai yra šlykštu. [...] Kai moteriška siela persikelia į vyrą ir jį apsėda, tai jo veiksmai bus moteriški: jis kalbės gestikuluodamas rankomis, jo balsas, žodžiai, elgesys bus moteriški. Tai bjaurastis. Ir dėl to izraelitai, šventoji tauta, sako palaiminimą „Tebūnie palaimingas YHVH, mūsų Dievas, pasaulio karalius, kuris manęs nepadarė moterimi“¹⁹².

Antra vertus, „Zohar“ tęsiama dar Gikatilos mokyme aptinkama idėja apie žmogaus dvilytišką prigimtį ir poreikį vėl susijungti į idealią sąjungą, tik jau kiek kitu aspektu. „Tikkunei Zohar“ dalyje pripažįstama, kad kiekvieno žmogaus kūnas yra subtilus vyriškų ir moteriškų savybių derinys: „Nėra padaro, kuris tuo pat metu nebūtų vyriškas ir moteriškas. Sūnus ir dukra abiejų tėvų: tėvo ir motinos. Vienas duoda vyrišką lašą, kita – moterišką lašą. Kai vyriškumas dominuoja prieš moteriškumą, vaikas yra vyras, o kai moteriškumas dominuoja prieš vyriškumą, vaikas yra moteris“¹⁹³.

Taigi „Zohar“ iš esmės pripažįstama, kad kiekvienas padaras savyje turi vyrišką ir moterišką pradą, o vieno ar kito dominavimas prasidėjimo metu nulemia lytį. Tačiau Mopsikas pabrėžia, kad „Zohar“ pabrėžiama ne lytinis dviprasmiškumas, kuris, kaip matėme iš ankstesnės ištraukos, smerktinas, o vieno poliaus dominavimas prieš kitą¹⁹⁴. Kaip bebūtų „Zohar“ išsakytų minčių visiškai pakanka, kad atsirastų Lurijos mokymas, kuriam skirtumas tarp kūno ir dvasios lyties nekelia jokio pasibjaurėjimo, o yra tiesiog faktas, kurio neįmanoma niekaip įvertinti. Pasak Mopsiko, šis kūniškos ir dvasinės lyties nesutapimas tėra ankstesniame gyvenime atliktos klaidos pasekmė ir tuo pačiu yra būdas apsivalyti ir atsikratyti šios nuodėmės.

¹⁹² Tikkunei Zohar, 70, fol. 133a// Mopsik, Charles. *La femme masculine//Le Sexe des Âmes*. Paris-Tel Aviv: Editions de l'Éclat, 2003. – p. 92.

¹⁹³ Tikkunei Zohar, 56, fol. 89b// Mopsik, Charles. *La femme masculine//Le Sexe des Âmes*. Paris-Tel Aviv: Editions de l'Éclat, 2003. – p. 69.

¹⁹⁴ Mopsik, Charles. *La femme masculine//Le Sexe des Âmes*. Paris-Tel Aviv: Editions de l'Éclat, 2003. – p. 69–70.

2.4. MESIANISTINIS *GILGUL* ASPEKTAS

Vienintelė siela, kuriai negalioja *gilgul* procesas yra Mesijo siela. Lurija manė, kad Mesijo siela yra nauja siela, kas reiškia, kad ji nedalyvavo *Adam* nuopuolyje¹⁹⁵. Šioje vietoje galime išvelgti tam tikrą paralelę su krikščionyste, kurioje Jėzus taipogi „išvaduojamas“ nuo pirmosios Adomo nuodėmės, nes gimsta iš Šventosios Dvasios veikimo.

Mesianistinės idėjos nebuvo svetimos ne tik Lurijai, bet ir jo mokiniui Vitaliui. Savo mesianistiniais polėkais jis išplečia *gilgul* sampratą, kuri jo raštuose jau gali būti suprantama ne tik kaip reinkarnacijų, sielų transmigracijos procesas, bet ir siauresne prasme, kaip konkretus įsikūnijimas, protėvio, globojančios sielos pagalba, sugrįžimas įvykdyti, kokią nors užduotį, nebaigtą darbą, ištaisyti klaidą. Kabalistai ne vieną Biblinį asmenį vertina kaip kažkieno įsikūnijimą, tarkime, Mozė yra Abelio *gilgul* (avataras)¹⁹⁶, Dovydas – *Adam* įsikūnijimas¹⁹⁷ ir t.t. Vitalis jau visiškai kitaip nei Lurija aiškina ir paties Mesijo sielą. Atsiranda samprata, kad Mesijo sielos kibirkštis buvoja kiekvienoje žmonijos kartoje ir yra įjungta į *gilgul* procesą.

Taigi Vitalio manymu, Mesijas nuolat ir nuolat reinkarnuoja nuo Antrosios Šventyklos sugriovimo laikų¹⁹⁸. Taip Mesijo sielos kibirkštis į pasaulį ateina su kiekviena karta. Jei karta yra to verta, jis parodo, kas esąs; tačiau, jei karta nėra verta, jis miršta arba yra nužudomas. Bet kokiu atveju yra būtina, kad kiekvienoje kartoje Mesijo sielos kibirkštis ateitų į pasaulį per *gilgul* arba tam, kad atpirktų Izraelį, jei jis bus to vertas, arba suteiktų tai kartai nuopelnų, arba mokytų ją Toros. Taigi priežastis, kodėl tiems, kieno sielose glūdėjo Mesijo sielos kibirkštis nepavyko juo tapti, glūdi ne juose pačiuose, o kartoje, kurioje jie gyveno. Lurianiškos kabalos kontekste tai reiškia, kad tų kartų žmonėms nepavyko apvalyti savo sielų ir padaryti įtaką *tikkun* procesui. Jei jie būtų pasiekę *tikkun*, mesianistinė siela būtų išbaigta ir įgavusi aukščiausią išsipildymą – yehida, šis sielos lygmuo pasiekiamas tik Mesijo sielai ir tik jis padaro asmenį Mesiju, galinčiu užbaigti istorinį *tikkun* procesą. Taigi tam tikra prasme Mesijas yra ne tas, kuris atneša *tikkun*, o tas, kuris pats yra atnešamas *tikkun*¹⁹⁹.

Pasak Lurijos, Vitalio išplėtotą mintį apie Mesijo sielos kibirkštį, kuri keliauja iš kartos į kartą, tampa itin plačiai žinoma Safedo kabalistų tarpe ir aptinkama ne vieno Lurijos kabalos

¹⁹⁵ Magid, Shaul. From Metaphysics to Midrash : Myth, History, and the Interpretation of Scripture in Lurianic Kabbala. Indiana University Press, 2008. – p. 53.

¹⁹⁶ Ten pat, p. 85.

¹⁹⁷ Gilgul Neshamah, Soul Reincarnation or Transmigration of Souls//[žiūrėta 2010 m. birželio 21 d.] <http://kabbalah-beliefs.suite101.com/article.cfm/gilgul-neshamah-soul-reincarnation-or-transmigration-of-souls>.

¹⁹⁸ Idel, Moshe. Messianic Mystics. Yale University Press. London, 1998. – p. 167.

¹⁹⁹ Marks, Richard Gordon. The image of Bar Kokhba in traditional Jewish literature: false messiah and national hero. Penn State Press, 1994. – p. 187.

mokymą interpretavusio autoriaus darbuose. Marksas²⁰⁰ tarp tokių mini Nattali Bacharach darbe „Emeq Ha-Melekh“, Nathano Shapiros iš Jeruzalės darbe „Tuv Ha-Ares“, kt.²⁰¹

Vitalis „Regėjimų knygoje“ pasakoja ir apie konkrečias Mesijo sielos kibirkštis *gilgul*. Taigi šios sielos kibirkštį nešiojo Jokūbas ir Judas, vėliau trečiasis Judo sūnus Šela. Taip tęsėsi iki Rabio Akivos laiko, tuomet ši Mesijo sielos kibirkštis skilo į dvi dalis, viena įsikūnijo į Rabi Akivą, kita į Ben Kozivą²⁰². Juodu Vitalis vadina viena esybe, turint omenyje, kad jiedu yra dvi tos pačios sielos kibirkštys, taigi ir dalijasi tos sielos prigimtimi. Kadangi Vitalis save laikė Rabio Akivos inkarnacija, išeina, kad nešiojo savyje Mesijo sielos kibirkštį. Kodėl visos minėtos Mesijo inkarnacijos nebuvo rezultatyvios, t.y. kodėl nė vienas iš aukščiau minėtų bibliinių asmenų netapo Mesiju? Vitalis atsako: mesijistinė kibirkštis turi išaugti iki Mesijo, transformuotis į jį. Taigi išeina, kad šiuo metu toji kibirkštis vis dar nėra išbaigta, todėl net ir įsikūnijusi ji neatsiskleidžia kaip Mesijas.

Šioje vietoje dar kartą išryškėja visuomeninės ar bendruomeninės atsakomybės svarba. Kiekvienas yra atsakingas ne tik už savo asmeninį *tikkun*, bet jį įgyvendinęs prisideda ir prie visuotinio atpirkimo proceso bei Mesijo atėjimo.

Mesianizmas buvo išskirtinis XVI a. Safedo žydų mąstymo bruožas. Tuo metu buvo laukiama pasaulio pabaigos ir Mesijo atėjimo. Buvo tikima, kad tai paskutinė karta. Tačiau, pasak Idelio, Vitalis savo mesianistiniais polėkais išsiskiria iš kitų Safedo autorių. Išskirtiniu jį padaro autobiografinio pobūdžio „Regėjimų knyga“ („Sefer ha-Hezyonot“), kurioje aprašyti Vitalio sapnai ir patirtys, per kurias jis patiria savo ir su juo susijusių asmenų mesianiškumą, aiškina, kaip veikia *gilgul* ciklas, aprašo *ibbur* patirtį, kalbėjimą su mirusiais ir pan. Dėl radikalaus asmeninio mistinio patyrimo Idelis šią Vitalio knygą vadina išskirtine ne tik kabalistinės literatūros kontekste, bet ir kaip Safedo reiškinių. Esą nieko panašaus į Vitalio mesianistines vizijas ir sapnus bei asmeninį mesianizmą kitų Safedo autorių raštuose neaptinkama²⁰³. Antra vertus, gali būti, jog savo tekstu Vitalis norėjo parodyti skaitytojui, kad tik nuo kiekvieno elgesio ir padarytų nuodėmių priklauso

²⁰⁰ Richardas G. Marksas – filosofijos mokslų daktaras, religijos profesorius, tyrinėja judaizmą, jo sąsajas su budizmu, žydų ir Indijos kultūros bei religijos sąsajas. [žiūrėta 2011 m. birželio 8 d.] <http://www.wlu.edu/x23592.xml?InsertFile=x23663>.

²⁰¹ Marks, Richard Gordon. The image of Bar Kokhba in traditional Jewish literature: false messiah and national hero. Penn State Press, 1994. – p. 190.

²⁰² Ben Koziva arba Bar Kokhba buvo paskutinio Judėjos sukilimo, vykusio 132-135 m. po Kr., prieš Romos imperijos valdymą lyderis. Jo pasekėjai manė, kad jis esąs pažadėtasis karalius, kuris išlaisvins Izraelį ir atstatys prieš 60 metų sugriautą Šventyklą. Kiek jis turėjo pasekėjų sunku įvertinti, tačiau manoma, kad vienas jų buvo ir rabis Akiva. Bet kokiu atveju sukilime dalyvavo didelis skaičius žmonių. Pagal Marks, Richard Gordon. The image of Bar Kokhba in traditional Jewish literature: false messiah and national hero. Penn State Press, 1994. – p. 6.

²⁰³ Idel, Moshe. Messianic Mystics. Yale University Press. London, 1998. – p. 166.

kiek atitols ar priartės atpirkimas²⁰⁴. Juolab, kad toji valanda gali ateiti dar jų (skaitytojų) gyvenimo metu.

Dažniausiai save Vitalis įvardija kaip didžiojo Rabio Akivos, kuris, kaip jau minėta, turėjo Mesijo sielą, inkarnaciją. Anot Idelio, kuomet Vitalis save įvardija kaip Rabio Akivos išikūnijimą, galime išvelgti aiškų mesianistinį siekį²⁰⁵. Vitalis save taipogi regi kaip Izraelio karalių atstatantį Trečiąją Šventyklą, kitų bibliniuose ir rabiniškuose raštuose minimų asmenų pavidalais. Vitalis būdamas istorinių asmenų išikūnijimu, avataru arba *gilgul*, save suvokia kaip tarpininką, kuris skirtingiems istoriniams asmenims leidžia pataisyti padarytas klaidas ar atpirkti nuodėmes²⁰⁶.

Tokios vizijos, anot Idelio, tampa įmanomos *gilgul* arba sielų transmigracijos sampratos dėka²⁰⁷.

Savaime suprantama, kad iki Lurijos mirties būtent jis buvo laikytas tuo, kuriame buvo išikūnijusi Mesijo siela. Tačiau šis „titulas“ jokių būdu negali būti priskirtas pačiam Lurijai, tai, pasak Idelio, išimtinai jo pasekėjų ir mokinių požiūris, o pirmiausia Vitalio. Nors esama liudijimų, kad Lurija teigė gavęs apreiškimų iš Elijo, be to, jis savo mokymą laikė apreiškimo įvykiu, t.y., šis mokymas esą turėjęs šventą ar angelišką pagrindą²⁰⁸. Visa tai leidžia numanyti, kad Lurija galėjo save suvokti kaip Mesiją. Tačiau tai tik spėjimas. Nagrinėtoje literatūroje ir šaltiniuose nesama daugiau tokio teiginio įrodymų. Visa savo jėga mesianistinis savęs suvokimas atsiskleidė Vitalio asmenyje, kuris po Lurijos mirties „perima“ pastarojo mesianiškumą. Lurija tampa tuo, kuris apreiškia paslaptis ir parengia Vitalį būti žydų karaliumi ateinančiam atpirkimui²⁰⁹.

Idelis skirtingai nei Scholemas ir daugelis kitų autorių *gilgul* iki Lurijos interpretuoja tik kaip techniką, kuri leido įgyti ryšį su senovės ar netolimos praeities asmenybėmis²¹⁰. Kitaip nei Scholemas, Idelis įsitikinęs, kad Safedo autorių išplėtotą *gilgul* samprata neturi jokių ypatingų naujumo požymių nuo tos, kuri gyvavo iki tol. Esminiu skirtumu Idelis regi tai, kad *gilgul* samprata plačiai išnaudojama asmeninėms mesianistinėms apie tai rašiusių autorių ambicijoms patenkinti. „Manau, kad transmigracijos doktrinoje svarbus tampa bandymas atrasti konkretaus asmens svarbą pasaulyje“, – sako Idelis. Anot jo, toks susirūpinimas ir diskusijos apie asmenines patirtis gali būti Renesanso orientacijos į individą padarinys ar išraiška.

²⁰⁴ Marks, Richard Gordon. The image of Bar Kokhba in traditional Jewish literature: false messiah and national hero. Penn State Press, 1994. – p. 192.

²⁰⁵ Ten pat.

²⁰⁶ Ten pat.

²⁰⁷ Idel, Moshe. Messianic Mystics. Yale University Press. London, 1998. – p. 166.

²⁰⁸ Ten pat, p. 165.

²⁰⁹ Ten pat, p. 168.

²¹⁰ Ten pat, p. 166–167.

GILGUL – ŽYDŲ ISTORIJS INTERPRETACIJOS ĮRANKIS

Jau turėjome progą pamatyti, kaip *gilgul* koncepcija Lurijos mokyme pereina iš individualiaus lygmens į visuotinį, bendruomeninį. Dar vienas tokio perėjimo rezultatas *gilgul* ir galut arba tremties sampratų sąsaja, kurios pasėkoje *gilgul* padeda paaiškinti ir suprasti istorinius procesus.

Taigi kaip susisieja *gilgul* ir *galut* sampratos? Kadangi *Adam* turėjo visos žmonijos sielą, kuri dabar pasiskirsčiusi visoje žmonių padermėje, taigi visos sielų kelionės tėra vienos pirminės sielos klajonė, kuri tremtimi turi atsipirkti už savo nuopuolį. Tokiu būdu *gilgul* samprata padeda įveikti žydų išgyventos tremties ir negandų patirtį. Izraelio tremtis ir išsibarstymas tarp pasaulio tautų tampa skausminga viena iš pirminio *Adam* skilimo išraiškų. Žydų *galut* nebesuvokiama vien kaip bausmė ar išbandymas, ji imama matyti kaip misija²¹¹. Nuodėmės, kurias kasdien daro Izraelis dar labiau paskatina skilimą. Antra vertus būtent Izraeliui suteikta galia ištaisyti žalą ir atstatyti prarastą visatos vienovę. Pasak Markso, būtent tai tampa slaptu Izraelio vaidmeniu Lurijos egzistencijos dramoje²¹². Taigi *gilgul* yra atpirkimo proceso dalis. Idealiu atveju atpirkimas turėtų būti dvikryptis: paskiros sielos ir paties Izraelio²¹³. Taigi į *tikkun* procesą taipogi galima žvelgti iš istorinės perspektyvos, o istoriniai įvykiai turi sąryšį su kosminiais procesais.

Būtent naujas *gilgul* interpretavimas tampa šios koncepcijos populiarumo laidu. Kaip tvirtina Scholemas, kabalistinis Izaoko Lurijos mokymas apie reinkarnaciją, kuris pradžioje „buvo puoselėjama, tik labai siauruose būreliuose, maždaug nuo 1550 metų neįtikėtina sparčiai išitvirtino plačiausiuose sluoksniuose“²¹⁴. Susidomėjimas *gilgul* po 1492 m. žydų tremties iš Ispanijos per trumpą laiką tampa žydų folkloro dalimi²¹⁵, žinomi pasakojimai iš įvairių Europos šalių²¹⁶, atsiranda

²¹¹ Ruderman, B. David. On Divine Justice, Metempsychosis, and Purgatory: Ruminations of a Sixteenth-Century Italian Jew//Jewish History, Vol. 1, No. 1, Spring, 1986. – p. 15.

²¹² Marks, Richard Gordon. The image of Bar Kokhba in traditional Jewish literature: false messiah and national hero. Penn State Press, 1994. – p. 186.

²¹³ Hopenwasser, Nanda. Wegener, Signe. Shouldering the burden of one's spiritual heritage: Rabbi Hayyim Vital's „serial transmigrations“ of soul//Mystics Quarterly. Vol. 28, 3, September, 2002. – p. 124.

²¹⁴ Scholem, Gershom. Žydų mistika ir jos pagrindinės srovės. Vilnius, 2009. – p. 277.

²¹⁵ Ruderman, B. David. On Divine Justice, Metempsychosis, and Purgatory: Ruminations of a Sixteenth-Century Italian Jew//Jewish History. Vol. 1, No. 1. Spring, 1986. – 14 p.

²¹⁶ Sherman pateikia tokį pasakojimą iš Lenkijos žydų tautosakos: „Kas yra gilgul? Kai kurie žmonės sako jog tai kažkieno, kas kartą gyveno, bet nebuvo pasirengęs palikti gyvųjų pasaulį, dvasia. Istorijos sako, kad gilgul gali nuspręsti persikelti į kieno nors kito kūną“. Pasakojime vaizduojama mažos mergaitės Sofi istorija, kuri vaikštinėjo miške kai jai prasižiojus į ją įsikėlė gilgul ir užvaldė jos kūną tiek, kad aplinkiniai pastebėjo mergaitės radikalų pasikeitimą. Pokyčių aprašymas primena apsėdimo vaizdavimą: iki tol buvusi mandagi, linksma ir laiminga mergaitė tapo niūri, grubi ir triukšminga. Pasakojama, kad gilgul leido apie savo sužinoti Sofi šeimai pasakydama mergaitės balsu: „Aš esu gilgul ir aš noriu, aš reikalauju pamatyti rabi!“. Šeima iš pradžių sumanė apgauti gilgul ir rabinu apsimitę mergaitės senelis. Tačiau jam nespėjus prasižioti gilgul sušuko: „tu esi tas, kuris visa tai pradėjai – tu nurodei nukirsti mano medį“. Vėliau gilgul prsipazižįsta buvęs žmogumi, tačiau jam mirus niekas nesukalbėjo kadišo, nesurengė tinkamų laidotuvių, todėl sielka likusi tarp gyvųjų. Kadangi ji neturėjusi kur dėtis įsikūnijo pirmame pamatytame gyvame daikte: šunyje: „aš įėjau į pirmą gyvą būtybę, kurią pamačiau, į šunį“. Jam žuvus, į arklį, tam nudvėsus, į medį, nes nieko nebuvo gyvo aplink. „Aš gyvenau labai gerai, bet tu nukirtai medį!“, – toliau pasakojime sako dvasia ir

gilgul vardu pavadinti literatūros kūriniai ir pan. Dabar ši sielos kelionės ar reinkarnacijos idėja atsiradusi kabaloje, priimama net žydų ortodoksų. Sielų kelionių koncepcija tapo lauktu atsaku į dar judaizmo pradžioje ėmusius kilti klausimus dėl žemiškojo pasaulio neteisybių, kurios reikalavo paaiškinimo, nes prasilenkė su dieviškojo teisingumo samprata. Šis klausimas su nauju aktualumu iškilo XV a. pabaigoje – XVI a. ir leido atsirasti ir suklestėti mokymui apie reinkarnaciją: „Tremties siaubų suvokimas dabar reiškiasi itin karštai plėtojamu mokymu apie reinkarnaciją“²¹⁷. Tremtį iš Ispanijos 1492 m. Scholem vadina katastrofa, kuri perskyrė kabalos mokymą į senąją ir naująją, persmelktą mesijinistinių idėjų ir nuo išrinktiesiems skirto mokymo nusileidžiantį iki bendruomenės ir paskiro žmogaus. Kabalistinis mokymas tampa aktualus ir priimtina daugeliui žydų.

Taigi galime stebėti, kaip *gilgul* tampa dieviškojo teisingumo realizacija ir logišku žemiškųjų neteisybių paaiškinimu. Anot Scholem, dėmesys *gilgul* principui gali būti suprastas kaip teologinis pasaulyje egzistuojančių moralinių prieštaravimų, kurie buvo akivaizdūs žydams, problemos sprendimas²¹⁸. Dar daugiau, būtent Ispanijos žydus 1492 m. ištikusią nelaimę Scholemas vadina tuo šaltiniu, kuris tapo pagrindu atsirasti ir plėtotis sielų transmigracijos idėjai Safedo žydų tarpe.

Tuo tarpu Idelis kur kas kritiškesnis ir Scholemo teiginius apie tzimtzum reiškiantį dieviškąją tremtį, indų sudužimą paaiškinantį visų būtybių tremtį bei kitus, vadina įstabiomis, tačiau spekuliatyviomis lurianiškojo mito interpretacijomis²¹⁹. Tautinis mitas apie tremtį iškyla kontekstuose, kurie niekada aiškiai nenurodo į tai, ir tai, vėlgi, tik interpretuojančio mokslininko tekste ar konkrečioje sampratoje siekiančio pabrėžti religinę reikšmę, kuri lengvai nepasiduoda tokiai interpretacijai, teologinis sumanymas²²⁰. Idelis pripažįsta, kad daugybė mokslininkų įkandin Scholemo pasiduoda, jo manymu, neteisingai Lurijos mito, kaip atspindinčio istorinį faktą, interpretacijai.

Bet kokių atveju, dar iki Scholemo būta interpretacijų, kuomet *gilgul* leido suvokti ir paaiškinti kai kuriuos istorinius procesus. Religinę ir istorinę plotmes kalbėdamas apie istorinę žydų tremtį ir *galut* sugretina ir XVIII a. gyvenęs rabis Eliazaras Papo²²¹. Lehamannas pabrėžia, kad nors *gilgul* koncepcija labiausiai buvo išplitusi lurianiškos kabalos gyvavimo metu, t.y. XVI a., tačiau paliko pėdsaką ir XIX a. žydų–ispanų etinėje²²² literatūroje ir požiūryje į kančią²²³.

prisipažįsta nenorinti lindėti svetimame kūne, todėl ir prašanti iškviešti rabiną. Sužinojęs kas nutiko rabinas tinkamai pasimeldė už mirusį, o jam baigus *gilgul* sušukjo „pagaliau!“ ir sėkmingai paliko šį pasaulį. Pagal Sherman, Josepha. Rachel the clever, and other Jewish folktales. August house, 1993. – 88–90 p.

²¹⁷ Scholem, Gershom. Žydų mistika ir jos pagrindinės srovės. Vilnius, 2009. – p. 247.

²¹⁸ Ruderman, B. David. On Divine Justice, Metempsychosis, and Purgatory: Ruminations of a Sixteenth-Century Italian Jew//Jewish History. Vol. 1, No. 1. Spring, 1986. – 14 p.

²¹⁹ Idel, Moshe. Messianic Mystics. Yale University Press. London, 1998. – p. 179–180.

²²⁰ Ten pat, p. 180.

²²¹ Rabbi Eliezer Papo (1785–1828). Lehmann, Matthias B. Ladino rabbinic literature and Ottoman Sephardic culture. Indiana University Press, 2005. – p. 137 ir toliau.

²²² Musar literatūra – aiškina, kaip elgtis žydui tam įvairiose gyvenimiškose situacijose.

Nagrinėta literatūra rodo, kad negandos bei katastrofos, kurios laikas nuo laiko ištinga žydus pakursto idėjos apie sielų reinkarnaciją gyvavimą, ji taikoma tiek norint paaiškinti nelaimės, kurios ištinga visą žydų bendruomenę, tiek neteisybes, kurios tenka individualiai paskiriems žmonėms.

Lehmannas nagrinėja Isaac Farhi pasakojimą apie 1837 m. žemės drebėjimą Safede ir Tiberijoje. Farhi kalba apie dieviškąją tvarką pažeistą nuodėmės, ir dėl to įvykusią nelaimę: „Dėl daugybės mūsų nuodėmių du tūkstančiai žmonių mirė Safede ir keturi šimtai Tiberijoje. (...) Mūsų nuodėmės žinoma nulėmė visa tai (...)“²²⁴. Pasak Lehmanno nekaltų ir teisiųjų kančią to meto rabiai aiškino kaip atstovaujančią kančią už tuos, kas nusidėjo šioje kartoje arba už savo nuodėmes padarytas ankstesnėje reinkarnacijoje: „Rabiai nekaltųjų ir teisiųjų kančias paaiškino kaip reprezentatyvų kentėjimą: teisiųjų sielos kenčia arba už ankstesnių ar dabartinių kartų nuodėmes arba už savo nuodėmes ankstesnėse reinkarnacijose (*gilgul*)“²²⁵. Panašiai galvojama ne tik apie kankinius, bet ir apie mirusius kūdikius. Jų sielos nespėjo įgyvendinti savo užduoties šioje žemėje, todėl neabejotinai turi grįžti.

Toks požiūris ištrina laiko ribas – kančia yra anapus istorinio laiko. Kitas aspektas, kančioje už kartą suskamba tam tikro heroizmo, pasiaukojimo momentas. Pasinaudodamas tokia aliuzija Fahri ragina suvokti nekaltų žuvusiųjų auką ir atgailauti. Pasak Lehmanno, dažnai musar literatūroje kančia yra susiejama su praeitimi, t.y. praeities nuodėmėmis ir net buvusiu *gilgul*; arba ateitimi, t.y. kančia užtarnauja kenčiančiajam vietą pasaulyje, kuris ateis²²⁶. Lehmannas pateikia Abraomo Palachi (XIX a. vidurys) teksto ištrauką, kur sakoma: „Kartais asmuo kenčia už buvusį *gilgul* ar dėl savo tėvų nuodėmių, nors pats yra teisusis“²²⁷.

Sielų reinkarnacijos idėjos gyvybingumą, aktualumą atsakant į teodicėjos klausimą ir galimą paplitimą netgi tarp šiandienos žydų rodo ir žydų–amerikiečių žurnalisto Nechemia Meyerso 1998 m. periodiniame leidinyje „The World and I“ pasirodęs straipsnis apie Galilėjos apylinkėse gyvenančių žydų ir musulmonų tikėjimus, įsitikinimus ir pan. Straipsnį autorius pradeda tokiais Izraelio Col. Hamzi Arida²²⁸ žodžiais: „Jei aš netikėčiau esant reinkarnacijos, negalėčiau tikėti į Dievą. Dievas neleistų pusantro milijono vaikų žūties Holokausto metu, nebent jis yra numatęs suteikti jiems dar vieną galimybę gyventi“²²⁹.

²²³ Lehmann, Matthias B. *Ladino rabbinic literature and Ottoman Sephardic culture*. Indiana University Press, 2005. – p. 175.

²²⁴ Ten pat, p. 173–174.

²²⁵ Ten pat, p. 174.

²²⁶ Ten pat, p. 175.

²²⁷ Ten pat.

²²⁸ Buvęs armijos žvalgybos būrio vadas. Pagal Meyers, Nechemia. *Depths of Their Souls: Mystics of the Galilee//World and I*. Volume: 13. Issue: 5. May 1998. – 194 p.

²²⁹ Meyers, Nechemia. *Depths of Their Souls: Mystics of the Galilee//World and I*. Volume: 13. Issue: 5. May 1998. – 194 p.

ŠIUOLAIKINĖS INTERPRETACIJOS: *GILGUL* MICHAELIO LAITMANO KABALOJE

Kalbėdama apie šiuolaikinės kabalos požiūrį į *gilgul* norėčiau apibrėžti, ką šiuo atveju traktuosiu kaip šiuolaikinę. Taigi tikslesnis terminas mano darbo atveju turėtų būti populiarioji kabala, kurios lyderis ir pagrindinis mokytojas, vieningo mokymo autorius Michaelis Laitmanas. Tai jau visiškai kitokia kabala nei XVI a. Lurijos ar Vitalio mokymas, nors pagrindiniai terminai išlikę tie patys, bet, kaip matysime, naudojami jau pakitusiomis prasmėmis. Laitmanas kuria, kaip jis pats sako, mokslą.

Laitmanas kalba apie sielos apsisukimą – *gilgulim nešamot*, būtinybę ne kartą įsikūnyti siekiant sielos tobulumo, tiksliau iki siela pasieks Kūrėjo lygį. Tačiau šis kelias dvipusis. Pirma siela turi patirti visišką nuopuolį, maksimaliai nutolti nuo Kūrėjo ir tik po to gali prasidėti kilimo procesas, o kartu ir dvasinis gimimas. Tai reiškia, kad žmogaus gimimas anaipol nenurodo, jog žmoguje jau esti ir siela, yra tik vitalinė arba gyvybės jėga, tačiau dvasios užuomazga dar vadinama tašku širdyje, kuris aktyvuojamas ir dvasinis kilimas prasideda tik tuomet, kai žmogus pradeda nusigręžti nuo egoistinių troškimų pasaulio, kai pajėgia atsisakyti šių troškimų. Pasak Laitmano, šis dvasinis gimimas nėra susijęs su amžiumi, lytimi ar kitais žmogaus kūno parametrais: „Kai žmogus pradeda jausti poreikį veržtis į aukštesnį pasaulį, tikrą aukštesnio pasaulio troškimą – tai reiškia, kad į jį įsikėlė siela“²³⁰. Pirmasis žmogaus pasikeitimas vadinamas gimimu, po to žmogus dvasiškai auga, iki to – neįsisąmonintas buvimas „faraono“ arba egoizmo nelaisvėje, dar vadinamoje Egipto tremtyje. Egoistines savybių įveikimas vadinamas išėjimu iš Egipto, o naujų altruistinių savybių įgijimas – įžengimu į Izraelio šalį.

Šiame kontekste visiškai naujai vartojamas *ibbur* terminas, kuris Laitmano mokyme reiškia užuomazgą, arba tą vystymosi etapą, kai žmogus yra neįsisąmonintoje būsenoje, t.y. „Faraono“ nelaisvėje²³¹.

Laitmano mokyme esama ir pirminės sielos – *Adam* arba kūrinio samprata. Kūrėjas esą sukūrė vienintelį dalyką – tai pirminė *Adam* siela arba kūrinys. Visos žemėje esančios sielos yra vienos *Adam* sielos dalys. Po nuopuolio, kuris vadinamas Pažinimo medžio nuopuoliu, *Adam* siela suskilo į 600 tūkstančių sielų. Kol siela buvo *Adam* kūne, ji buvo pripildyta šventumo arba šviesos, o jai skilus, šviesa taipogi pasklido į tūkstančius sielos dalių. Kiekviena pirminės sielos dalis gauna fizinį kūną, kuris, pasak Laitmano, nelaikomas kūriniumi, kuris trokšta tik malonumų, pinigų ir kitokių gėrybių. Kūnas laikomas tiesiog sielos atplaišos arba dvasios taško apvalkalu. Aiškindamas, kodėl suskilo ne tik pirminė siela, bet ir šviesa, Laitmanas sako, jog tokiu būdu šviesa buvo aposaugota

²³⁰ Лайтман, Михаэль. Богоизбранность. Москва: М. Laitman, 2001. – p. 522.

²³¹ Laitman, Michael. Dvasia ir kūnas. Vilnius: Dialogo kultūros institutas, 2008. – p. 10.

nuo tamsios, nešvarios ir egoistiškos jėgos – klipot, kuri dėl nuopuolio susimaišius gėriui ir blogiui įgijo galimybę prisisiurbti prie šviesos. Suskilus šviesai į mažas kibirkštis, klipot nebegali jos pasiekti. Suskilę sielos dalys pasklido ten, kuri vyrauja jėgos trukdančios sielos dalelėms pakilti ir susijungti. Po to, kaip sako Laitmanas, sekė dar vienas ištaisymo etapas. Jo pasėkoje 600 000 sielos dalelių nusileido į dar žemesnį lygmenį, dar labiau nutolo nuo šventumo ir suskilo į „galbūt 60 milijardų“²³² dalelių, kuriose beveik nebeliko šviesos, tik mažutės kibirkštys. Pasak Laitmano, sielų skilimo procesas begalinis, nes jų nuopuolis, o kartu ir skilimas tęsiasi.

Kūrėjo sumanymas toks, kad po sukūrimo siela turi tiek nutolti nuo Kūrėjo, kad pajustų visą įmanomą kartėlį, pažeminimą, niekingumą, netobulumą, visišką priešingumą Kūrėjo būklei, kad visomis savo galiomis panorėtų prilygti ir pakilti iki jo²³³. Visu tuo siekiama, kad sieloje pačioje atsirastų poreikis pakilti iki Kūrėjo, o ne kad šis tą norą iškiepytų. Panašiai kaip ir jo pirmtakai, Laitmanas aiškina, jog kilimas link Kūrėjo vyksta tik gyvenant žemėje ir kaskart kovojant su žmoguje tūnančiu blogiu gimdančiu egoizma, o ne po mirties.

Pasak Laitmano, kuo mažiau šviesos žmoguje, tuo mažiau jis veržiasi link dalykų, kurie neusiję su šventumu. Jis pateikia palyginimą apie karalių, kuris norėjo sūnui nugabenti turtus. Tačiau karalystėje nebuvo nė vieno pasiuntinio, kuris galėtų juos nugabenti ir nepavogtų. Tuomet karalius išdalino pinigus mažomis sumomis daugeliui pasiuntinių. Sumos buvo tokios mažos, kad nevertėjo vogti pinigų. Tas pat pasak Laitmano vyksta su visais žmogui žinomais malonumais ir pagandomis: kuo jie didesni, tuo sunkiau jų atsisakyti. Taigi žmogui esą suteikta galimybė įveikti save ir valdyti savo troškimus bei siekti dvasinio tobulėjimo ir jį iškelti aukščiau materialinių gėrybių. Pasak Laitmano, kūrėjas ne tik padalino *Adam* sielą, bet pasirūpino, kad kiekvienam žmogui, kuriame yra sielos dalelė būtų įmanoma palaiptiui atsisakyti egoistinių polinkių ir pernešti šviesą iš vieno pasaulio į kitą: „(...) kiekviena siela įgyvendina savo dalį bendro darbo, po to visos sielos susijungia į vieną ir vėl atgauna visą tą šviesą, kuris ją buvo pripildęs rojuje“²³⁴. Tam, kad žmogus pasiektų savo tikslą, jam tenka ne kartą grįžti į šį pasaulį, nes pasak Laitmano, artėjimas prie dvasingumo vyksta palaipsniui, pamažu, sulig kiekviena inkarnacija: „Kiekvieno

²³² Лайтман, Михаэль. Какой ступени должен достичь человек, чтобы более не перевоплощаться//Как победить Фараона//Освобождение. Москва: «Империиум Пресс». Издательская группа: kabbalah.info. 2005 г. – p. 439-455. [žiūrėta gegužės 27 d.] (528 p.)// <http://lib.kabbalah.info/?e=d-00000-00---0russianc--00-0--0-10-0---0---0prompt-10---4-----dte--0-11--11-ru-50---20-about-%d0%b3%d0%b8%d0%bb%d0%b3%d1%83%d0%bb+%d0%bd%d0%b5%d1%88%d0%b0%d0%bc%d0%be%d1%82--00-0-1-00-11-1-0utfZz-8-00&a=d&c=russianc&cl=search&d=HASH8bfb0f942dbdb6e6bc32d5.7.17>.

²³³ Лайтман, Михаэль. Богоизбранность. Москва: М. Лайтман, 2001. – p. 197.

²³⁴ Лайтман, Михаэль. Какой ступени должен достичь человек, чтобы более не перевоплощаться//Как победить Фараона//Освобождение. Москва: «Империиум Пресс». Издательская группа: kabbalah.info. 2005 г. – p. 439-455. [žiūrėta gegužės 27 d.] (528 p.)// <http://lib.kabbalah.info/?e=d-00000-00---0russianc--00-0--0-10-0---0---0prompt-10---4-----dte--0-11--11-ru-50---20-about-%d0%b3%d0%b8%d0%bb%d0%b3%d1%83%d0%bb+%d0%bd%d0%b5%d1%88%d0%b0%d0%bc%d0%be%d1%82--00-0-1-00-11-1-0utfZz-8-00&a=d&c=russianc&cl=search&d=HASH8bfb0f942dbdb6e6bc32d5.7.17>.

įsikūnijimo metu mes padarome kokį nors nedidelį darbą, vėliau visi įsikūnijimai sujungiami²³⁵. Įsikūnijimo procesas baigiasi, kai visos sielos kone vienu metu pasiekia ištaisymo pabaigą. Asmeninį atitaisymo procesą baigę sielos jungiasi tarpusavyje, o pasibaigus visuotiniams ištaisymo procesui įžengia į *gmar tikkun* būseną ir susilieja į vieną sielą, pripildytą rojus šviesos.

Jei žmogus ištaiso savo sielos dalelę, jam nebereikia įsikūnyti ir vėl nusileisti į žemę, nes žemiškoji būtis skirta tik tam, kad išvaduoti įkalintą sielos dalį: „Mes ateiname į šį pasaulį turėdami tam tikrą tikslą ir, jei šis tikslas pasiektas, nėra jokios būtinybės dar kartą čia sugrįžti“²³⁶. Pasak Laitmano, šis pasaulis ne pats geriausias iš visų, o dvasine prasme – tai žemiausias lygmuo, aukščiausias dvasios lygmuo – rojus: „Mes išbandome, kiek sunkus yra gyvenimas ir niekas iš mūsų nėra suinteresuotas dar kartą įsikūnyti ir sugrįžti čia“²³⁷.

Tačiau Laitmanas nenurodo, kiek gali reikėti *gilgul* ciklą, kaip pasiekti reikiamą sielos lygį, kiek tai laiko trunka. Tik nuo žmogaus ir jo sąmoningumo priklauso, kiek jam prireiks įsikūnijimų: „tūkstančio ar vieno“²³⁸, kol jis pasieks jam nubrėžtą tikslą. Valios pastangomis ir teisingais pasirinkimais žmogus gali sumažinti *gilgul* skaičių²³⁹. Laitmanas neatmeta, kad pradinei sielai gali būti numatytas vienas *gilgulim* ciklą skaičius, tačiau realiai žmogus juos visus gali pereiti per vieną gyvenimą. Sielų grįžimas ir įsikūnijimas į naujus kūnus truks tol, kol žmogus neims pilnai valdyti save, kol jo siela nepasieks aukščiausios būklės, kai ji pilnai save valdo ir aktyviai bei teisingai įsijungia į pasaulėkūros procesą²⁴⁰. Savęs ištaisymo procesą sielos turi baigti iki 6000-tųjų metų pagal žydų kalendrių. Tuomet jos grįš prie savo ištakų, o pasaulis toliau egzistuos. Pasak Laitmano, pirmoji siela į šį pasaulį nusileido ir įsikūnijo prieš kiek daugiau nei 5660 metų, o iki tol pasaulyje egzistavo tik gyvūnų kūnai turintys tik vitalinę gyvybės jėgą, bet neturintys aukštesnės sielos formos.

Laitmanas kalba ir apie sielų lytį. Jos esą būna vyriškos ir moteriškos ir iš dalies apsprendžia kūno lytį. Sielos lyties nekeičia nei buvodamos žemėje, nei pereidamos iš kūno į kūną. Tačiau panašiai kaip ir lurianiškos kabalos pasekėjai Laitmanas aiškina, kad skirtingos lytys papildo viena kitą: „be moteriškos dalies neįmanoma netgi įsivaizduoti pasaulėkūros. Vyriškoji dalis laukia ir priklauso nuo moteriškos...“²⁴¹.

Laitmanas, kitaip nei chasidizmo atstovai, Lurija ar Vitalis interpretuoja sielų bendrystę. Laitmanas nekalba apie sielų giminystę, viena kitos apvaisinimą ar aktyvią pagalbą viena kitai.

²³⁵ Ten pat.

²³⁶ Ten pat.

²³⁷ Ten pat.

²³⁸ Ten pat.

²³⁹ Лайтман, Михаэль. Богоизбранность. Москва: М. Лайтман, 2001. – p. 522, p. 424.

²⁴⁰ Ten pat, p. 453.

²⁴¹ Ten pat, p. 488.

IŠVADOS

Pirmieji ryškiausi sielų transmigracijos pėdsakai rašytinėje kabalistų literatūroje aptinkami apie XII a. pabaigą datuojamame „Sefer ha-Bahir“ ir „Sefer ha-Zohar“. Ankstyvieji kabalistai sielų persikėlimui iš vieno kūno į kitą dar nenaudoja *gilgul* termino, vietoje jo naudojamas *sod ha-‘ibbur*. Pastarasis terminas jau maždaug nuo XII–XIV a. imamas suvokti kaip sielos apvaisinimas (*ibbur*), procesas, kuomet siela išsikelia į kūną, kuriame jau yra nuo gimimo esanti siela.

Kontekstas (tarkime, vieno pirmųjų ryškesnių kabalos autorių Nahmanido Jobo knygos interpretacijoje), kuriame pasirodo pirmieji liudijimai apie sielų persikėlimą kabaloje, leidžia daryti išvadą, kad aktualiausia ši doktrina sprendžiat dieviškojo teisingumo klausimą

Pradiniame etape labai ryškus *gilgul* kaip pamokos, galimybės ištaisyti padarytas nuodėmes aspektas: reinkarnuoja ne visi, o tik padarę tam tikras nuodėmes, reinkarnacijų skaičius ribojamas trimis ar pan. Pozoharinėje literatūroje į reinkarnaciją nebėra žiūrima kaip į galimą teodicėjos problemos sprendimą, o žvelgiama kaip į priemonę paaiškinti šventąją, o vėliau ir žydų istoriją.

Nagrinėdamas sielų transmigracijos koncepcijos atsiradimą tarp žydų kabalistų, Scholemas įvardija galimą Platono idėjų įtaką. Tačiau istorinės aplinkybės rodo, kad Platono veikalai platesniems tyrinėtojų ir skaitytojų ratams tapo prieinami gerokai vėliau, nei sielų transmigracijos idėja susiformavo žydų mistikoje. Taigi ši kryptis sunkiai tikėtina. Galime daryti nebent tokią prielaidą, kad Platono veikalai galėjo būti žinomi pagrindiniam sielų transmigracijos doktrinos išplėtotojui Izaokui Lurijai.

Lyginant sielų transmigracijos doktriną kabaloje ir budizme, matyti, kad pirmųjų terminas *gilgul* pagal savo prasmę visiškai atitinka budistiškąją *samsara* ir nurodo į persiritimą, apsvirtimą, klaidžiojimą. Jei žiūrėtume į Lurijos ir Vitalio išplėtotą *gilgul* koncepciją ir ją lygintume su budizmu, galime aptikti panašumų, tarkime, ir vienoje, ir kitoje koncepcijoje nėra vieningos, nemirtingos sielos sampratos. Tiesa, budizme tai išreikšta radikaliau, minėti kabalistai aiškino, kad siela susidedanti iš penkių dalių, kurios po kūno mirties pasiskirsto į skirtingas vietas ir reinkarnuoti gali nepriklausomai nuo kitų, t.y. į skirtingus kūnus. Tiek kabaloje, tiek budizme, esama gelbstinčių, padedančių sumažinti *gilgul* skaičių ar pasiekti nušvitimą sielų sampratos.

Lurianiškoje kabaloje sielų transmigracija tampa neatsiejama triados *cimcum–šebirath ha-Kelim–tikkun* dalimi, nes tik per sielų keliones tampa įmanomas asmeninis ir visuotinis *tikkun*. Nusileisdamos į žemę sielos po truputį sugražina dieviškosios šviesos kibirkštis, kurios pažiū žemesniuosiuose sluoksniuose po sferų indų sudužimo, tai yra visuotinis *tikkun* – pasaulio kūrimo pradžioje buvusios idealios būklės, pirminės visumos atkūrimas. Asmeninis *tikkun* siejamas su pirminio dvasinio pavidalo atkūrimu.

Nagrinęjant Lurijos *gilgul* sampratą lytiškumo aspektu, paaiškėjo, jog lytis turi ne tik kūnas, bet ir dvasia. Taip pat galima daryti išvadą, kad tik nuo dvasios lyties priklauso ar kūne išreikšta lytis ir jai priskiriamos ypatybės bus realizuotos, pvz., jei moters kūne bus įsikūnijusi vyriška siela (dažniausiai už tam tikras nuodėmes), tokia moteris negalės turėti vaikų, o išskirtiniais atvejais, jei ji pastotų ir pagimdytų, tai būtų mergaitė. Tokiam išskirtinam atvejui paaiškinti naudojamas sielos apvaisinimo terminas – *ibbur*, t.y. procesas, kurio metu, šiuo atveju, į moters kūną įsikelia moteriška siela ir dėl to toji vyriška moteris gali pastoti ir pagimdyti.

Itin ryškus XVI a. mesianizmas neaplenkė ir Lurijos bei jo mokinių. Pastarieji manė, kad Lurija nešiojo Mesijo sielą, o po jo mirties, mesianistinius siekius perėmė Vitalis. Lurija garsėjo ne tik kaip kabalos mokytojas, bet ir kaip sielos diagnostikas, taigi Vitaliui jis išaiškino pastarojo sielos prigimtį ir buvusias inkarnacijas. Iš šio aiškinimo matyti, kad Mesijo sielos esama ir pas Vitalį.

Vitalio pateikiami Mesijo sielos kelionių aprašymai nurodo į pasikeitusią Mesijo sielos sampratą. Lurija aiškino, kad Mesijo siela yra nauja, dar nebuvusi žemėje, Vitalis jau dėsto, kad ji įsikūnija kiekvienoje kartoje, tačiau realizuoti save gali tik toje, kuri bus to verta.

Lurijos pateikta sielų transmigracijos doktrina ir *galut* interpretacija leidžia į *gilgul* pažvelgti jau ne tik kaip į atskiros sielos klajonę, bet ir kaip į visų žydų tremtį, turinčią visuotinį tikslą, misiją. Remiantis *gilgul* samprata po Lurijos imtos interpretuoti ir aiškinti negandos, ištikusios žydų bendruomenės, pasklidusias po pasaulį.

Populiariosios šiuolaikinės kabalos atstovas Michaelis Laitmanas perima lurianišką indų sudužimo ir *Adam Kadmon* mitą, tačiau esama ir ryškesnių skirtumų. Laitmanas kitaip interpretuoja sielų bendrystę ir pagalbą vienai kitai, griežtai atmesdamas bet kokį aktyvų kišimąsi, pateisindamas tik pagalbą kelio nurodymo, nukreipimo aspektu. Laitmanas taip pat pasiremia auksine taisykle ir ją

padaro esminiu ataskaitiniu tašku, liudijančiu apie sielos pasirengimą pereiti į aukštesnį lygį ir pažangą individualiame sielos atitaisymo procese.

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

1. Dānā, Nissîm. The Druze in the Middle East: their faith, leadership, identity and status. Sussex Academic Press, 2003.
2. Dillon, Matthew. Dialogues with Death: The Last Days of Socrates and the Buddha. *Philosophy East and West*. Vol. 50, No. 4, October, 2000.
3. Elcesaites. [žiūrėta 2011 m. gegužės 29 d.]
<http://catholic.org/encyclopedia/view.php?id=4208>.
4. Faierstein, M. Introduction.// Judah, Isaac. Safrin, Jehiel. *Jewish Mystical Autobiographies: Book of Visions and Book of Secrets*. New York: Paulist Press, 1999.
5. Fine, Lawrence. *Physician of the soul, healer of the cosmos: Isaac Luria and his kabbalistic fellowship*. Stanford University Press, 2003.
6. Fine, Lawrence. Recitation of the Mishnah as a Vehicle for Mystical Inspiration: A Contemplative Technique Taught by Hayyim Vital//*Revue des etudes Juives*, No. 141, 1982.
7. Gilgul Neshamah, *Soul Reincarnation or Transmigration of Souls*. [žiūrėta 2011 m. gegužės 21 d.] <http://kabbalah-beliefs.suite101.com/article.cfm/gilgul-neshamah-soul-reincarnation-or-transmigration-of-souls>.
8. Gilgul. [žiūrėta 2011 m. gegužės 21 d.]
http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/judaica/ejud_0002_0007_0_07314.html.
9. Hirota, Dennis. *Karman: Buddhist concepts*// *Encyclopedia of Religion*. Editor in chief Lindsay Jones. 2nd edition. 1–15 t. USA, Macmillan Reference, 2005.
10. Hopenwasser, Nanda. Reviewed work(s): *Jewish Mystical Autobiographies: Book of Visions and Book of Secrets* by Morris M. Faierstein; Moshe Idel. *Mystics Quarterly*, Vol. 26, No. 3, September 2000.
11. Hopenwasser, Nanda. Wegener, Signe. Shouldering the burden of one's spiritual heritage: Rabbi Hayyim Vital's „serial transmigrations“ of soul.//*Mystics Quarterly*. Vol. 28, 3, September, 2002.
12. Idel, Moshe. *Messianic Mystics*. Yale University Press. London, 1998.
13. Kalimi, Isaac. Haas, Peter J. *Biblical interpretation in Judaism and Christianity*. Continuum International Publishing Group, 2006.
14. Keller, Edmund B. Hebrew Thoughts on Immortality and Resurrection//*International Journal for Philosophy of Religion*, Vol. 5, No. 1. Spring, 1974.
15. Laitman, Michael. *Dvasia ir kūnas*. Dialogo kultūros institutas, 2008.

16. Lehmann, Matthias B. Ladino rabbinic literature and Ottoman Sephardic culture. Indiana University Press, 2005.
17. Madelung, Wilfred. Shiism: Ismā'īlīyah//Encyclopedia of Religijon. Editor in chief Lindsay Jones. 2nd edition. 1–15 t. USA, Macmillan Referente, 2005.
18. Mahony, William K. Karman: Hindu and Jain concepts// Encyclopedia of Religijon. Editor in chief Lindsay Jones. 2nd edition. 1–15 t. USA, Macmillan Referente, 2005.
19. Magid, Shaul. From Metaphysics to Midrash : Myth, History, and the Interpretation of Scripture in Lurianic Kabbala. Indiana University Press, 2008.
20. Marks, Richard Gordon. The image of Bar Kokhba in traditional Jewish literature: false messiah and national hero. Penn State Press, 1994.
21. Meyers, Nehemia. Depths of Their Souls: Mystics of the Galilee//World and I. Volume: 13. Issue: 5. May 1998.
22. Mopsik, Charles. La femme masculine//Le Sexe des Âmes. Paris–Tel Aviv: Editions de l'eclat, 2003.
23. Mu'tazalism.[žiūrėta 2011 m. birželio 9 d.] <http://www.muslimphilosophy.com/hmp/13.htm>.
24. Nemoy, Leon. Frank, Daniel. Karaites// Encyclopedia of Religijon. Editor in chief Lindsay Jones. 2nd edition. 1–15 t. USA, Macmillan Referente, 2005.
25. Ogren, Brian. Renaissance and rebirth: reincarnation in early modern Italian kabbalah. BRILL, 2009.
26. Druze. [žiūrėta 2011 m. gegužės 28 d.] <http://www.druze.org.au/religion/index.htm>.
27. Pfeffer, Jeremy I. Providence in the book of Job: the search for God's mind. Sussex Academic Press, 2005.
28. Platonas. Faidonas arba Apie sielą. Vilnius, Aidai, 1999.
29. Proselyte//Catholic Encyclopedia. New Advent. [žiūrėta 2011 m. birželio 8 d.] <http://www.newadvent.org/cathen/12481c.htm>.
30. Rav Avraham Brandwein, Dean. Gilgul Neshamot – Reincarnation of Souls. [žiūrėta 2011 m. gegužės 21 d.] <http://www.projectmind.org/exoteric/souls.html>.
31. Reat, Noble Ross. Karma and Rebirth in the Upanisads and Buddhism//Numen, Vol. 24, Fasc. 3, December, 1977.
32. Rytų išminties enciklopedija. Budizmas. Hinduizmas. Daoizmas. Dzenbudizmas. Vilnius. 2010.
33. Ruderman, B. David. On Divine Justice, Metempsychosis, and Purgatory: Ruminations of a Sixteenth–Century Italian Jew//Jewish History, Vol. 1, No. 1, Spring, 1986.

34. Scholem, Gershom. *Gilgul* Migration et syphatie des âmes//La mystique juive. Les thèmes fondamentaux. Paris, Les éditions du cerf. 1985.
35. Scholem, Gershom. *Origins of the Kabbalah*. Princeton: The Jewish Publication Society, 1990.
36. Scholem, Gershom. *On the Mystical Shape of the Godhead. Basic Concepts of the Kabbalah*. New York: Schocken books. 1997.
37. Scholem, Gershom. *Žydu mistika ir jos pagrindinės srovės*. Vilnius. – 2009.
38. Schultz, Joseph P. *Judaism and the Gentile faiths: comparative studies in religijon*. Fairleigh Dickinson Univ Press, USA, 1981.
39. Sefer ha-Bahir. Attributed to Rabbi Nehunia ben haKana. [Žiūrėta 2011 m. balandžio 21 d.]
Prieigos internete: http://www.servantsofthelight.org/QBL/Books/Bahir_1.html;
<http://pages.uoregon.edu/sshoemak/102/texts/bahir.htm>;
www.utom.org/library/books/bahir.pdf.
40. Sefer ha-Gilgulim. Jerusalem, 1903//Magid, Shaul. *From Metaphysics to Midrash : Myth, History, and the Interpretation of Scripture in Lurianic Kabbala*. Indiana University Press. – 2008.
41. Sherman, Joseph. *Rachel the clever, and other Jewish folktales*. August house, 1993.
42. Silver, Daniel Jeremy. *Nachmanides' Commentary on the Book of Job*. *The Jewish Quarterly Review*. New Series, Vol. 60, No. 1, July, 1969.
43. Smith, Brian K. *Samsara// Encyclopedia of Religijon*. Editor in chief Lindsay Jones. 2nd edition. 1–15 t. USA, Macmillan Referente, 2005.
44. Ša‘ar ha-Guilgoulim. Tel Aviv, 1981//Mopsik, Charles. *La femme masculine//Le Sexe des Âmes*. Paris–Tel Aviv: Editions de l’ecolat, 2003.
45. *The Wisdom of the Zohar. An Anthology of Texts*. Arranged by Fischel Lachower and Isaiah Tishby. Volume II. Oxford University press. 1991.
46. Vital, Hayyim. *Book of Visions//Judah, Isaac. Safrin, Jehiel. Jewish Mystical Autobiographies: Book of Visions and Book of Secrets*. New York: Paulist Press, 1999.
47. Werblowsky, Zwi. Bremmer, Jan N. *Transmigration//Encyclopedia of Religijon*. Editor in chief Lindsay Jones. 2nd edition. USA, Macmillan Referente, 2005.
48. *Zohar: The Book of Splendor. Basic readings from the Kabbalah*. Ed. by Gershom Scholem. New York: Schocken books. 1995.
49. Буддизм. Словарь. Москва. Издательство «Республика», 1992.
50. Лайтман, Михаэль. *Богоизбранность*. Москва: М. Laitman, 2001.

51. Лайтман, Михаэль. Какой ступени должен достичь человек, чтобы более не перевоплощаться//Как победить Фараона//Освобождение. Москва: «Империиум Пресс». Издательская группа: kabbalah.info, 2005. [žiūrēta 2011 m. gegužēs 27 d.] <http://lib.kabbalah.info/?e=d-00000-00---0russianc--00-0--0-10-0---0---0prompt-10---4-----dte--0-11--11-ru-50---20-about-%d0%b3%d0%b8%d0%bb%d0%b3%d1%83%d0%bb+%d0%bd%d0%b5%d1%88%d0%b0%d0%bc%d0%be%d1%82--00-0-1-00-11-1-0utfZz-8-00&a=d&c=russianc&cl=search&d=HASH8bfb0f942dbdb6e6bc32d5.7.17>.
52. Мьялль, Л. Сансара//Буддизм. Словарь. Москва. Издательство «Республика», 1992.

Sielų transmigracijos samprata žydų mistikoje: ištakos, paralelės ir šiuolaikinės interpretacijos

Šio darbo tikslas nagrinėti ir aprašyti žydų mistikoje atsiskleidžiančią sielų transmigracijos idėją, remiantis XVI a. veikusio pagrindinio šios koncepcijos plėtotojo Izaoko Lurijos (1534–1572 m.) ir jo mokinio Chaimo Vitalio (1543–1620 m.) mokymu. Sielų transmigracijai nusakyti tuo metu naudotas terminas *gilgul*. Ši samprata atsiranda ir formuojasi ieškant sprendimo į dieviškojo teisingumo arba teodicėjos problemą, kuri lieka atvira tradiciniame judaizme. Ankstyvojoje kabaloje sielų transmigracijos koncepcija atsiranda kontekste, kuris nurodo į Jobo knygos problemą: kodėl kai kurie teisieji džiaugiasi malonėmis, kai kiti tuo tarpu kenčia? Jau nuo to laiko susiformuoja tipiškas kabalistinis aiškinimas remiantis sielų transmigracijos samprata: Jobas kenčia už ankstesniame gyvenime padarytas nuodėmes. Tyrimo metu *gilgul* atsiskleidžia kaip viena svarbiausių XVI a. kabalos sampratų, kuriai tenka reikšmingas vaidmuo lurianiškos kabalos triadoje: *cimcum–šebirath ha-Kelim–tikkun*. *Gilgul* tampa svarbia visuotinio restitucijos *tikkun* proceso dalimi, iš esmės *tikkun* neįmanomas be nuolatinio sielų grįžimo į žemę, siekiant sugrąžinti po sferų šviesą rinkusių indų sudužimo žemesniuose sluoksniuose pažirusias šviesos kibirkštis. Taip *gilgul* atsiskleidžia ne tik kaip individualus, bet ir kaip visuotinis procesas. Šia prasme *gilgul* tampa įrankiu interpretuoti žydų tremties istoriją ne kaip Dievo bausmę, o kaip misiją.

SUMMARY

Concept of transmigration of souls in Jewish mysticism: origins, parallels and contemporary interpretations

In Master's thesis the concept of soul transmigration in Jewish mysticism analyzed and described on the basis of XVI century teaching of Jewish mystics Isaac Luria (1534–1572 m.) and his scholar Hayyim Vital (1543–1620 m.). At that time already specific term *gilgul* was used to define transmigration of souls. *Gilgul* helps to solve question of divine justice or teodicy problem, which is left unsolved in traditional Judaism. In early kabbalah concept of the transmigration of souls appears in context, which refers to Book of Job and problem, why some righteous enjoy their lives and the others must suffer? Already from that time usual kabbalistic answer to this question was found in the concept of transmigration of souls: Job suffers because of sins which were done in previous life. *Gilgul* in this study is revealed as one of the main definitions of XVI century's kabbalah playing an important role in lurianic triada: *cimcum–shebirath ha-Kelim–tikkun*. Specifically *tikkun* – process of cosmic restitution is even impossible without permanent *gilgul*. Souls must come back into this world so that they could peace by peace gather sparks of the divine light which scattered into the lower worlds after the breaking of the vessels. Thus *gilgul* develops not only as individual but also as cosmic process. This understanding leads to a possible interpretation of Jews exile not as God's punishment, but as the specially designated mission.